

**NODOKĻU ATVIEGĻOJUMU ZIŅOJUMS PAR
2021. GADU**

**Finanšu ministrija
2022. gada decembris**

Saturs

Saīsinājumu saraksts	4
Ievads.....	5
1. Nodokļu atvieglojumu definīcija un būtība.....	6
2. Nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes.....	7
3. Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums	8
4. Nodokļu atvieglojumu izvērtējums	12
4.1. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi	14
4.1.1. Aktuālie iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi	15
4.1.2. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs	17
4.1.3. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes	21
4.1.4. Kopsavilkums.....	22
4.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi	24
4.2.1. Aktuālie uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi	24
4.2.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs	26
4.2.3. Kopsavilkums.....	30
4.3. Mikrouzņēmumu nodoklis	31
4.3.1. Mikrouzņēmumu nodoklis un tā aktuālākās izmaiņas	31
4.3.2. Mikrouzņēmumu nodokļa atvieglotā režīma apmērs.....	34
4.3.3. Kopsavilkums.....	35
4.4. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi	36
4.4.1. Aktuālie nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi.....	36
4.4.2. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu apmērs	37
4.4.3. Kopsavilkums.....	40
4.5. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi.....	42
4.5.1. Aktuālie pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi un samazinātās likmes	42
4.5.2. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmērs	43
4.5.3. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes	46
4.5.4. Kopsavilkums.....	48
4.6. Akcīzes nodokļa atvieglojumi.....	49
4.6.1. Aktuālie akcīzes nodokļa atvieglojumi un samazinātās likmes	49
4.6.2. Akcīzes nodokļa atvieglojumu apmērs.....	51
4.6.3. Kopsavilkums.....	55
4.7. Dabas resursu nodokļa atvieglojumi	57
4.7.1. Aktuālie dabas resursu nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi.....	57
4.7.2. Dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmērs	59

4.7.3. Dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes	61
4.7.4. Kopsavilkums.....	62
4.8. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi.....	63
4.8.1. Aktuālie transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi.....	63
4.8.2. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumu apmērs	65
4.8.3. Kopsavilkums.....	66
4.9. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi	67
4.9.1. Aktuālie elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi.....	67
4.9.2. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumu apmērs	67
4.9.3. Kopsavilkums.....	69
4.10. Izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi	70
4.10.1. Aktuālie izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi.....	70
Nobeiguma secinājumi.....	71

Saīsinājumu saraksts

AI – apliekamais ienākums
AM – Aizsardzības ministrija
AN – akcīzes nodoklis
BO – brīvosta
CSDD – Ceļu satiksmes drošības direkcija
CSP – Centrālā statistikas pārvalde
DNM – diferencētais neapliekamais minimums
DRN – dabas resursu nodoklis
EEZ – Eiropas ekonomiskā zona
EN – elektroenerģijas nodoklis
ES – Eiropas Savienība
ESAO – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
FM – Finanšu ministrija
GID – gada ienākuma deklarācija
IeM – Iekšlietu ministrija
IKP – iekšzemes kopprodukts
IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis
LR – Latvijas Republika
LM – Labklājības ministrija
MK – Ministru kabinets
MU - mikrouzņēmums
MUN – mikrouzņēmumu nodoklis
NACE - saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā
NBS – Nacionālie bruņotie spēki
NĪN – nekustamā īpašuma nodoklis
PVN – pievienotās vērtības nodoklis
SEZ – speciālā ekonomiskā zona
SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
TEN – transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis
UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
UVTN – uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis
VID – Valsts ieņēmumu dienests
VSAOI – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
VARAM – Vides un reģionālās attīstības ministrija

Ievads

Nodokļu atvieglojumu ziņojums izstrādāts, lai veidotu sabiedrības labāku izpratni par nodokļu atvieglojumiem, to apmēru, mērķiem un ietekmi uz budžeta ieņēmumiem.

ES Padomes direktīvas 2011/85/ES (2011. gada 8. novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām 14. panta otrā daļa nosaka, ka dalībvalstis publicē detalizētu informāciju par nodokļu izdevumu (atvieglojumu) ietekmi uz budžeta ieņēmumiem.¹ Fiskālā pārredzamība veicina sabiedrības izpratni par publisko resursu izmantošanu.

Regulāra nodokļu atvieglojumu efektivitātes izvērtēšana ir nepieciešama, lai pārliecinātos, vai tie sasniedz izvirzīto mērķi, nerada konkurences kropļojumus, būtiskas papildizmaksas un administratīvo slogu. Tāpat jāapskata arī nodokļu atvieglojumi no budžeta ieņēmumu samazinājuma aspekta. Pastāvot dažādiem nodokļu atvieglojumiem, ir jāpalielina nodokļu slogs pārējiem nodokļu maksātājiem, lai iegūtu plānoto nodokļu ieņēmumu apjomu. Valdībai ir regulāri jāizvērtē esošo nodokļu atvieglojumu efektivitāte, atceļot tos nepietiekamas efektivitātes gadījumā, vienlaikus neapdraudot ilgtermiņa plānošanu, jo nodokļu atvieglojumu biežas izmaiņas, pat gadījumā, ja tās ir izrādījušās kļūdainas, apdraud valdības politikas uzticamību.

Ziņojums sastāv no ievada, četrām nodaļām, secinājumiem un pielikuma. Pirmajā nodaļā sniegta nodokļu atvieglojumu definīcija un to būtības skaidrojums. Otrajā nodaļā aprakstītas nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes. Trešajā nodaļā sniegts Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums. Ceturtajā nodaļā aprēķināti valsts negūtie ieņēmumi būtiskāko nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (fiskālā ietekme). Galvenie secinājumi ir apkopoti ziņojuma beigās. Savukārt pielikumā uzskaitīti visi spēkā esošie nodokļu atvieglojumi un to izmaiņas no 2019. gada 1. janvāra līdz 2021. gada 31. decembrim.

Lai sabiedrība iegūtu pilnīgāku un caurskatāmāku priekšstatu par valsts budžeta izstrādes procesu, ziņojumā iekļauta arī informācija par būtiskāko nodokļu atvieglojumu ietekmi uz nākamo gadu valsts budžetiem. Šī informācija sniegta atbilstoši 2017. gada beigās publicētajam Valsts kontroles ziņojumam “*Budžeta plānošana Latvijā – vai esošā pieeja ir efektīva?*”, kas apstiprināts ar Valsts kontroles Revīzijas un metodoloģijas departamenta 22.12.2017. lēmumu Nr. 2.4.1-7/2016, un tam pievienotajam “*Finanšu ministrijas ziņošanas par ieteikumu ieviešanu laika grafiks*”. 4.1.3. apakšnodaļā sniegta informācija par iedzīvotāju ienākuma nodokļa diferencētā neapliekamā minimuma, pensionāra neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošām personām apmēru prognozēm, 4.5.3. apakšnodaļā par pievienotās vērtības nodokļa samazināto likmju un atbrīvojumu apmēru prognozēm un 4.7.3. apakšnodaļā par dabas resursu nodokļa atvieglojumu un atbrīvojumu apmēru prognozēm.

¹ Saite: Padomes Direktīva 2011/85/ES - EUR-Lex

1. Nodokļu atvieglojumu definīcija un būtība

Starptautiskajā praksē tiek izmantots plašāks nodokļu atvieglojumu apzīmējums – „nodokļu izdevumi” (*tax expenditures*). Lai gan nav vispārpieņemtas definīcijas, kas ir nodokļu izdevumi, tos var definēt kā tiesību normas, regulējumus vai praksi, kas samazina vai atliek nodokļu nomaksu salīdzinoši šauram nodokļu maksātāju skaitam². Vēl var teikt, ka nodokļu izdevumi ir valsts nesaņemtie ienākumi nodokļu atvieglojumu pastāvēšanas dēļ. Tā kā nodokļu izdevumi nav faktiski budžeta izdevumi, tad izdevumu apmērs ir nosacīts, pieņemot novērtējumu par maksājumiem vispārīgā gadījumā.³

Par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt jebkuras novirzes no attiecīgās valsts likumos noteiktā vispārējā nodokļu režīma, kas kādam nodokļu maksātājam vai maksātāju grupai paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa nomaksas kārtību, vadoties pēc kritērija, ka nodokļu maksātājs vai to grupa atbilst nodokļu likumā noteiktai pazīmei (ienākumu apmērs, ģimenes stāvoklis, saimnieciskās darbības veids, reģions u.tml.).⁴

Nodokļu izdevumiem var būt dažādas formas:

- 1) izņēmumi ar nodokli apliekamajā bāzē;
- 2) ar nodokli neapliekamā bāzes daļa (piemēram, neapliekamais minimums);
- 3) samazinātās likmes;
- 4) nodokļu “brīvdienas”;
- 5) speciālās ekonomiskās zonas;
- 6) nodokļu kredīti;
- 7) atlikts nodokļa maksājums;
- 8) samazinājums nodokļu saistībās.

Nodokļu atvieglojumi bieži vien ir radīti, lai zināmā mērā kompensētu augstās likmes dažādu nodokļu kategorijās, bet pastāv arī citi būtiski faktori – tirgus nepilnību labošana, ienākumu pārdales veicināšana, atsevišķu nozaru un reģionu ekonomiskā stimulēšana, kā arī administratīvā sloga samazināšana.

Nodokļu atvieglojumi tiek uzskatīti arī par vienkāršu risinājumu nodokļu politikas problēmām, jo tos ir samērā viegli iekļaut budžeta projektā, kas šķietami nerada papildu izmaksas atšķirībā no infrastruktūras attīstības, cilvēkresursu apmācības vai citām programmām, kas veicina investīcijas. Tomēr ir būtiski izvērtēt, vai ieguldījums (budžeta ieņēmumu samazinājums) atsver konkrēto ekonomikas, sociālās politikas vai citu mērķu sasniegšanu.

Bieži vien nodokļu atvieglojumi tiek ieviesti ar mērķi veicināt investīciju piesaisti, taču jāņem vērā fakts, ka daudz svarīgāki faktori par nodokļu atvieglojumiem, pieņemot lēmumu par kapitāla investēšanu, ir ekonomiskā stabilitāte, piemērota infrastruktūra, dabas resursi, darba spēka kvalifikācija, tiesu varas reputācija u.tml.

2021. gada 8. aprīlī, lai nodrošinātu, ka nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā iedzīvotāju un komersantu rīcībā palikušie līdzekļi palīdz sasniegt valsts mērķus un prioritātes, MK tika izskatīts un atbalstīts FM izstrādātais informatīvais ziņojums “*Par spēkā esošo nodokļu atvieglojumu izvērtēšanu*” (VSS-440, TA-1359) un tam pievienotais plāns “*Plāns spēkā esošo nodokļu atvieglojumu mērķu un sasnieguma rādītāju definēšanai*”. Šis informatīvais ziņojums tika izstrādāts atbilstoši 2018. gada 31.maijā publicētajam Valsts kontroles ziņojumam “*Nodokļu atlaides – neredzami budžeta izdevumi*” (kas veikta pamatojoties uz Valsts kontroles Revīzijas un metodoloģijas departamenta 2017. gada 19. oktobra revīzijas uzdevumu Nr.2.4.1-41/2017) un tam pievienotajam “*Finanšu*

² OECD (2010). *Tax expenditures in OECD countries*, OECD publishing with reference to Anderson, B. (2008)

³ Schick A., *Performance Budgeting and Accrual Budgeting: Decision Rules or Analytic Tools*, 2007

⁴ OECD, Seminar “*Tax Incentives – Promises and Pitfalls*”

ministrijas ziņošanas par ieteikumu ieviešanu laika grafiks". Saskaņā ar MK 2021. gada 8. aprīļa sēdes protokola Nr. 32 37.§ 4. punktu FM līdz **2023. gada 31. maijam** jāiesniedz MK apstiprināšanai informatīvais ziņojums ar definētiem spēkā esošo nodokļu atvieglojumu mērķiem un sasnieguma rādītājiem.

2. Nodokļu atvieglojumu vērtēšanas metodes

Pamatā nodokļu atvieglojumi tiek vērtēti pēc zaudēto ieņēmumu metodes (*revenue forgone method*), kas ir līdzekļi, kuri nenonāk budžetā. Taču iespēju robežās ir jāvērtē to ietekme uz visu ekonomiku kopumā, kas ne vienmēr ir pilnībā identificējams rādītājs.⁵

Praksē tiek pielietotas arī ieņēmumu pieauguma (*revenue gain method*) un līdzvērtīgo izdevumu (*outlay equivalence method*) metodes. Ieņēmumu pieauguma metode balstās uz novērtējumu par iespējamo budžeta ieņēmumu palielinājumu, ja konkrētais nodokļu atvieglojums tiktu atcelts, ņemot vērā nodokļu maksātāja uzvedību, kas mainītos minētā nodokļa atvieglojuma atcelšanas rezultātā (piemēram, atceļot vai samazinot atlaidi darbaspēka nodokļiem, pastāv risks, ka pieaugtu nelegālā nodarbinātība un “*aplokšņu*” algas). Līdzvērtīgo izdevumu metode novērtē izdevumus naudas izteiksmē, kas būtu nepieciešami, lai sasniegtu tādu pašu mērķi, kas tiek panākts ar nodokļu atvieglojumiem, bet ne ar nodokļu politikas palīdzību.

Tāpat daudzas valstis nosaka atvieglojumu ierobežojumu attiecībā pret IKP vai attiecīgā nodokļa ieņēmumiem budžetā.

Latvijā nodokļu atvieglojumu ietekme tiek vērtēta pēc zaudēto ieņēmumu metodes, kuri nenonāk budžetā šo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā. Šajā gadījumā netiek ņemti vērā citi faktori, piemēram, iespēja izvēlēties citu nodokļu atvieglojumu piemērošanu.

Ziņojumā detalizētāk tiek aplūkoti būtiskākie nodokļu atvieglojumi, kuru īpatsvars IKP ir vismaz 0,05%, kā arī tie, kuru apmēri ir nosakāmi. Pārējo nodokļu atvieglojumu saraksts ir apkopots pielikumā.

Bāzes dati uzņēmumu ienākuma nodokļa, pievienotās vērtības nodokļa, akcīzes nodokļa un elektroenerģijas nodokļa atvieglojumu ietekmes aprēķiniem iegūti no attiecīgo nodokļu deklarācijām, kā arī Zāļu valsts aģentūras. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi tiek vērtēti, izmantojot iedzīvotāju ienākuma nodokļa deklarācijas un paziņojumus par fiziskām personām izmaksātajām summām. Par dabas resursu nodokļa atvieglojumiem informācija iegūta no VARAM, par transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumiem – no CSDD, par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumiem – no Valsts kases pašvaldību pārskatiem, bet par izložu un azartspēļu nodokļa atbrīvojumiem – no Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas. Vērtējot atsevišķas pozīcijas dažu nodokļu atvieglojumu noteikšanā, tiek izmantoti arī FM aprēķini.

Valsts negūtie ieņēmumi nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā (fiskālā ietekme) aplūkota vairāku gadu griezumā (no 2019. līdz 2021. gadam), lai būtu uzskatāmāk redzamas izmaiņu tendences to apmērā (nesaņemto ienākumu vērtība naudas izteiksmē, kas samazina budžeta ieņēmumus tekošajā periodā).

⁵ OECD, „*Policy Framework for Investment*”, 2006

A.Klemm, „*Causes, Benefits, and Risks of Business Tax Incentives*”, 2009

3. Latvijas nodokļu sistēmas īss raksturojums

Nodokļu sistēmu Latvijā veido nodokļi, kuru ieņēmumi ir paredzēti valsts vai pašvaldību funkciju finansēšanai, lai nodrošinātu finansējumu tādiem valsts sniegtajiem pakalpojumiem kā, piemēram, ceļu uzturēšana, sociālie pakalpojumi, izglītība un veselības aprūpe.

Daļa valsts iekasēto nodokļu ir personalizēti un saistīti ar saņemamā pakalpojuma apjomu, piemēram, slimības pabalsti, bērnu kopšanas pabalsti, pensijas, bezdarbnieku pabalsti.

Savukārt tādi publiskie pakalpojumi, no kuriem iegūst visi valsts iedzīvotāji, piemēram, neatliekamā medicīniskā palīdzība, valsts ārējā drošība (armija) un iekšējā drošība (valsts un pašvaldību policija), valsts ugunsdzēsšanas un glābšanas dienests, tiek finansēti no kopējiem valsts budžeta ieņēmumiem.

Laika gaitā atbilstoši ekonomiskajai situācijai mainījušies nodokļu veidi, likmes, kā arī ar nodokļiem apliekamie objekti. Tomēr joprojām viens no būtiskiem valsts finanšu kvalitātes aspektiem ir stabils un prognozējams nodokļu ieņēmumu nodrošināšana budžetā valdības prioritāro sociālo un ekonomisko pasākumu finansēšanai. Pie tam ir būtiski nodrošināt Latvijas nodokļu sistēmas konkurētspēju ar kaimiņvalstīm.

Kā neatņemama sastāvdaļa nodokļu sistēmas pilnveides procesā jāmin arī nodokļu likumu saskaņošana ar ES prasībām jeb harmonizācija.

2021. gadā Latvijas nodokļu sistēmu veido 14 nodokļi:

- 1) valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas;
- 2) pievienotās vērtības nodoklis;
- 3) iedzīvotāju ienākuma nodoklis;
- 4) uzņēmumu ienākuma nodoklis;
- 5) akcīzes nodoklis;
- 6) dabas resursu nodoklis;
- 7) nekustamā īpašuma nodoklis;
- 8) izložu un azartspēļu nodoklis;
- 9) muitas nodoklis;
- 10) transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis;
- 11) uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis;
- 12) elektroenerģijas nodoklis;
- 13) mikrouzņēmumu nodoklis;
- 14) solidaritātes nodoklis.

Nodokļu ieņēmumi tiek ieskaitīti un sadalīti pa sekojošiem budžetiem:

- ✓ valsts pamatbudžets;
- ✓ valsts speciālais budžets;
- ✓ pašvaldību pamatbudžets;
- ✓ pašvaldību speciālais budžets.

Latvijā spēkā esošo nodokļu veidi un to ieņēmumu procentuālais sadalījums starp budžetiem atspoguļots 1. tabulā.

Nodokļu veidi un to ieņēmumu sadalījums pa budžetiem 2021. gadā

Nodokļa veids		Valsts pamatbudžets	Pašvaldību budžeti	Valsts speciālais budžets
1. Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas ¹		2,78%		97,22%
2. Pievienotās vērtības nodoklis		100%		
3. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis ²		25%	75%	
4. Uzņēmumu ienākuma nodoklis		100%		
5. Akcīzes nodoklis		100%		
6. Dabas resursu nodoklis	par dabas resursu ieguvu vai izmantošanu, vai vides piesārņošanu	60%	40%	
	par sadzīves atkritumu un ražošanas atkritumu, kas nav uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu	100%		
	par atkritumu sadedzināšanu, oglekļa dioksīda (CO ₂) emisijām gaisā, videi kaitīgām precēm, iepakojumu, vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem un transportlīdzekļiem, akmeņoglēm, koksli un lignītu (brūnoglēm), ugunošanas ierīcēm, ūdens resursu lietošanu elektroenerģijas ražošanai hidroelektrostacijā un par prettiesisku dabas resursu ieguvu un lietošanu	100%		
	par radioaktīvo vielu izmantošanu		100%	
	par zemes dziļu derīgo īpašību izmantošanu, iesūknējot ģeoloģiskajās struktūrās dabasgāzi		100%	
	par bīstamo atkritumu un ražošanas atkritumu, kas ir uzskatāmi par bīstamiem atkritumiem, apglabāšanu	80%	20%	
	7. Nekustamā īpašuma nodoklis		100%	
8. Izložu un azartspēļu nodoklis	no azartspēlēm	95%	5%	
	no azartspēlēm, kuras organizē, izmantojot telekomunikācijas	100%		
	no vietējā mēroga izlozēm		100%	
	no valsts mēroga izlozēm	100%		
9. Muitas nodoklis ³		100%		
10. Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis		100%		
11. Uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis		100%		
12. Elektroenerģijas nodoklis		100%		
13. Mikrouzņēmumu nodoklis ⁴		100%		
14. Solidaritātes nodoklis ⁵ , tā sadalījums:	1% veselības aprūpei	100%		
	10% iedzīvotāju ienākuma nodoklim	25%	75%	
	14% valsts pensijām			100% ⁶

¹ Daļa ieņēmumu tiek ieskaitīta valsts fondēto pensiju shēmā. No 2018. gada VSAOI daļa 1% apmērā ir maksājums veselības aprūpes finansēšanai, kas tiek ieskaitīta valsts pamatbudžetā, bet 34,09% - maksājums sociālajai apdrošināšanai valsts speciālajā budžetā.

² No 2021. gada 1. janvāra saskaņā ar likuma "Par valsts budžetu 2021. gadam" 13. pantu IIN ieņēmumu sadalījums ir 25% valsts pamatbudžetā un 75% pašvaldību budžetos (iepriekš bija 20% un 80%).

³ No muitas nodokļa kopējiem ieņēmumiem 80% tiek ieskaitīti ES budžetā.

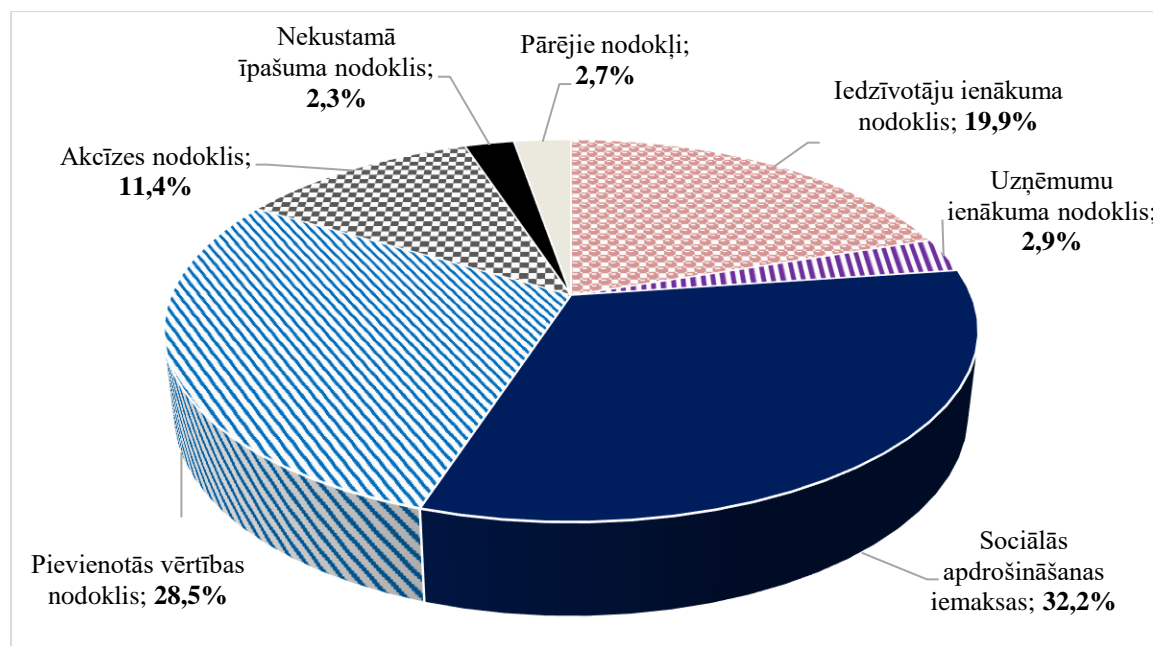
⁴ MUN tiek sadalīts: 80% VSAOI un 20% IIN.

⁵ No 2019. gada solidaritātes nodoklis tiek piemērots ienākumiem, kas pārsniedz 62 800 euro gadā (no 2022. gada 1. janvāra ienākumiem, kas pārsniedz 78 100 euro gadā).

⁶ No 2021. gada valsts pensiju speciālajā budžetā 14% tiek novirzīti nepersonalizēti, kas 2019. – 2020. gadā tika reģistrēti nodokļa maksātāja personīgajā kontā, saskaņā ar likumu "Par valsts pensijām".

Avots: FM dati

Būtiskākie ieņēmumi valsts budžetā veidojas no valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu, pievienotās vērtības nodokļa un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, kas kopā 2021. gadā veidoja 80,6% no visiem nodokļu ieņēmumiem (*skat. 1. att.*).

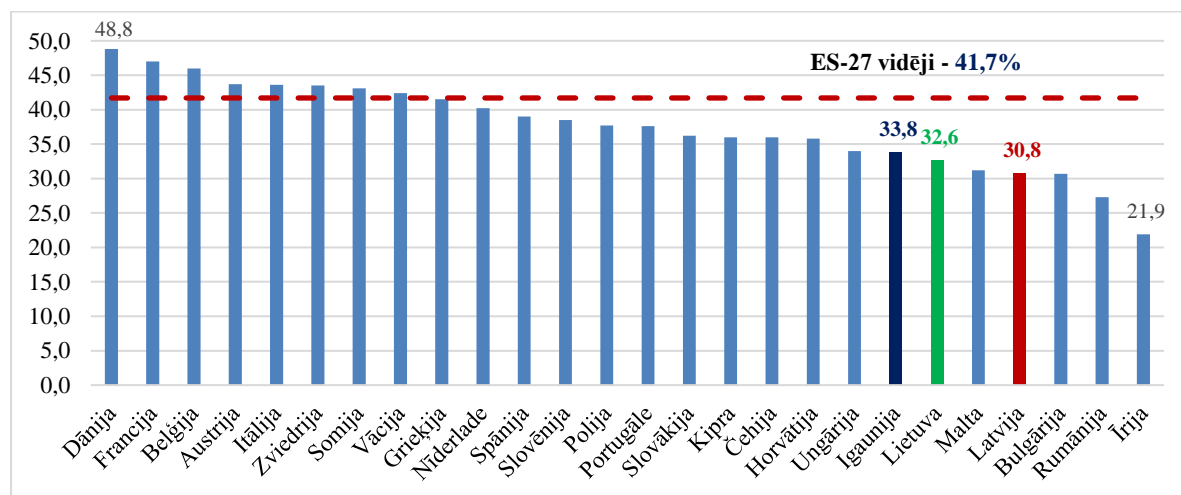

* neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

1. att. Nodokļu ieņēmumi proporcionālā sadalījumā pa to veidiem 2021. gadā

Avots: FM dati

Nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2021. gadā Latvijā, salīdzinot ar pārējām ES dalībvalstīm, bija viens no zemākajiem – 30,8% (*skat. 2. att.*). Zemāks rādītājs bija tikai Bulgārijā – 30,7%, Rumānijā – 27,3% un Īrijā – 21,9% no IKP. Vidēji nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP 2021. gadā ES dalībvalstīs bija 41,7% (2020. gadā – 41,1%).

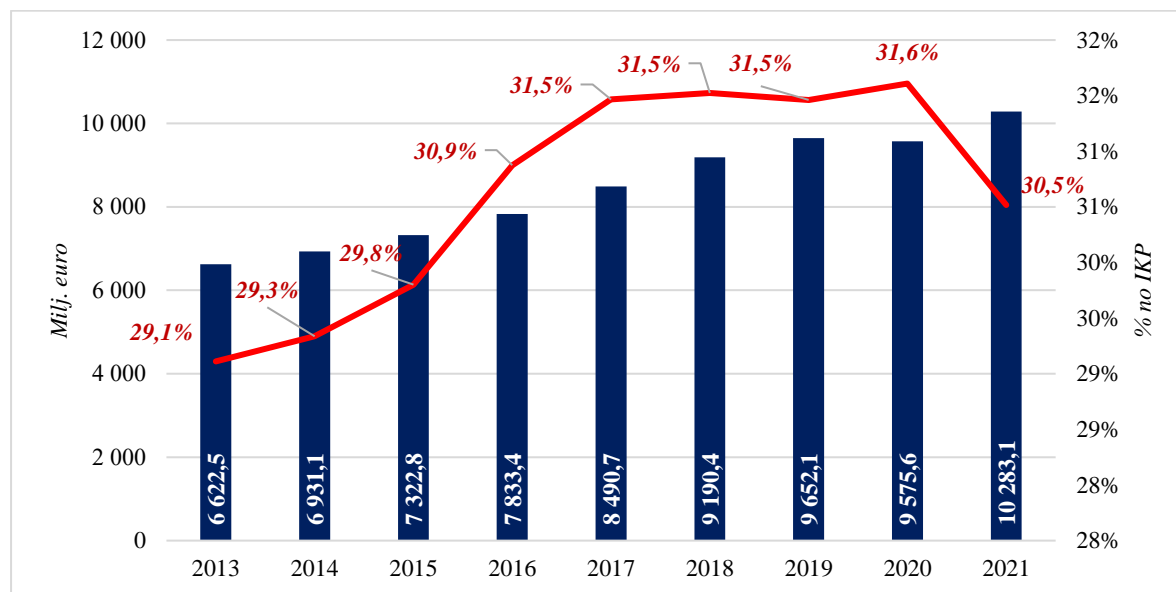
*Īrijai no 2015. gada mainījies IKP aprēķināšanas metodoloģija, kā rezultātā būtiski samazinājies nodokļu īpatsvars IKP.

2. att. Nodokļu ieņēmumu īpatsvars IKP ES dalībvalstīs 2021. gadā, % no IKP

Avots: Eurostat (nodokļa slogs % no IKP var atšķirties no FM aprēķinātā, pastāvot atšķirībām aprēķināšanas metodoloģijā)⁶

⁶ Eurostat dati. Saite: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/gov_10a_taxag/default/table?lang=en

3. attēlā redzami kopbudžeta nodokļu ieņēmumi no 2013. līdz 2021. gadam absolūtā izteiksmē un to īpatsvars pret IKP (skat. 3. att.).

*Ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

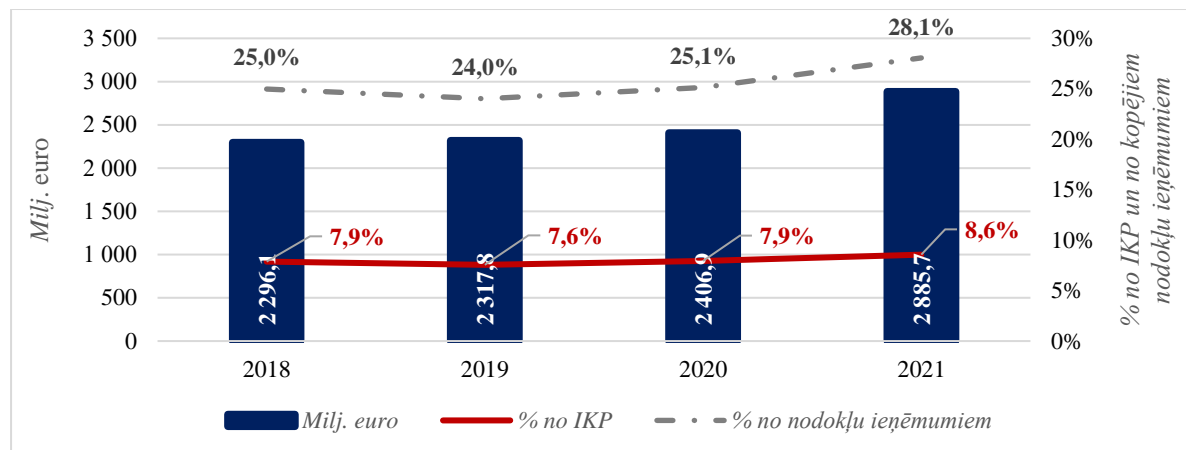
3. att. **Nodokļu ieņēmumi Latvijā 2013. – 2021. gadā, milj. euro un % no IKP**

Avots: FM dati (nodokļa slogs % no IKP var atšķirties no Eurostat aprēķinātā, pastāvot atšķirībām aprēķināšanas metodoloģijā)

4. Nodokļu atvieglojumu izvērtējums

FM kopējais valsts negūtos ieņēmumus nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā jeb fiskālo ietekmi (*turpmāk – nodokļu atvieglojumu apmērs*) aprēķina jau no 2013. gada. Tomēr, par cik laika gaitā ir mainījusies gan aprēķina metodoloģija, gan likumdošana attiecībā uz nodokļa atvieglojumiem, attēlā ir parādītas nodokļu atvieglojumu apmēru izmaiņas no 2018. gada.

Kā var redzēt 4. attēlā, laikā periodā no 2018. līdz 2021. gadam nodokļu atvieglojumu apmērs gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP pieaug, 2021. gadā sasniedzot 8,6% no IKP un 28,1% no kopējiem nodokļu ieņēmumiem.

4. att. **Nodokļu atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP un no kopējiem nodokļu ieņēmumiem**

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

2021. gadā kopējais būtiskāko nodokļu atvieglojumu apmērs bija **2 885,7 milj. euro**, kas ir **8,56%** no IKP (*skat. 2. tab.*).

2. tabula

Būtiskākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra 2019. – 2021. gadā

Nodoklis	2021			2020			2019		
	Milj. euro	% no NI*	% no IKP	Milj. euro	% no NI*	% no IKP	Milj. euro	% no NI*	% no IKP
KOPĀ, no tā:	2 885,7	28,1	8,56	2 406,9	25,1	7,95	2 317,8	24,0	7,56
1. Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	969,2	50,3	2,88	928,3	51,0	3,06	854,1	44,3	2,78
2. Uzņēmumu ienākuma nodoklis	418,4	148,8	1,24	20,3	9,8	0,07	19,7	43,9	0,06
3. Mikrouzņēmumu nodoklis	18,9	33,8	0,06	66,1	99,6	0,22	84,7	104,1	0,28
4. Nekustamā īpašuma nodoklis	19,1	8,4	0,06	18,8	8,5	0,06	19,2	8,5	0,06
5. Pievienotās vērtības nodoklis	959,8	34,7	2,85	864,0	34,0	2,85	905,5	34,2	2,95
6. Akcīzes nodoklis	208,6	18,9	0,62	240,0	22,6	0,79	171,9	16,2	0,56
7. Dabas resursu nodoklis	266,3	610,1	0,79	246,8	721,3	0,81	241,5	793,2	0,79
8. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	17,7	17,7	0,05	15,7	16,1	0,05	14,4	15,1	0,05
9. Uzņēmumu transportlīdzekļu nodoklis	5,6	24,8	0,02	4,5	20,9	0,02	4,5	21,4	0,01
10. Elektroenerģijas nodoklis	2,3	46,4	0,01	2,2	46,8	0,01	2,3	45,0	0,01

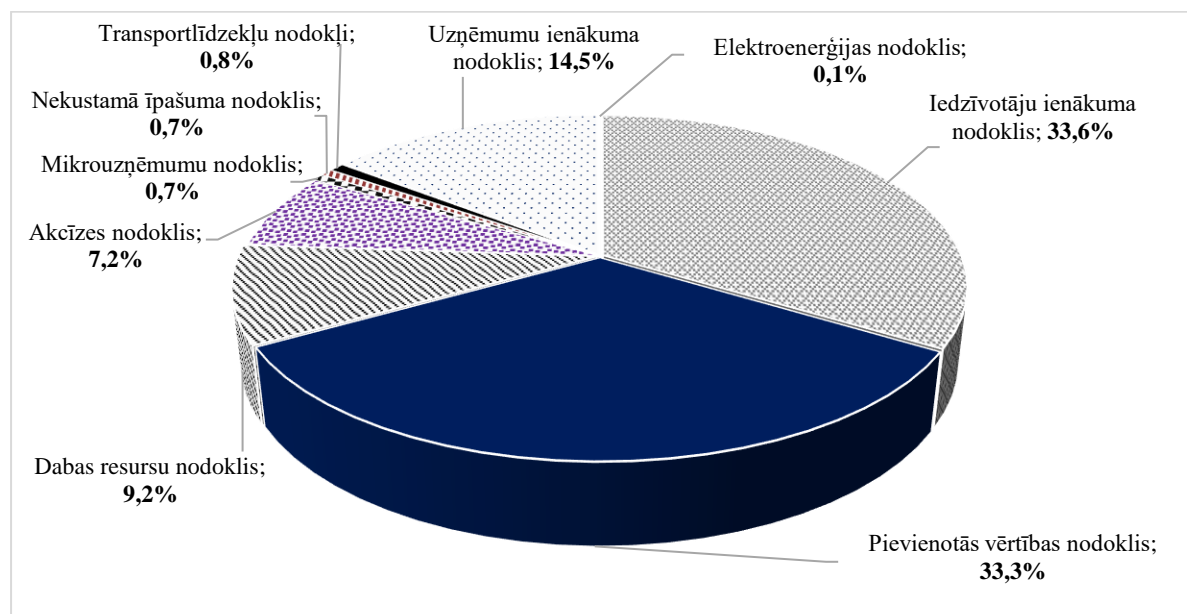
* % no analizētā nodokļa ieņēmumiem, ailē KOPĀ – % no analizēto nodokļu kopējo ieņēmumiem.

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais nodokļu atvieglojumu apmērs ir palielinājies par 478,8 milj. *euro* jeb par 19,9%. Šeit gan jāmin, ka arī kopējie nodokļu ieņēmumi 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, pieauguši par 7,4%.

2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ievērojami pieaudzis ir uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs (par 398,1 milj. *euro* jeb 1957,7%), vienlaikus pieaudzis ir arī pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmērs (par 95,8 milj. *euro* jeb 11,1%), iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs (par 40,9 milj. *euro* jeb 4,4%) un dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmērs (par 19,4 milj. *euro* jeb 7,9%). Savukārt mikrouzņēmumu nodokļa atvieglojumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājies par 47,3 milj. *euro* jeb 71,5%, kā arī samazinājies ir akcīzes nodokļa atvieglojumu apmērs – par 31,4 milj. *euro* jeb 13,1%. Nodokļu atvieglojumu apmēra (izņemot uzņēmumu ienākuma nodokli) izmaiņas kopumā atbilst nodokļu ieņēmumu pieaugumam un ekonomiskai attīstībai. Par šo izmaiņu iemesliem sīkāk var lasīt ziņojumā.

Lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra 2021. gadā ir bijuši iedzīvotāju ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi – attiecīgi **33,6%** un **33,3%** no visiem identificējamajiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra. Tiem seko uzņēmumu ienākuma nodokļa, dabas resursu nodokļa un akcīzes nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 14,5%, 9,2% un 7,2%. Pārējo nodokļu atviegloju apmēri nav tik būtiski (*skat. 5. att.*).

5. att. **Nodokļu atvieglojumu procentuālais sadalījums pēc to apmēra 2021. gadā**

Avots: FM dati uz 2022. gada decembri

4.1. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi

Kā jau minēts, lielākie nodokļa atvieglojumi pēc to apmēra ir IIN atvieglojumi, kas kopā veido **33,6%** no kopējiem 2021. gada atvieglojumiem (*skat. 5. att.*).

IIN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai. Atkarībā no IIN atvieglojumu mērķa tos nosacīti var iedalīt vairākās grupās.

Pirmkārt, jāmin *sociāla rakstura atvieglojumi*, kas paredzēti, lai samazinātu nodokļu slogu iedzīvotājiem ar zemiem un vidējiem ienākumiem, kā arī sociāli mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām.

Viens no svarīgākajiem sociālā rakstura atvieglojumiem ir ar nodokli neapliekamais minimums. Neapliekamā minimuma izmaiņām ir relatīvi lielāka ietekme uz zemāk atalgotajiem darba ņēmējiem. Tādējādi tas mērķtiecīgāk var ietekmēt tādus ar darba tirgu saistītos jautājumus kā bezdarbs, ekonomiskā aktivitāte, nabadzība un atkarība no pabalstiem.

Sociāla rakstura atvieglojums ir arī pensionāra neapliekamais minimums. Pensionāra neapliekamais minimums (personām, kurām piešķirta vecuma pensija, invaliditātes pensija, izdienas pensija, speciālā valsts pensija, apgādnieka zaudējuma pensija vai pensija atbilstoši ārvalsts normatīvajiem aktiem) nodrošina to, ka pensionāru saņemtie ienākumi, kas nepārsniedz noteikto limitu, netiek aplikti ar nodokli. Minētais ierobežojums neattiecas uz pensionāriem, kuriem pensija piešķirta līdz 1996. gada 1. janvārim. Piemērojot pensionāra neapliekamo minimumu, netiek samazināti ienākumi pensijas saņēmējiem, kas lielākajā daļā gadījumu ir sociāli un ekonomiski mazāk aizsargāti, tādējādi tiek uzlabots šo personu dzīves līmenis.

Arī atvieglojums par apgādībā esošu personu ir sociāla rakstura atvieglojums, kura mērķis ir samazināt darbaspēka nodokļa slogu strādājošajiem ar apgādībā esošām personām un/vai laulātajiem, kas rūpējās par apgādībā esošu personu. Atvieglojums par apgādībā esošu personu ir valsts atbalsts mājsaimniecībām ar bērniem, kur vismaz viens no vecākiem strādā. Tādējādi tas ir viens no instrumentiem, kas veicina vecāku nodarbinātību. Jāatzīmē, ka šis nodokļa atvieglojums jāvērtē vienlaikus ar citiem no valsts budžeta izmaksājamiem pabalstiem par bērniem. Pie tam, ja nodokļa atvieglojumu par apgādībā esošām personām var piemērot tikai strādājošie vecāki, tad ģimenes valsts pabalstu var saņemt visi vecāki, neatkarīgi no tā, vai vecāks strādā vai nē.

Sociāla rakstura atvieglojumi ir arī atvieglojumi personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem, kas nav mainīti kopš 2009. gada.

Savukārt *ekonomiska rakstura atvieglojumi* paredzēti, lai mazinātu iedzīvotāju izdevumus pamatvajadzību segšanai (piemēram, ārstniecības izdevumu), kā arī veicinātu iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumus. Uz tiem var attiecināt tādus nodokļa atvieglojumus kā attaisnotos izdevumus par izglītību un ārstniecības pakalpojumiem, kā arī attaisnotos izdevumus par veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmijas maksājumiem.

Vēl pastāv *normas izdevumu uzskaites vienkāršošanai* fiziskām personām – autoriem un meža īpašniekiem, kā arī *atbalsts dažādām nozarēm* – lauksaimniecībai un lauku attīstībai (neapliekamie ienākumi lauksaimniekiem), izglītības veicināšanai (stipendiju atbrīvošana no nodokļa). Ar IIN atvieglojumiem var veicināt arī *sabiedriskā labuma mērķu sasniegšanu*, iekļaujot attaisnotajos izdevumos iedzīvotāju veiktos ziedojumus un dāvinājumus.

4.1.1. Aktuālie iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi

IIN atvieglojumus var iedalīt piecās grupās (*detalizētāk skatīt pielikumā*):

- 1) *neapliekamie minimumi*:
 - ✓ diferencētais neapliekamais minimums;
 - ✓ pensionāra neapliekamais minimums;
- 2) *nodokļa atvieglojumi*:
 - ✓ atvieglojums par apgādībā esošu personu;
 - ✓ papildus atvieglojums personām ar invaliditāti vai politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem;
- 3) *attaisnotie izdevumi*, kas pirms ienākuma aplikšanas ar nodokli tiek atskaitīti no gada aplikamo ienākumu apjoma, no tiem:
 - ✓ nomaksātā sociālā nodokļa summa un valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi vai pēc būtības līdzīgi citu ES dalībvalstu vai EEZ valstu noteiktie maksājumi;
 - ✓ solidaritātes nodoklis;
 - ✓ izdevumi par maksātāja un viņa ģimenes locekļu kvalifikācijas paaugstināšanu, specialitātes iegūšanu, izglītības iegūšanu, tai skaitā interešu izglītības programmu apgūšanu bērniem, par medicīnas un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu un veselības apdrošināšanas prēmiju maksājumiem apdrošināšanas sabiedrībām;
 - ✓ summa, kas ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodota budžeta iestādei vai Latvijas Republikā reģistrētai biedrībai, nodibinājumam, reliģiskai organizācijai vai to iestādei, kurai piešķirts sabiedriskā labuma organizācijas statuss;
 - ✓ nosacītie izdevumi, kas saistīti ar samaksas par intelektuālo īpašumu gūšanu, 25% vai 50% apmērā no samaksas par intelektuālo īpašumu (ja samaksu izmaksā kolektīvā pārvaldījuma organizācija vai tā tiek izmaksāta nerezidentam) par noteiktiem autoru darbu un izpildījumu veidiem;
 - ✓ privātajos pensiju fondos izdarītās iemaksas;
 - ✓ apdrošināšanas prēmiju maksājumi, kas atbilstoši dzīvības apdrošināšanas līgumam (ar līdzekļu uzkrāšanu) izdarīti apdrošināšanas sabiedrībai;
 - ✓ summas, kas ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotas Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai.
- 4) *neapliekamie ienākumi (IIN likuma 9. pantā norādītie)*, kas netiek ietverti gada aplikamajā ienākumā un netiek aplikti ar nodokli;
- 5) *ienākumi un atviegloti nodokļu režīmi*, kuru piemērošanai ir noteikti īpaši nosacījumi:
 - ✓ ienākumi, ko fiziskā persona gūst uz tādu darba attiecību pamata, kas paredz šo personu nodarbināt uz starptautiskos pārvadājumos izmantojama kuģa;
 - ✓ darba devēja apmaksāti, koplīgumā noteiktie darbinieka ēdināšanas izdevumi, ja tie nepārsniedz 480 *euro* gadā (vidēji 40 *euro* mēnesī) un, ja darba devējs ir izpildījis likumā noteiktos nosacījumus;
 - ✓ sezonas laukstrādnieku ienākums;
 - ✓ ienākums no tāda nekustāmā īpašuma atsavināšanas, kurš pēc lietošanas mērķa ir lauksaimniecības zeme, ja ir izpildīti atbilstoši nosacījumi;

- ✓ fiziskas personas saimnieciskās darbības ienākumi, par kuriem maksājama samazinātā patentmaksā;
- ✓ ienākums no augoša meža un kokmateriālu pārdošanas;
- ✓ ienākums no sociālā pakalpojuma “*aprūpe mājās*” sniegšanas, kas gūts no 2008. līdz 2023. taksācijas gadam;
- ✓ ienākums, ko Nodarbinātības valsts aģentūra kvalificējusi par stipendijām vai atlīdzībām, kas gūts no 2010. līdz 2023. gadam;
- ✓ summas, kas izmaksātas kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai (*spēkā no 2013. gada līdz 2023. gadam (ieskaitot)*);
- ✓ ES Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmas (EaSI) līdzfinansētā projekta Nr. VS/2015/0206 “*Elastīga bērnu uzraudzības pakalpojuma nodrošināšana darbiniekiem, kas strādā nestandarta darba laiku*” ietvaros elastīgā bērnu uzraudzības pakalpojuma līdzfinansējuma veidā darbinieka gūtie ienākumi;
- ✓ darba devēja segtie darbinieku izdevumi par attālinātā darba veikšanu, ja tie nepārsniedz 30 *euro* mēnesī un, ja ir izpildīti likumā noteiktie nosacījumi.

3. tabulā redzami IIN būtiskākie atvieglojumi 2019. – 2021. gadā.

3. tabula

IIN atvieglojumi 2019. – 2021. gadā

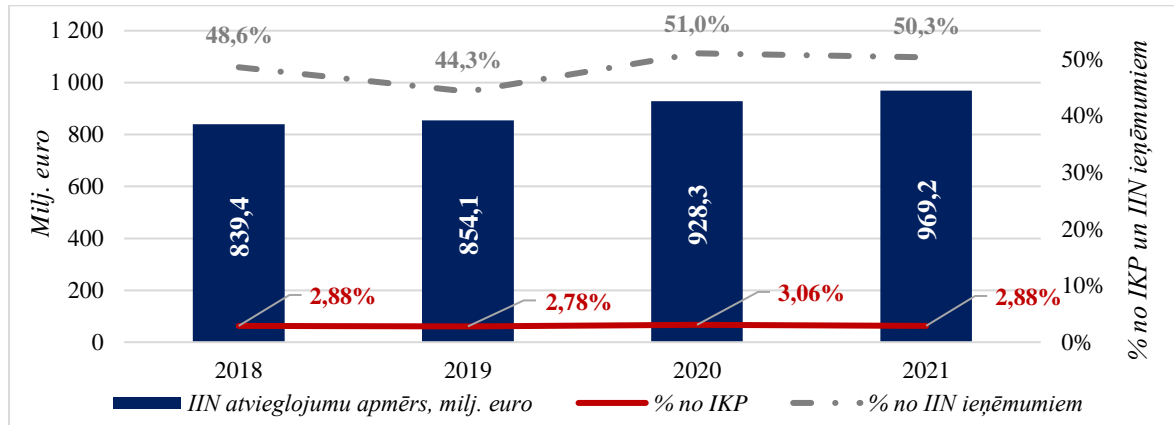
Nodokļa atvieglojums	2021	2020	2019
1. Neapliekamie minimumi, euro mēnesī			
1.1. Diferencētais neapliekamais minimums (DNM)			
- maksimālais DNM (DNM_{max})	300	300	230
- apliekamā ienākuma sliekšnis, līdz kuram tiek piemērots maksimālais neapliekamais minimums (AI_{min})	500	500	440
- apliekamā ienākuma sliekšnis, virs kura netiek piemērots neapliekamais minimums (AI_{max})	1 800	1 200	1 100
- koeficients	0,23077	0,42857	0,34848
- formula	$DNM = DNM_{max} - Koef.x (AI^* - AI_{min})$		
1.2. Pensionāra neapliekamais minimums	330	300	270
2. Nodokļa atvieglojumi, euro mēnesī			
2.1. Atvieglojums par apgādībā esošu personu	250	250	230
2.2. Atvieglojumi personām ar invaliditāti:			
- personām ar I un II grupas invaliditāti	154	154	154
- personām ar III grupas invaliditāti	120	120	120
2.3. Atvieglojumi politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem	154	154	154
3. Attaisnotie izdevumi			
3.1. Par izglītību, ārstnieciskajiem pakalpojumiem, ziedojumiem un dāvinājumiem	Nepārsniedz 50% no personas gada apliekamā ienākuma, bet ne vairāk kā 600 euro gadā		
3.2. Privātos pensiju fondos veiktās iemaksas	Nepārsniedz 10% no personas gada apliekamā ienākuma, bet ne vairāk kā 4 000 euro gadā		
3.3. Apdrošināšanas prēmiju maksājumi, kas izdarīti atbilstoši dzīvības apdrošināšanas līgumam (ar līdzekļu uzkrāšanu)			

* Apliekamais ienākums (AI) tiek aprēķināts ņemot vērā ne tikai ienākumus no algota darba, bet arī citus ienākuma veidus (tādus kā dividendes, ienākums no nekustamā īpašuma u.c.). Arī, ja persona ir nodarbināta vairākās darba vietās, ienākums no algota darba tiks saskaitīts kopā un neapliekamais minimums tiks piemērots kopējam ienākumam.

Avots: Likums “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”; 2017. gada 14. novembra MK noteikumi Nr. 676 “Noteikumi par neapliekamā minimuma un nodokļa atvieglojuma apmēru iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanai”, 1997. gada 8. aprīļa MK noteikumi Nr. 138 “Noteikumi par iedzīvotāju ienākuma nodokļa papildu atvieglojumiem personām ar invaliditāti, politiski represētajām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem”.

4.1.2. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs

Kopējais IIN atvieglojumu apmērs absolūtā izteiksmē kopš 2018. gada ir nedaudz pieaudzis, bet attiecībā pret IKP tas nav daudz mainījies, veidojot ap 3% no IKP.

6. att. IIN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP un IIN ieņēmumiem

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada septembri

Kopējais IIN atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **969,2 milj. euro**, kas veido **2,88%** no IKP un pusi jeb **50,3%** no kopējiem IIN ieņēmumiem.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais IIN atvieglojumu apmērs ir palielinājies par **4,4%** jeb par 40,9 milj. euro.

Visbūtiskākie IIN atvieglojumi gan pēc apmēra, gan pēc būtības ir pensionāra neapliekamais minimums, diferencētais neapliekamais minimums un atvieglojums par apgādībā esošu personu. 2021. gadā šo nodokļa atvieglojumu apmērs kopā veidoja 656,2 milj. euro, kas ir 67,7% no kopā izmantoto IIN atvieglojumu apmēra.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, nodokļa atvieglojumu apmērs ir palielinājies diferencētajam neapliekamajam minimumam – par 23,3% jeb 26,7 milj. euro un pensionāra neapliekamajam minimumam – par 8,7% jeb 29,1 milj. euro, ko galvenokārt ietekmēja pēdējo gadu laikā veiktā šo atvieglojumu summas paaugstināšana. Arī atvieglojuma par apgādībā esošu personu apmērs 2021. gadā ir nedaudz pieaudzis – par 4,7% jeb 6,8 milj. euro. Jāatzīmē, ka pēc FM aprēķiniem 2021. gadā par **34,5%** (2020. gadā 38,7%) apgādībā esošām nepilngadīgām personām nodokļu maksātāji jeb apgādnieki nevarēja pilnā apmērā izmantot šo atvieglojumu, jo viņu darba alga bija mazāka par kopējo IIN atvieglojumu summu.

Turpretim attaisnoto izdevumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 1,6% jeb 0,8 milj. euro. Tāpat arī neapliekamo ienākumu apmērs samazinājies par 7,8% jeb 20,4 milj. euro. Tā piemēram, būtiski samazinājies apmērs ienākumiem, kas gūti aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā. Lai gan 2020. gadā šī atvieglojuma apjoms krasi pieauga līdz 20,1 milj. euro jeb par 1268,1%⁷, tomēr 2021. gadā parādsaistības ir dzēstas mazākā apjomā (salīdzinot ar 2020. gadu, par

⁷ 2020. gada 9. jūlijā Saeima pieņēma grozījumus likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli", kas ļauj bankām vienpusēji dzēst privātpersonu hipotekāro kredītu parādus, kas uzskatāmi par neatgūstamiem. Tas attiecas uz aizdevumiem, kas tika ņemti līdz 2008. gada beigām nekustamā īpašuma iegādei un kurus iedzīvotāji nevar izpildīt 2008. gada ekonomiskās lejupslīdes dēļ. Līdz ar to bankas ir dzēsušas parādsaistības saviem klientiem. 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, banku dzēsto parādsaistību apjoms pieauga par 93 milj. euro. Likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta pirmās daļas 35.⁵ punkts. 09.07.2020. grozījumi, saite: <https://likumi.lv/ta/id/316206-grozijumi-likuma-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli->

87,1% samazinājies gūtais ienākuma apjoms un par 69,0% samazinājies personu skaits, kas šādu ienākumu ir guvušas). Savukārt apmērs par ienākumiem, kas gūti no sava īpašuma atsavināšanas (izņemot nekustamo īpašumu), pieaudzis no 16,2 milj. euro 2020. gadā līdz 23,9 milj. euro 2021. gadā jeb par 47,4%.

4. tabula

IIN atvieglojumu¹ apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret IIN ieņēm.	% pret iepr. gadu	Milj. euro	
KOPĀ	969,2	2,88	50,3	4,4	928,3	854,1
1. Neapliekamie minimumi, tai skaitā:	505,5	1,50	26,2	12,4	449,7	421,3
1.1. Diferencētais neapliekamais minimums	141,4	0,42	7,3	23,3	114,7	111,0
1.2. Pensionāra neapliekamais minimums	364,2	1,08	18,9	8,7	335,1	310,3
2. Nodokļa atvieglojumi, tai skaitā:	172,4	0,51	8,9%	3,8	166,1	156,7
2.1. Atvieglojums par apgādībā esošu personu	150,7	0,45	7,8	4,7	143,9	134,8
2.2. Atvieglojumi personām ar invaliditāti	19,7	0,06	1,0	-2,1	20,1	19,8
2.3. Atvieglojumi politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem	2,0	0,01	0,1	-7,0	2,1	2,2
3. Attaisnotie izdevumi, tai skaitā:	47,8	0,14	2,5	-1,6	48,6	52,1
3.1. Par izglītību, ārstnieciskajiem pakalpojumiem, ziedojumiem un dāvinājumiem	26,9	0,08	1,4	-1,9	27,5	30,2
3.4. Iemaksas privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumi	20,9	0,06	1,1	-1,3	21,1	21,9
4. Neapliekamie ienākumi, tai skaitā:	243,5	0,72	12,6	-7,7	263,8	224,0
4.1. Neapliekamie ienākumi līdz 3 000 euro gadā no lauksaimnieciskās ražošanas un lauku tūrisma pakalpojumu sniegšanas	16,6	0,05	0,9	6,6	15,6	14,6
4.2. Neapliekamie ienākumi no atbalsta lauksaimniecībai un lauku attīstībai ²	16,7	0,05	0,9	-18,9	20,6	16,9
4.3. Ienākums no sava īpašuma atsavināšanas (izņemot nekustamo īpašumu)	23,9	0,07	1,2	47,4	16,2	20,3
4.4. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras izmaksātie pabalsti un atlīdzības	138,7	0,41	7,2	-3,3	143,4	128,2
4.5. Visa veida stipendijas	4,3	0,01	0,2	42,8	3,0	2,7
4.6. Apdrošināšanas atlīdzības, kuras izmaksājušas apdrošināšanas sabiedrības, atbilstoši apdrošināšanas līgumam ³	4,0	0,01	0,2	-22,9	5,1	5,4
4.7. Papildpensijas kapitāls no privātajos pensiju fondos veikto iemaksu ieguldīšanas ⁴	4,4	0,01	0,2	-40,9	7,4	5,4
4.8. Ienākums, kas gūts aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā	2,6	0,01	0,1	-87,1	20,1	1,5
4.9. Darba devēja segtie attālinātā darba izdevumi darbiniekiem ⁵	0,1	0,00	0,01	100,0	-	-
4.10. Pārējie neapliekamie ienākumi ⁶	32,4	0,10	1,7	-0,5	32,5	29,0

¹ Informācija no paziņojumiem par fiziskai personai izmaksātajām summām un no iedzīvotāju iesniegtajām GID.

² Ar IIN AI neiekļauj no 2013. līdz 2023. gadam (ieskaitot) saņemtās summas, kas izmaksātas kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai.

³ Apdrošināšanas atlīdzības, kuras izmaksājušas LR reģistrētas apdrošināšanas sabiedrības, kā arī citā ES dalībvalstī vai EEZ valstī, vai ESAO dalībvalstī reģistrētas apdrošināšanas sabiedrības, un kas izmaksātas, iestājoties apdrošināšanas gadījumam.

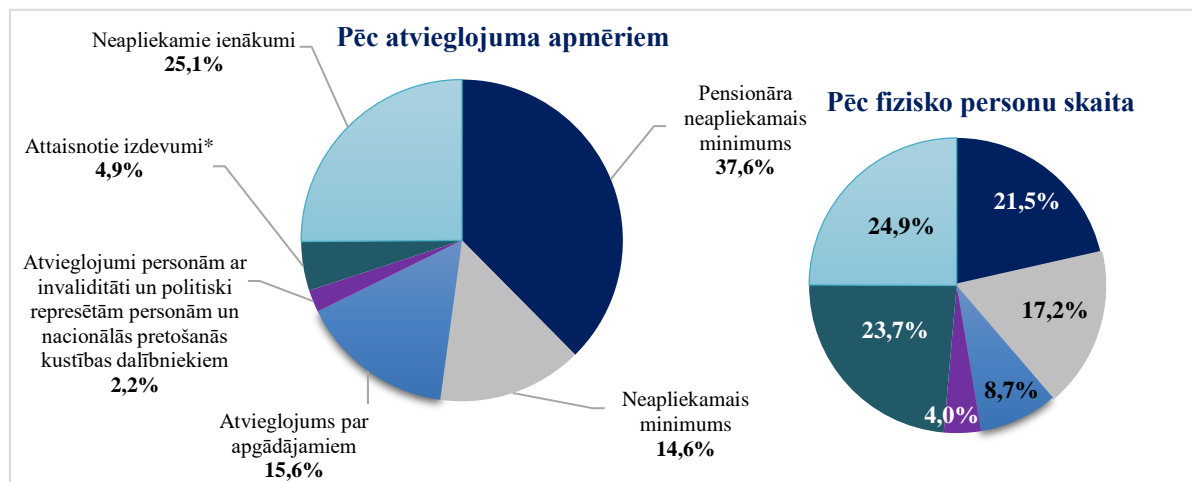
⁴ Papildpensijas kapitāls, kas veidojies no pašas fiziskās personas vai tās laulātā, vai radnieka veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos atbilstoši licencētiem pensiju plāniem un izmaksāts pensiju plānu dalībniekiem.

⁵ Darba devēja segtie darbinieku izdevumi par attālinātā darba veikšanu, ja tie nepārsniedz 30 euro mēnesī, spēkā no 01.01.2021. līdz 31.12.2022.

⁶ Pārējie ar IIN neapliekamo ienākumu veidi, kas noteikti likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. pantā, Pārejas noteikumu 44. un 52. punktā un 8. panta 15. daļā.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2022. gada septembri

Kā var redzēt 7. attēlā, 2021. gadā pensionāra neapliekama minimuma apmērs veido 37,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra, atvieglojuma par apgādībā esošām personām apmērs – 15,6%, bet diferencētais neapliekamais minimums – 14,6%. Neapliekamo ienākumu apmērs veido 25,1% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra. Te gan jāmin, ka vienai fiziskai personai var tikt piemēroti vairāki atvieglojumu vai neapliekamo ienākumu veidi.

* Par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem, iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem.

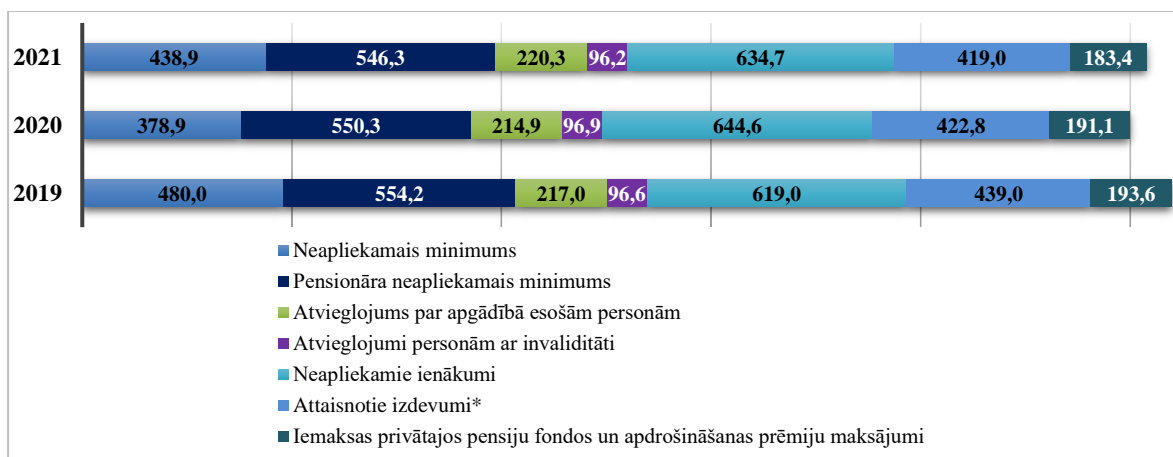
7. att. IIN atvieglojumu īpatsvars pēc to apmēra un fizisko personu skaita, kuras izmantojušas atvieglojumu 2021. gadā, %

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2022. gada septembri

2021. gadā neapliekamo minimumu izmantoja 17,2% fizisko personu no kopējā analizēto IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita. Neraugoties uz būtisko īpatsvaru pēc atvieglojuma apmēra, pensionāra neapliekamo minimumu izmantojušas ap 546 tūkst. fiziskas personas jeb 21,5%. Jāatzīmē, ka 2021. gadā 77% no pensiju saņēmējiem⁸ saņēma pensiju līdz 500 euro mēnesī, kas nozīmē, ka šīs persona šo neapliekamo minimumu nevarēja izmantot pilnā apmērā.

Viens no izmantotākajiem nodokļa atvieglojumiem ir *attaisnotie izdevumi par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem un arī par iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmiju maksājumiem*. 2021. gadā ap 600 tūkst. fizisko personu jeb 23,7% no kopējā IIN atvieglojumu izmantojušo personu skaita ir iekļāvuši savās GID kādu no šiem attaisnotajiem izdevumiem.

⁸ Ņemot vērā visu veidu pensijas, kas piešķirtas pēc likuma "Par valsts pensijā", kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī, izņemot speciālās valsts pensijas AP deputātiem un no pamatbudžeta izmaksājamās izdienas pensijas.

8. att. **Fizisko personu skaits****, kuras izmantojušas IIN atvieglojumus par 2019. – 2021. gadu, tūkst. personas

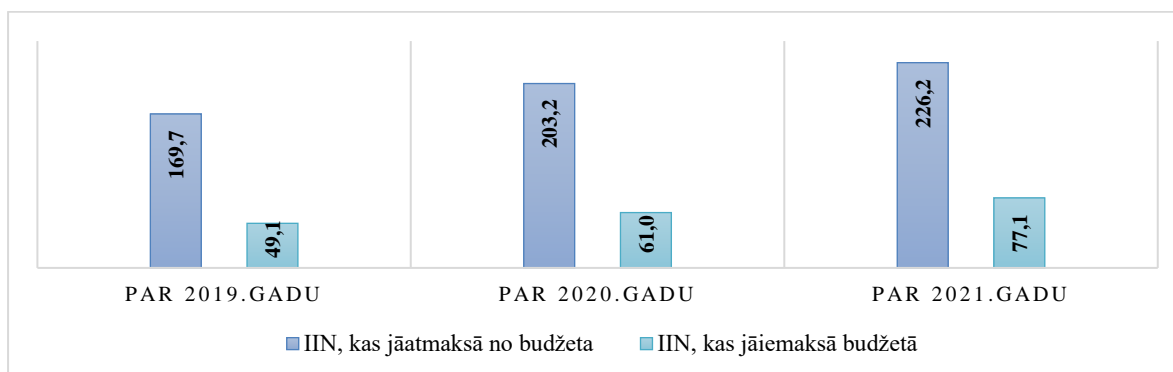
* Par izglītību un ārstniecību, ziedojumiem un dāvinājumiem.

** Fizisko personu skaits nav summējams kopā, jo viena fiziska persona var izmantot vairākus atvieglojumus vai neapliekamās ienākumus.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2022. gada septembri

Jāatzīmē, ka atvieglojumu izmantojušo fizisko personu skaits ir mainīgs, jo nodokļa maksātājam ir tiesības iesniegt GID arī par trim iepriekšējiem taksācijas gadiem, kā arī iespējams iesniegt labojumus.

No 2019. gada vērojams gan IIN atmaksu, gan piemaksu pieaugums. Pamatojoties uz iedzīvotāju iesniegtajām GID⁹ par 2021. gadu, nodoklis bija atmaksājams **226,2** milj. *euro* apmērā, kas ir par **11,3%** vairāk kā 2020. gadā un **33,3%** vairāk kā 2019. gadā. 2021. gadā nodoklis bija atmaksājams 670 tūkstošiem nodokļu maksātāju jeb vienam nodokļu maksātājam vidēji atmaksājami **337,54** *euro*, kas ir par 22,2% vairāk nekā par 2020. gadu (par 2020. gadu vidēji – 276,2 *euro*). No iesniegtajām GID par 2021. gadu 79,8% veidoja GID ar deklarētu IIN atmaksu.

9. att. **GID norādītās IIN piemaksas un atmaksas par 2019. – 2021. gadu, milj. EUR**

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus uz 2022. gada septembri

Savukārt IIN piemaksas 2021. gadā veidoja **77,1** milj. *euro*, kas ir par 16,2 milj. *euro* jeb **26,5%** vairāk kā 2020. gadā un **57,0%** vairāk kā 2019. gadā. Iedzīvotāju skaits, kam, iesniedzot GID, veidojas IIN piemaksa par 2021. gadu, ir pieaudzis par 11,0%, salīdzinot ar 2020. gadu (salīdzinot ar 2019. gadu, IIN piemaksu skaits ir samazinājies par 23,8%). No iesniegtajām GID par 2021. gadu 14,3% veidoja GID ar deklarētu IIN piemaksu. Vidēji

⁹ VID dati no GID norādītajām piemaksām un atmaksām uz 26.09.2022.

vienam nodokļu maksātājam valsts budžetā par 2021. gadā gūtajiem ienākumiem jāiemaksā **641,21 euro**, kas ir par 14,0% vairāk kā par 2020. gadu (par 2020. gadu vidēji – 562,63 euro). Nodokļu maksātājiem, iesniedzot GID, piemaksas veidojas diferencētā neapliekamā minimuma un IIN progresīvo likmju piemērošanas dēļ, kā arī veidojas no iedzīvotāju iesniegtajiem attaisnotajiem izdevumiem. Jāatzīmē, ka sākot ar 2021. gadu tiek piemērota norma, kas paredz VID tiesības akceptēt nodokļa maksātāja GID pamatojoties uz VID rīcībā esošajiem datiem, ja pats maksātājs GID nav iesniedzis, bet bija pienākums GID iesniegt. Līdz ar to arī šī norma radīja ietekmi piemaksu pieaugumu 2021. gadā.

4.1.3. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes

Prognozes nākamajiem gadiem tiek aprēķinātas, ņemot vērā iepriekšējo gadu tendences atvieglojumu izmantošanā, kopējos apmērus un īpatsvaru no IKP. Nodokļa atvieglojumu prognožu apmērus būtiski ietekmē arī valdības pieņemtie lēmumi par nodokļa atvieglojumu izmaiņām.

5. tabula

Diferencētā neapliekamā minimuma, pensionāra neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošām personām prognozētais apmērs 2022. – 2024. gadā

Nodokļa atvieglojums	Nodokļa atvieglojuma izmaiņas, euro mēnesī				Atvieglojuma prognozētais apmērs, milj. euro ¹		
	2021	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Maksimālais neapliekamais minimums	300	350/ 500²	500	500			
Apliekamā ienākuma sliekšnis, līdz kuram tiek piemērots maksimālais neapliekamais minimums	500	500	500	500	165,9	179,5	188,5
Apliekamā ienākuma sliekšnis, virs kura netiek piemērots neapliekamais minimums	1 800	1 800	1 800	1 800			
Pensionāra neapliekamais minimums	330²	350/ 500²	500	500	395,7	434,8	458,2
Atvieglojums par apgādībā esošu personu	250	250	250	250	164,6	165,0	167,2

¹ Jāatzīmē, ka atvieglojuma ietekmes apmērs var mainīties, jo nodokļa maksātājam, iesniedzot GID, rezumējošā kārtībā tiks aprēķināts gada DNM atbilstoši nodokļa maksātāja faktiskajiem gada ienākumiem.

² 2022. gada budžeta izstrādes gaitā valdība atbalstīja lēmumu diferencēto neapliekamo minimumu paaugstināt pakāpeniski – no 2022. gada 1. janvāra līdz 30. jūnijam maksimālais diferencētais neapliekamais minimums noteikts **350 euro** mēnesī, bet no 1. jūlija – **500 euro** mēnesī, kā arī tādā pašā apmērā paaugstināts pensionāra neapliekamais minimums¹⁰.

Avots: FM aprēķini 2023. gada janvārī

¹⁰ MK 2021. gada 24. septembra ārkārtas sēdes protokols Nr. 63 1.§ "Informatīvais ziņojums "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2022. gadam un ietvaram 2022. - 2024. gadam"" 5. un 6. punkts. Saite: <https://likumi.lv/ta/id/326389-ministru-kabineta-arkartas-sedes-protokols>.

4.1.4. Kopsavilkums

1. Lielākie nodokļa atvieglojumi pēc to apmēra ir IIN atvieglojumi, kas veido vairāk kā 1/3 daļu no kopējā nodokļu atvieglojumu apmēra (2021. gadā – **33,6%** no visiem identificējamiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra).
2. IIN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai. Atkarībā no IIN atvieglojumu mērķa tos nosacīti var iedalīt vairākās grupās.
3. *Sociāla rakstura atvieglojumi* paredzēti, lai samazinātu nodokļu slogu iedzīvotājiem ar zemiem un vidējiem ienākumiem, kā arī sociāli mazāk aizsargātām iedzīvotāju grupām.
4. Viens no svarīgākajiem sociālā rakstura atvieglojumiem ir ar nodokli neapliekamais diferencētais minimums. Diferencētā neapliekamā minimuma izmaiņām ir relatīvi lielāka ietekme uz zemāk atalgotajiem darba ņēmējiem. Tādējādi tas mērķtiecīgāk var ietekmēt tādus ar darba tirgu saistītos jautājumus kā bezdarbs, ekonomiskā aktivitāte, nabadzība un atkarība no pabalstiem.
5. Sociāla rakstura atvieglojums ir arī pensionāra neapliekamais minimums. Piemērojot pensionāra neapliekamo minimumu, netiek samazināti ienākumi pensijas saņēmējiem, kas lielākajā daļā gadījumu ir sociāli un ekonomiski mazāk aizsargāti, tādējādi uzlabojot šīs personu grupas dzīves līmeni.
6. Arī atvieglojums par apgādībā esošu personu ir sociāla rakstura atvieglojums, kura mērķis ir samazināt darbaspēka nodokļa slogu strādājošajiem ar apgādībā esošām personām un/vai laulātajiem, kas rūpējās par apgādībā esošu personu. Atvieglojums par apgādībā esošu personu ir viens no instrumentiem, kas veicina vecāku nodarbinātību. Tomēr šis nodokļa atvieglojums jāvērtē vienlaikus ar citiem no valsts budžeta izmaksājamiem pabalstiem par bērniem. Pēc FM aprēķiniem 2021. gadā par **34,5%** apgādībā esošām nepilngadīgām personām nodokļu maksātāji jeb apgādnieki nevarēja pilnā apmērā izmantot atvieglojumu, jo viņu darba alga bija mazāka par kopējo IIN atvieglojumu summu.
7. Sociāla rakstura atvieglojums ir arī atvieglojumi personām ar invaliditāti, politiski represētām personām un nacionālās pretošanās kustības dalībniekiem, kas nav mainīti kopš 2009. gada.
8. *Ekonomiska rakstura atvieglojumi* paredzēti, lai mazinātu iedzīvotāju izdevumus pamatvajadzību segšanai, kā arī veicinātu iedzīvotāju ilgtermiņa uzkrājumus. Uz tiem var attiecināt tādus nodokļa atvieglojumus kā attaisnotos izdevumus par izglītību un ārstniecības pakalpojumiem, kā arī attaisnotos izdevumus par veiktajām iemaksām privātajos pensiju fondos un apdrošināšanas prēmijas maksājumiem.
9. Vēl pastāv *normas izdevumu uzskaites vienkāršošanai* fiziskām personām – autoriem un meža īpašniekiem, kā arī *atbalsts dažādām nozarēm* – lauksaimniecībai un lauku attīstībai. Ar IIN atvieglojumiem var veicināt arī *sabiedriskā labuma mērķu sasniegšanu*, atļaujot iekļaut attaisnotajos izdevumos iedzīvotāju veiktos ziedojumus un dāvinājumus.
10. Kopējais IIN atvieglojumu apmērs absolūtā izteiksmē kopš 2018. gada ir nedaudz pieaudzis, bet attiecībā pret IKP daudz tas daudz nav mainījies, veidojot ap 3% no IKP.
11. **2021. gadā** aprēķinātais IIN atvieglojumu apmērs bija **969,2 milj. euro**, kas veido **2,88%** no IKP un **pusi no kopējiem IIN ieņēmumiem**.
12. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais aprēķinātais IIN atvieglojumu apmērs pieaudzis par 40,9 milj. euro jeb 4,4%. Aprēķinātā apmēra pieaugums saistāms gan ar dažādu atvieglojumu palielināšanu, gan arī ar likumdošanas izmaiņām.

13. Visbūtiskākie IIN atvieglojumi gan pēc apmēra, gan pēc būtības ir *pensionāra neapliekamais minimums* (37,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā), *diferencētais neapliekamais minimums* (14,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā) un atvieglojums par apgādībā esošu personu (15,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā). 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, šo nodokļu atvieglojumu apmērs ir palielinājies, ko galvenokārt ietekmēja pēdējo gadu laikā veiktā šo atvieglojumu summas paaugstināšana.
14. *Neapliekamo ienākumu* apmērs samazinājies par 7,7% jeb 20,3 milj. *euro*. Tā piemēram, būtiski samazinājies atvieglojuma apjoms ienākumiem, kas gūti aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā. Lai gan 2020. gadā šī atvieglojuma apjoms krasī pieauga par 1268,1%, tomēr 2021. gadā parādsaistības ir dzēstas mazākā apjomā (salīdzinot ar 2020. gadu, par 87,1% samazinājies gūtais ienākuma apjoms un par 69,0% samazinājies personu skaits, kas šādu ienākumu ir guvušas).
15. No 2019. gada vērojams gan IIN atmaksu, gan piemaksu pieaugums. Par 2021. gadu nodoklis tika atmaksāts **226,2** milj. *euro* apmērā, kas ir par **11,3%** vairāk kā 2020. gadā un **33,3%** vairāk kā 2019. gadā. Vidēji vienam nodokļu maksātājam tika atmaksāti **337,54** *euro* (par 2020. gadu vidēji – 276,2 *euro*). Savukārt IIN piemaksas 2021. gadā veidoja **77,1** milj. *euro*, kas ir par **26,5%** vairāk kā 2020. gadā un **57,0%** vairāk kā 2019. gadā. Vidēji vienam nodokļu maksātājam valsts budžetā par 2021. gadu bija jāiemaksā **641,21** *euro* (par 2020. gadu vidēji – 562,63 *euro*). IIN atmaksas un piemaksas galvenokārt veidojas diferencētā neapliekamā minimuma un IIN progresīvo likmju piemērošanas rezultātā.

4.2. Uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi

UIN atvieglojumi veido **14,5%** no kopējiem 2021. gada piešķirtajiem atvieglojumiem (*skat. 5. att.*).

No **2018. gada 1. janvāra** stājās spēkā *Uzņēmumu ienākuma nodokļa likums*, kas paredz, ka UIN **20%**¹¹ apmērā tiek maksāts peļņas sadales brīdī¹², nevis piemērots gūtajam ienākumam.

Tā kā UIN sistēma pēc būtības veidota investīciju veicināšanai un UIN veidojas tikai tad, kad peļņa tiek sadalīta, ir saglabāti vien atsevišķi no iepriekšējā likumā “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem, bet atsevišķiem nodokļa atvieglojumiem noteikts pārejas periods. Tā piemēram, ir saglabāts atvieglojums akciju atsavināšanai, kas pēc būtības paredzēts *investīciju veicināšanai*, atvieglojums ziedojumiem, ko var uzskatīt par *sociālā rakstura atvieglojumu*, kā arī *atvieglojums lauksaimniecībai* par summām, kas saņemtas subsīdiju veidā attīstībai un *atvieglojums nodokļu režīms kuģošanas nozarei* par kuģu izmantošanu starptautiskajos pārvadājumos.

4.2.1. Aktuālie uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi

2021. gadā ir spēkā šādi nodokļa atvieglojumi (*detalizētāk skatīt pielikumā*):

1) atvieglojums ziedotājiem,

Nodokļa maksātājs, kas ziedojis sabiedriskā labuma organizācijai, budžeta iestādei, valsts muzejam – atvasinātai publiskai personai – vai valsts kapitālsabiedrībai, kura veic Kultūras ministrijas deleģētās valsts kultūras funkcijas, ir tiesīgs pārskata gadā izvēlēties vienu no šādiem atvieglojumiem:

- a) neiekļaut taksācijas perioda ar UIN apliekamajā bāzē ziedoto summu, bet ne vairāk kā **5%** apmērā no iepriekšējā pārskata gada peļņas pēc aprēķinātajiem nodokļiem;
- b) neiekļaut taksācijas perioda ar UIN apliekamajā bāzē ziedoto summu, bet ne vairāk kā **2%** apmērā no iepriekšējā pārskata gadā kopējās darba ņēmējiem aprēķinātās bruto darba samaksas, no kuras samaksāti valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi;
- c) samazināt taksācijas periodā par pārskata gadā aprēķinātajām dividendēm aprēķināto UIN par **85%**, bet nepārsniedzot **30%** no aprēķinātās UIN summas par aprēķinātajām dividendēm¹³.

2) atvieglojums akciju atsavināšanai,

Ar nodokli apliekamajā bāzē iekļauto dividenžu apmēru var samazināt tādā apjomā kādā nodokļu maksātājs taksācijas periodā ir guvis ienākumu no tādu tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, kuru turēšanas periods atsavināšanas brīdī ir vismaz 36 mēneši.

¹¹ UIN likme 20% apmērā tiek piemērota bāzei, kura pirms likmes piemērošanas ir koriģēta ar koeficientu 0,8.

¹² Izmaksas, kas netiek investētas uzņēmumu attīstībā, t.sk., dividendes, ar saimniecisko darbību nesaistītie izdevumi, reprezentācijas izmaksas, kas pārsniedz noteikto apmēru, u.c.

¹³ **2018. - 2019. gadā** par 75% no ziedotās summas, bet nepārsniedzot 20% no aprēķinātās UIN summas par aprēķinātajām dividendēm. Lai palielinātu ziedojumu veikšanas intensitāti 2019. gada 23. maijā tika pieņemti grozījumi Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā, pieņemot Pārejas noteikumu 40. punktu, ka laikposmā no 2020. gada 1. janvāra līdz 2022. gada 31. decembrim nodokļa maksātāji var samazināt UIN par 85% no ziedotās summas, bet nepārsniedzot 30%. Saskaņā ar Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma Pārejas noteikumu 38. punktu, kas noteica, ka MK līdz 2021. gada 30. novembrim jāizvērtē šīs likuma normas ietekme uz sabiedriskā labuma organizāciju saņemtajiem ziedojumiem, pēc šī izvērtējuma valdība pieņēma lēmumu minēto normu Pārejas noteikumu 40. punktā pieņemt kā patstāvīgu.

- 3) *atvieglojums lauksaimniecībai par summām, kas saņemtas subsīdiju veidā,*
Ar nodokli apliekamo ienākumu bāzi var samazināt apjomā, kas atbilst 50% no summas, kas saņemta kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai, bet ne vairāk kā par taksācijas periodā ar nodokli apliekamajā bāzē iekļauto ar nodokli apliekamo objektu kopsummu.
- 4) *atvieglots nodokļu režīms kuģošanas nozarei par kuģu izmantošanu starptautiskajos pārvadājumos;*
- 5) *speciālais regulējums kapitālsabiedrībām, kurām piešķirts sociālā uzņēmuma statuss.*

Tāpat pārejas noteikumos iekļauti atvieglojumi, kas uz noteiktu laika periodu pārņemti no likuma “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*”:

- 1) *iespēja segt taksācijas un iepriekšējo periodu zaudējumus,*
Iepriekšējo gadu zaudējumu segšanai noteikts **piecu gadu pārejas periods**, kas paredz iespēju samazināt maksājamo UIN par dividendēm, bet ne vairāk kā 50% no maksājamā UIN un ne vairāk kā 15% apmērā no kopējās nesegto zaudējumu summas.
- 2) *atlaide par zaudējumiem, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas,*
Valsts kapitālsabiedrība, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas un kuras UIN deklarācijā 2017. gada 31. decembrī ir uzrādīti zaudējumi, kas radušies, piemērojot likuma “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” 9. panta otrās daļas 1. punktu, un kas nav dzēsti, atgūstot līdzekļus no kreditora, ir tiesīga samazināt uzņēmumu ienākuma nodokli par 15% no kopējās nesegto zaudējumu summas, kas radusies, piemērojot minēto likuma “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” normu.
- 3) *atlaide, realizējot atbalstāmo investīciju projektus,*
Uzņēmums ir tiesīgs turpināt piemērot neizmantoto UIN atlaidi, par atbalstāmo investīciju projektiem, kurus **līdz 2017. gada 31. decembrim** ir apstiprinājis MK, taksācijas periodā samazinot UIN par šajā periodā aprēķinātajām dividendēm.
- 4) *atlaide investīciju veikšanai BO un SEZ,*
Ja ieguldījumi BO un SEZ veikti **līdz 2035. gada 31. decembrim** vai paredzamās algu izmaksas veiktas līdz **2024. gada 31. decembrim**¹⁴, kapitālsabiedrības pārskata gadā aprēķināto UIN par pārskata gadā aprēķinātajām dividendēm ir tiesīgas samazināt par UIN atlaides summu, kas aprēķināta saskaņā ar likumu “*Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās*”. UIN atlaidi ir tiesības piemērot tikai tai UIN daļai, kas pārskata gadā aprēķināta par peļņas daļu, kura gūta no saimnieciskās darbības, attiecībā uz kuru BO vai SEZ pārvalde izsniegusi atļauju piemērot tiešo nodokļu atvieglojumus. Minētā atlaide nedrīkst pārsniegt 80% no pārskata gadā aprēķinātā UIN apmēra par aprēķinātajām dividendēm un likumā “*Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās*” un līgumā par ieguldījumu vai paredzamo algu

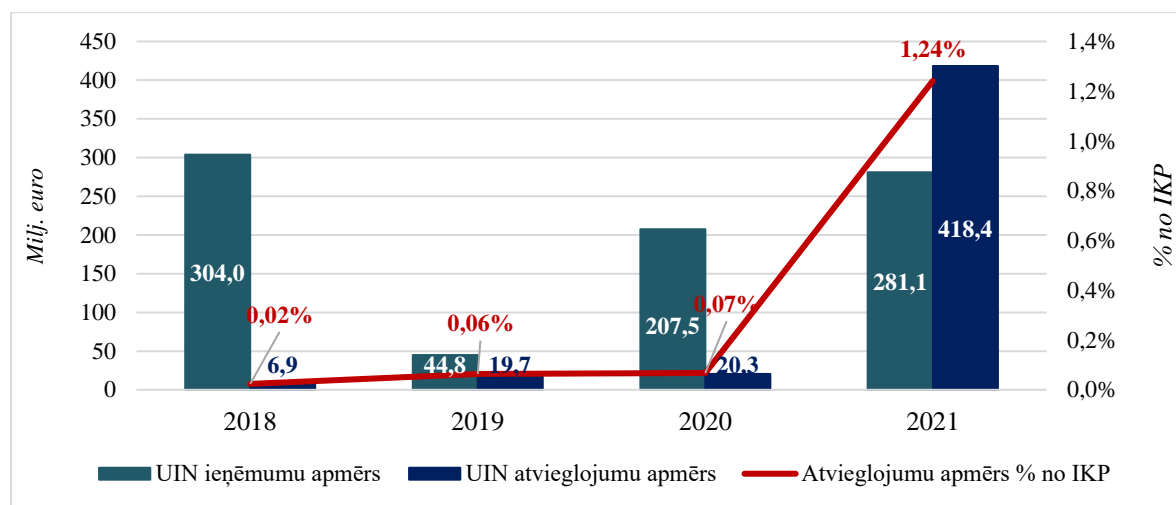
¹⁴ Saskaņā ar 2020. gada 11. jūnija grozījumiem likumā “*Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās*” kapitālsabiedrības, kas noslēgušas līgumu par paredzamo algu izmaksu veikšanu, var piemērot tiešo nodokļu atvieglojumus.

izmaksu veikšanu noteikto pieļaujamo valsts atbalsta intensitāti uzkrāto tiešo nodokļu atlaižu attiecību pret uzkrāto attiecināmo izmaksu summu.

4.2.2. Uzņēmumu ienākumu nodokļa atvieglojumu apmērs

2019. un 2020. gadā, sadalot iepriekšējā pārskata gada peļņu, ar nodokli apliekamā bāze bija salīdzinoši lielāka par 2018. gada bāzi, un līdz ar to arī atvieglojumu izmantošanas iespējas komersantiem bija lielākas. Tādēļ arī UIN atvieglojumu apmērs palielinājās: 2020. gadā UIN atvieglojumu apmērs, salīdzinot ar 2018. gadu, ir palielinājies 3 reizes.

2021. gadā atvieglojumu apmērs, salīdzinot ar 2020. gadu, ir **palielinājies 20 reizes** jeb par 398,1 milj. *euro*.

10. att. UIN ieņēmumu un atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada novembri

2021. gadā kopējais UIN atvieglojumu apmērs bija **418,4 milj. euro**, kas ir **1,24%** no IKP un **148,8%** no UIN ieņēmumiem (skat. 6. tab.).

UIN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret UIN ieņēm.	% pret iepriek. gadu	Milj. euro	
KOPĀ, no tā:	418,4	1,24	148,8	1 957,7	20,3	19,7
1. Likumā noteiktie nodokļa atvieglojumi, tai skaitā:	406,8	1,21	144,7	2 888,6	13,6	13,0
1.1. Nodokļa atvieglojumi ziedojumiem, tai skaitā:	11,4	0,03	4,0	26,4	9,0	7,2
1.1.1. par ziedojumiem, bet ne vairāk kā 5% no iepriekšējā pārskata gada peļņas	1,4	0,004	0,5	23,1	1,2	1,5
1.1.2. par ziedojumiem, bet ne vairāk kā 2% no iepriekšējā pārskata gadā kopējās bruto darba samaksas	0,5	0,002	0,2	10,3	0,5	0,5
1.1.3. 85% no ziedotās summas*	9,4	0,03	3,3	28,0	7,3	5,2
1.2. Nodokļa atvieglojums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods atsavināšanas brīdī pārsniedz 36 mēnešus	392,0	1,16	139,5	21 592,0	1,8	3,7
1.3. Nodokļa atlaide 50% apmērā no summas, kas saņemta subsīdiju veidā kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	3,1	0,01	1,1	13,1	2,8	2,1
1.4. Citas nodokli samazinošas summas	0,3	0,001	0,1	447,2	0,06	0,05
2. Nodokļa atvieglojumi ar pārejas periodu, tai skaitā:	11,6	0,03	4,1	72,6	6,7	6,7
2.1. Nodokļa atlaide iespējai segt taksācijas un iepriekšējo periodu zaudējumus (ar piecu gadu pārejas periodu)	6,3	0,02	2,2	62,2	3,9	4,9
2.2. Nodokļa atlaide zaudējumiem, kas radušies valsts kapitālsabiedrībai, kuras daļas vai akcijas nedrīkst atsavināt, kura pilda ar saimniecisko darbību nesaistītas valsts deleģētas funkcijas	0,01	0,000	0,0	26,7	0,009	0,005
2.3. Nodokļa atlaide, realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdž 2017. gada 31. decembrim	1,4	0,004	0,5	65,1	0,8	0,8
2.4. Nodokļa atlaide investīciju BO vai SEZ (ieguldījumiem, kas veikti līdz 2035. gada 31. decembrim vai paredzamajām algu izmaksām, kas veiktas līdz 2024. gada 31. decembrim)	3,9	0,01	1,4	95,9	2,0	0,9

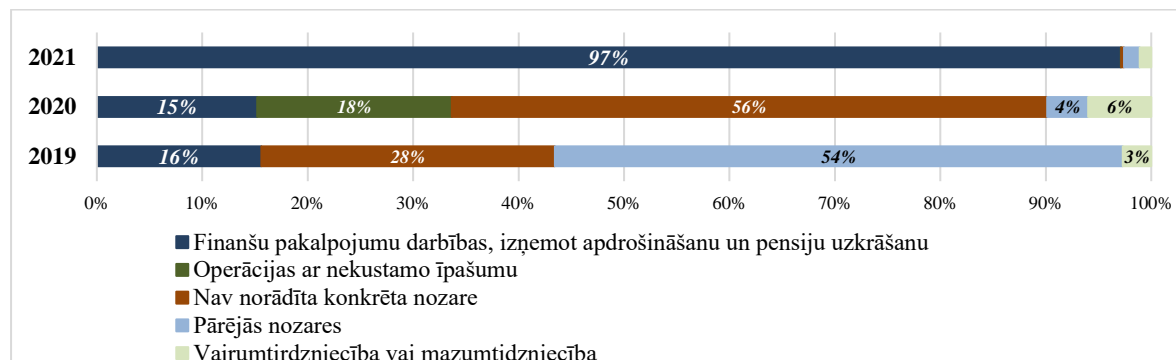
* Iespēja samazināt UIN par 85% no ziedotās summas, bet nepārsniedzot 30% no aprēķinātās UIN summas par aprēķinātajām dividendēm (2018. - 2019.gadā par 75% no ziedotās summas, bet nepārsniedzot 20% no aprēķinātās UIN summas par aprēķinātajām dividendēm).

Avots: FM aprēķini, izmantojot UIN deklarāciju datus uz 2022. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2022. gada novembri

Straujo kopējā UIN atvieglojuma apjoma pieaugumu 2021. gadā ietekmēja viena atvieglojuma palielinājums – nodokļa atvieglojuma ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods pārsniedz 36 mēnešus. Šī nodokļa atvieglojuma apmērs pieaudzis no 1,8 milj. euro 2020. gadā līdz 392,0 milj. euro 2021. gadā un galvenokārt saistīts ar ārvalstu uzņēmumu daļu atsavināšanu un pārrobežu reorganizāciju, kur Latvijā reģistrēti uzņēmumi ir bijuši neliela daļa no starptautiskas uzņēmumu grupas. Jāņem vērā, ka šādu akciju atsavināšana ir vienreizējs darījums un piemērotais atvieglojums

nerada tiešus zaudējumus valsts budžetam. Neskatoties uz kraso atvieglojuma apmēra palielinājumu, komersantu skaits (*skatīt 7. tabulu*), kas šo atvieglojumu ir piemērojuši, pieaudzis tikai par 42,9% jeb no 14 komersantiem 2020. gadā līdz 20 komersantiem 2021. gadā.

Atvieglojumu par ienākumu no akciju atsavināšanas galvenokārt izmantojuši uzņēmumi, kas nodarbojas ar finanšu pakalpojumu darbībām (*skatīt 11. att.*): 2021. gadā **97,1%** jeb 380,7 milj. *euro* no izmantotā atvieglojuma apmēra. Tomēr, aplūkojot struktūru pēc komersantu skaita, šie uzņēmumi veido tikai 30% (6 no kopumā 20 komersantiem). Jāatzīmē, ka no šiem 6 uzņēmumiem – 3 uzņēmumi izmantojušas **99,7%** jeb 379,4 milj. *euro* no šī atvieglojuma kopējā apmēra.

11. att. UIN atvieglojuma par ienākumu no akciju atsavināšanas procentuālais sadalījums pēc tā apmēra, dalījumā pa darbības nozarēm 2019. – 2021. gadā, % no kopējā apmēra

Avots: FM aprēķini, izmantojot UIN deklarāciju datus uz 2022. gada novembri

Sākot ar 2020. gadu, būtiski ir palielinājies arī *nodokļa atvieglojuma par veiktajiem ziedojumiem* apmērs, ko veicināja likuma izmaiņas, kas paredz piemērot nodokļa atlaidi 85% (pirms tam 75%) apmērā no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% (pirms tam 20%) no aprēķinātā nodokļa no dividendēm. Kopējais atvieglojumu apmērs par veiktajiem ziedojumiem palielinājies no 9,0 milj. *euro* 2020. gadā līdz **11,4 milj. euro** 2021. gadā jeb par 26,4% vai 2,4 milj. *euro*. No tā lielākais atvieglojuma apmērs bija piemērojot **85% no ziedotās summas**, 2021. gadā tas palielinājies par 28,0% jeb par 2,1 milj. *euro*, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. 1 306 jeb 1,1% no visiem UIN deklarācijas iesniegušajiem komersantiem 2021. gadā bija izmantojuši tieši kādu no atvieglojumiem par ziedojumiem (2020. gadā – 1 270 komersanti jeb 1,2%). Lai gan komersantu skaita ziņā vairāk izmanto atvieglojumu par ziedojumiem, izvēloties 5% no iepriekšējā pārskata gada peļņas vai 2% no iepriekšējā pārskata gada kopējās darba ņēmējiem aprēķinātās bruto darba samaksas, atvieglojuma apmērs, piemērojot 85% no ziedotās summas, ir lielāks. Arī atvieglojuma, piemērojot 85% no ziedotās summas, izmantojušo komersantu skaits turpina pieaugt un 2021. gadā tas ir pieaudzis līdz 303 komersantiem (2020. gadā – 225 komersanti) jeb par 34,7%.

Arī atvieglojuma apmērs *nodokļa atlaidei, kas atļauj ar nodokli apliekamo bāzi samazināt par 50% no summas, kas saņemta kā valsts atbalsts lauksaimniecībai* palielinājies no 2,8 milj. *euro* 2020. gadā līdz **3,1 milj. euro** 2021. gadā jeb par 13,1%. Arī komersantu skaits, kas izmantojuši šo atlaidi, 2021. gadā ir palielinājies līdz 1 110 (2020. gadā – 1 097) jeb par 1,2%.

Jāatzīmē, ka būtiski pieauguši ir arī atvieglojumu apmēri, kuriem noteikts pārejas periods – no 6,7 milj. *euro* 2020. gadā līdz **11,6 milj. euro** 2021. gadā jeb par 72,6%.

No tiem visbūtiskāk palielinājies atvieglojuma apmērs *nodokļa atlaidei investīciju veikšanai BO un SEZ*, kas pieaudzis no 2,0 milj. *euro* 2020. gadā uz **3,9 milj. euro** 2021. gadā jeb par 95,9% vai 1,9 milj. *euro*. Arī komersantu skaits, kas šo atvieglojumu

piemērojuši ir palielinājusies no 9 līdz 16 komersantiem jeb par 77,8%. Komersantu skaita pieaugums iespējams saistīts ar to, ka Latgales SEZ un Liepājas SEZ paplašināja iespēju palielināt tiešo nodokļu atlaidi ar investīcijām darba algās.

Arī atvieglojumu apmēri *nodokļa atlaidei, realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim* un *nodokļa atlaidei iespējai segt pirmstaksācijas perioda zaudējumus, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim* 2021. gadā palielinājušies par attiecīgi 65,1% (no 0,8 milj. euro 2020. gadā līdz 1,4 milj. euro 2021. gadā) un 62,2% (no 3,9 milj. euro 2020. gadā līdz 6,3 milj. euro 2021. gadā), salīdzinot ar 2020. gadu. Tomēr, neskatoties uz to, ka atvieglojuma apmēri 2021. gadā ir palielinājušies, komersantu skaits, kuri izmantojuši šos atvieglojumus, samazinājies attiecīgi par 50% un 5,1%. Pārējo UIN atvieglojuma apmēri vērtējami kā nebūtiski.

Iesniegto deklarāciju skaits par 2021. gadu ir palielinājies par 8,1%, salīdzinot ar 2020. gadu, bet komersantu skaits, kas iesnieguši UIN deklarācijas par 2021. gadu, ir palielinājies par 10,6%, salīdzinot ar komersantu skaitu 2020. gadā.

7. tabula

Būtiskāko UIN atvieglojumu izmantojušo komersantu skaits 2019. – 2021. gadā

Nodokļu atvieglojums	2021		2020	2019
	Skaitis	Īpatsvars ¹	Skaitis	Skaitis
KOPĒJAIS DEKLARĀCIJU SKAITS	181 133		167 571	173 603
KOPĒJAIS KOMERSANTU SKAITS, KAS IESNIEGUŠI DEKLARĀCIJAS²	113 889		102 955	100 842
Nodokļa atvieglojumi par ziedojumiem, <i>tai skaitā:</i>	1 306	1,1%	1 270	1 515
<i>Ziedojumi, par kuriem piemēro atvieglojumus, kas nepārsniedz 5% no iepriekšējā gada peļņas pēc nodokļiem</i>	473	0,4%	506	687
<i>Ziedojumi, par kuriem piemēro atvieglojumus, kas nepārsniedz 2% no iepriekšējā pārskata gada kopējās darba ņēmējiem aprēķinātās bruto darba samaksas, no kuras samaksāti valsts sociālās apdrošināšanas maksājumi</i>	530	0,5%	539	671
<i>Ziedojumi, par kuriem piemēro nodokļa atlaidi 85% no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% no aprēķinātā nodokļa no dividendēm (līdz 01.01.2020. 75% un 20%)</i>	303	0,3%	225	157
Nodokļa atlaide 50% apmērā no summas, kas saņemta subsīdiju veidā kā valsts atbalsts lauksaimniecībai vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai	1 110	1,0%	1 097	988
Nodokļa atlaide iespējai segt taksācijas un iepriekšējo periodu zaudējumus (ar piecu gadu pārejas periodu)	448	0,4%	472	516
Citas nodokļi samazinošas summas	40	0,04%	31	59
Ienākums no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods atsavināšanas brīdī pārsniedz 36 mēnešus	20	0,02%	14	11
Nodokļa atlaide investīciju veikšanai brīvostās vai speciālajās ekonomiskajās zonās (ieguldījumiem, kas veikti līdz 2035. gada 31. decembrim vai paredzamajām algu izmaksām, kas veiktas līdz 2024. gada 31. decembrim)	16	0,01%	9	6

¹ Īpatsvars no komersantu skaita, kas iesnieguši deklarācijas.

² Komersantu skaits, kas iesnieguši UIN deklarācijas par konkrēto taksācijas gadu 2022. gada septembrī un par ienākumiem no akciju atsavināšanas 2022. gada novembrī.

Avots: FM aprēķini, izmantojot UIN deklarāciju datus uz 2022. gada septembri un datus par ienākumiem no akciju atsavināšanas uz 2022. gada novembri

2021. gadā vislielāko daļu no kopējā UIN atvieglojumu apmēra veido atvieglojums ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas (93,69%). Otrs lielākais UIN atvieglojums pēc tā apmēra 2021. gadā bija atvieglojumi par veiktajiem ziedojumiem (2,71%). Trešais lielākais UIN atvieglojums pēc tā apmēra 2021. gadā bija iespēja segt pirmstaksācijas periodu zaudējumus, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim (1,50%).

4.2.3. Kopsavilkums

1. UIN sistēma, kas stājās spēkā no 2018. gada 1. janvāra, paredz, ka nodoklis 20% apmērā tiek maksāts peļņas sadales brīdī, nevis par gūto peļņu. Tā kā UIN sistēma pēc būtības paredz jau atvieglotu UIN maksāšanas režīmu un UIN veidojas tikai tad, kad peļņa tiek sadalīta, ir saglabāti vien atsevišķi no iepriekšējā likumā “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem, bet atsevišķiem nodokļa atvieglojumiem noteikts pārejas periods. UIN atvieglojumu apmērs pirmajā ieviešanas gadā, jeb 2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu, samazinājās būtiski – par 97,4%.
2. Kopējais atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **418,4 milj. euro**, kas ir **1,24%** no IKP un **148,8%** no kopējiem UIN ieņēmumiem.
3. 2021. gadā atvieglojumu apmērs, salīdzinot ar 2020. gadu, ir **palielinājies 20 reizes** jeb par 398,1 milj. euro. Straujo UIN atvieglojuma apmēra pieaugumu galvenokārt ietekmēja *nodokļa atvieglojuma ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods pārsniedz 36 mēnešus* apmēra pieaugums no 1,8 milj. euro 2020. gadā līdz **392,0** milj. euro 2021. gadā, kas galvenokārt saistīts ar ārvalstu uzņēmumu daļu atsavināšanu un pārrobežu reorganizāciju, kur Latvijā reģistrēti uzņēmumi ir bijuši neliela daļa no starptautiskas uzņēmumu grupas. No 20 uzņēmumiem, kas 2021. gadā izmantojuši šo atvieglojumu, izceļas 3 uzņēmumi, kas izmantojušas 99,7% jeb 379,4 milj. euro no šī atvieglojuma kopējā apmēra.
4. Sākot ar 2020. gadu, būtiski ir palielinājušies nodokļa atvieglojumi par veiktajiem ziedojumiem, ko veicinājušas likuma izmaiņas, kas paredz no 2020. gada palielināt nodokļa atlaides apmēru, kādu var piemērot ziedotajām summām – 85% (pirms tam 75%) no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% (pirms tam 20%) no aprēķinātā nodokļa no dividendēm. Kopējais nodokļa atvieglojuma par veiktajiem ziedojumiem apmērs palielinājies no 9,0 milj. euro 2020. gadā līdz **11,4** milj. euro 2021. gadā jeb par 26,4%. No tā lielākais atvieglojuma apmērs bija par ziedojumiem, kuriem piemēro nodokļa atlaidi 85% no ziedotās summas, kas 2021. gadā palielinājies par 2,1 milj. euro salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Arī šī atvieglojuma izmantojušo komersantu skaits turpina pieaugt.
5. Arī atvieglojuma apmērs *nodokļa atlaidei, kas atļauj ar nodokli apliekamo bāzi samazināt par 50% no summas, kas saņemta kā valsts atbalsts lauksaimniecībai*, palielinājies no 2,8 milj. euro 2020. gadā līdz **3,1 milj. euro** 2021. gadā jeb par 13,1%.
6. Jāatzīmē, ka būtiski pieauguši arī atvieglojumu apmēri, kuriem noteikts pārejas periods - no 6,7 milj. euro 2020. gadā līdz **11,6** milj. euro 2021. gadā jeb par 72,6%. No tiem visbūtiskāk palielinājies atvieglojuma apmērs *nodokļa atlaidei investīciju veikšanai BO un SEZ*, kas pieaudzis no 2,0 milj. euro 2020. gadā līdz **3,9** milj. euro 2021. gadā jeb par 95,9%. Arī komersantu skaits, kas šo atvieglojumu piemērojuši, ir palielinājies no 9 uz 16 komersantiem jeb par 77,8%. Palielinājušies arī atvieglojumu apmēri *nodokļa atlaidei, realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim un nodokļa atlaidei iespējai segt pirmstaksācijas perioda zaudējumus, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim* – attiecīgi par 65,1% (no 0,8 milj. euro 2020. gadā līdz **1,4** milj. euro 2021. gadā) un 62,2% (no 3,9 milj. euro 2020. gadā līdz **6,3** milj. euro 2021. gadā).

4.3. Mikrouzņēmumu nodoklis

Tā kā par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt arī tādu nodokļa režīmu, kas kādam nodokļu maksātājam vai maksātāju grupai paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa nomaksas kārtību, salīdzinot ar vispārējo nodokļa režīmu, tad šajā ziņojumā tiek apskatīts arī MUN režīms.

MUN režīms tika radīts krīzes periodā (stājās spēkā 2010. gada 1. septembrī). Sākotnējais MUN mērķis bija radīt nepieciešamos priekšnoteikumus bez darba palikušajiem iedzīvotājiem uzsākt uzņēmējdarbību. Šobrīd **MUN mērķis** ir mazināt administratīvo un nodokļu slogu MU, it īpaši saimnieciskās darbības uzsākšanas periodā, kā arī nozarēs ar zemu ienākuma līmeņa potenciālu, vienlaikus ievērojot sabiedrības kopējās intereses godīgas konkurences un sociālās drošības jomā.

Jau vairāku gadu garumā MUN režīmā tika konstatētas vairākas nepilnības – MUN režīms tika plaši izmantots nodokļu optimizācijas nolūkos, kā rezultātā tika kropļota konkurence. Lai arī MU veidoja būtisku īpatsvaru (aptuveni 12%) kopējā uzņēmumu skaitā un to darbinieku skaits bija aptuveni 7 - 8% no visiem tautsaimniecībā nodarbinātajiem, veiktās VSAOI pret minētajiem rādītājiem bija neproporcionāli mazas, tikai 2,2% no kopējā veikto iemaksu apmēra, kas ietekmēja ne tikai speciālā budžeta ieņēmumus un tā ilgtspējību, bet arī MU nodarbināto sociālās garantijas un pensiju uzkrājumus.

Kā liecināja LM sniegtā informācija¹⁵, MU darbinieku iemaksu objekts faktiski bija **24-30%** no deklarētajiem ienākumiem. Saskaņā ar VID informāciju MUN maksātājiem VSAOI slogs bija gandrīz trīs reizes mazāks nekā vispārējā nodokļu maksāšanas režīma darba devējiem.¹⁶ Vidējais VSAOI objekts MU darbiniekam (211 euro mēnesī) bija nepilnas četras reizes mazāks nekā vispārējā režīmā nodarbinātajam un gandrīz uz pusi mazāks nekā pašnodarbinātajam, tādējādi tiek saņemti būtiski mazāki sociālās apdrošināšanas pakalpojumi. Tas nozīmē, ka sociālā riska iestāšanās gadījumā šīs personas bija mazāk sociāli aizsargātas, jo pakalpojumu apmēri tika aprēķināti no daudz zemākiem iemaksu objektiem.

Lai risinātu vienu no galvenajām MUN režīma problēmām, ko radīja pārāk zema MUN likme un attiecīgi – MUN maksātāju nepietiekama sociālā aizsardzība, 2020. gada 26. novembrī Saeima pieņēma virkni grozījumus *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, lai šīs problēmas risinātu¹⁷.

4.3.1. Mikrouzņēmumu nodoklis un tā aktuālākās izmaiņas

Lai no 2021. gada 1. janvāra pakāpeniski ierobežotu MUN režīmu, tika noteikts, ka MUN varēs attiecināt tikai uz vienu personu – **MU īpašnieku**. Savukārt, ja MU ir darbinieks, darbinieka ienākumus no MU apliek ar IIN (algas nodokli) saskaņā ar likumu “*Par iedzīvotāju ienākuma nodokli*” un darbinieku apdrošina kā darba ņēmēju saskaņā ar likumu “*Par valsts sociālo apdrošināšanu*”. Attiecībā uz MUN maksātāja darbiniekiem, kas bija pieņemti darbā līdz 2020. gada 31. decembrim, līdz 2021. gada 30. jūnijam tika noteikts

¹⁵ LM 2016. gada 27. septembra informatīvais ziņojums „Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem, kā arī mazās saimnieciskās darbības veicēju sociālo nodrošinājumu”.

¹⁶ Pamatojoties uz MK 2020. gada 23. aprīļa sēdē izskatīto informatīvajā ziņojumā “Par dīkstāves pabalstiem COVID-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem” (prot. Nr. 27 1.§), sniegto informāciju VSAOI slogs: 2019. gadā – 12,0%, kamēr vispārējā nodokļu maksāšanas režīma darba devējiem – 34,6%. Savukārt vidējās VSAOI uz vienu darba ņēmēju MUN maksātājiem 2019. gadā bija 98,86 euro mēnesī, kamēr vispārējā režīmā – 273,70 euro mēnesī.

¹⁷ Saskaņā ar MK 02.09.2020. sēdes protokola Nr. 51 45§ 2.2.4. punktā noteikto, lai nekavējoties risinātu informatīvajā ziņojumā “Par nodokļu politikas attīstības virzieniem, valsts sociālās ilgtspējas un ekonomikas konkurētspējas veicināšanai” (TA-1643) identificētās problēmas, kas saistītas ar sociālo un veselības nodrošinājuma nepietiekamību nodarbinātām personām.

pārejas periods (kura laikā MUN sadalījumu piemēroja arī attiecībā uz MU darbinieku ienākumu). Savukārt, sākot ar 2021. gada 1. jūliju, minēto darbinieku ienākumus apliek ar darbaspēka nodokļiem vispārējā kārtībā.

Mikrouzņēmumu nodokļa likuma redakcija, kas bija spēkā 2021. gadā, noteica, ka par MU var būt individuālais komersants, individuālais uzņēmums, zemnieka vai zvejnieka saimniecība, kā arī fiziskā persona, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicējs, ja minētās personas nav reģistrētas kā PVN maksātājas. Ja MU kļūst vai tam jākļūst par reģistrētu PVN maksātāju saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa likumu*, tas zaudē MUN maksātāja statusu ar nākamo taksācijas periodu.

Attiecīgi no 2021. gada 1. janvāra MUN maksātāja statusu vairs nevar iegūt SIA, kā arī reģistrēts PVN maksātājs. Attiecībā uz MUN maksātājiem, kas līdz 2020. gada 31. decembrim bija reģistrēti kā MUN maksātāji vai ieguva MUN maksātāja statusu ar 2021. gada 1. janvāri (*turpmāk – jau reģistrētie MUN maksātāji*), tika noteikts pārejas periods. Tādējādi jau reģistrētie MUN maksātāji – SIA, kā arī reģistrētie PVN maksātāji – 2021. gadā vēl varēja būt MUN maksātāji, bet no 2022. gada 1. janvāra:

- jau reģistrētais MUN maksātājs, kas bija reģistrēts PVN maksātājs, zaudēja MUN maksātāja statusu;
- jau reģistrētais MUN maksātājs – SIA zaudēja MUN maksātāja statusu un kļuva par UIN maksātāju (statusa maiņa notika automātiski).

MUN tiek maksāts no MU apgrozījuma. 8. tabulā redzamas MUN likmes un to izmaiņas kopš 2016. gada. Ja sākotnēji (līdz 31.12.2016.) MUN likme visiem MU bija vienāda – 9%, tad 2017. gadā MUN likme bija atkarīga no MU apgrozījuma, t.i., apgrozījumam līdz 7 000 euro likme bija 12% un apgrozījumam no 7 000,01 līdz 100 000 euro – 15%. No 2018. gada līdz 2020. gadam MUN likme atkal tika noteikta vienāda – 15% visiem MU ar gada apgrozījumu līdz 40 000 euro.

No **2021. gada** MUN likme apgrozījumam līdz **25 000 euro** gadā ir noteikta **25%**, savukārt apgrozījuma daļai, kas pārsniedz **25 000 euro** gadā – **40%**.

8. tabula

MUN likmes no 2016. līdz 2021. gadam

	2016	2017	2018 - 2020	2021
Apgrozījums gadā, euro gadā				
Līdz 7 000 (no 01.01.2021. līdz 25 000) ¹	9%	12%	15%	25%
No 7 000 līdz 100 000 (no 01.01.2018. līdz 40 000) (no 01.01.2021. virs 25 000)		15%		40%
Apgrozījuma pārsniegumam ²	+20%			-
Ja darbinieku skaits pārsniedz 5 ³	2% par katru darbinieku virs 5			-
Ja darbinieka ienākums pārsniedz 720 euro ³	20% no ienākuma pārsnieguma			-

¹ Iegūstot MUN maksātāja statusu ar taksācijas perioda 2. ceturksni vai vēlāk, apgrozījums, kuram piemēro 25% likmi, tiek proporcionāli samazināts. (Piemēram, tajā gadā, kad MU iegūst MUN maksātāja statusu ar 3. ceturksni, MUN likme apgrozījumam līdz 12 500 euro ir 25%, bet apgrozījuma daļai, kas pārsniedz 12 500 euro – 40%).

² Līdz 31.12.2020. apgrozījuma pārsnieguma daļai piemēroja papildu 20% likmi un uzņēmums ar nākamo gadu zaudēja MUN maksātāja statusu.

³ Ja MU darbinieku skaits līdz 31.12.2020. pārsniedza 5 darbiniekus, MUN likmei pieskaitīja 2% par katru darbinieku virs pieciem darbiniekiem, bet, ja darbiniekam izmaksāja ienākumu, kas pārsniedz 720 euro mēnesī, ienākuma pārsnieguma daļai piemēroja 20% likmi. Sākot ar 01.01.2021. MU darbiniekiem atalgojumu apliek ar algas nodokli vispārējā kārtībā.

Avots: Mikrouzņēmumu nodokļa likums

Sākot ar 2021. gadu MUN maksājums ietver šādus nodokļus:

- 1) VSAOI par MU īpašnieku;
- 2) MU īpašnieka IIN par MU saimnieciskās darbības ieņēmumu daļu.

No 2021. gada 1. janvāra MUN maksātāja valsts budžetā iemaksātā MUN ieņēmumus VID sadala šādi – **80%** VSAOI un **20%** IIN. Bet jau reģistrētiem MUN maksātājiem valsts budžetā iemaksātos MUN ieņēmumus par 2021. gadu VID sadala atbilstoši 2020. gada 31. decembrī spēkā esošajam nodokļu sadalījumam, kas redzami 9. tabulā.

9. tabula

MUN maksājumu sadalījums pa nodokļu veidiem

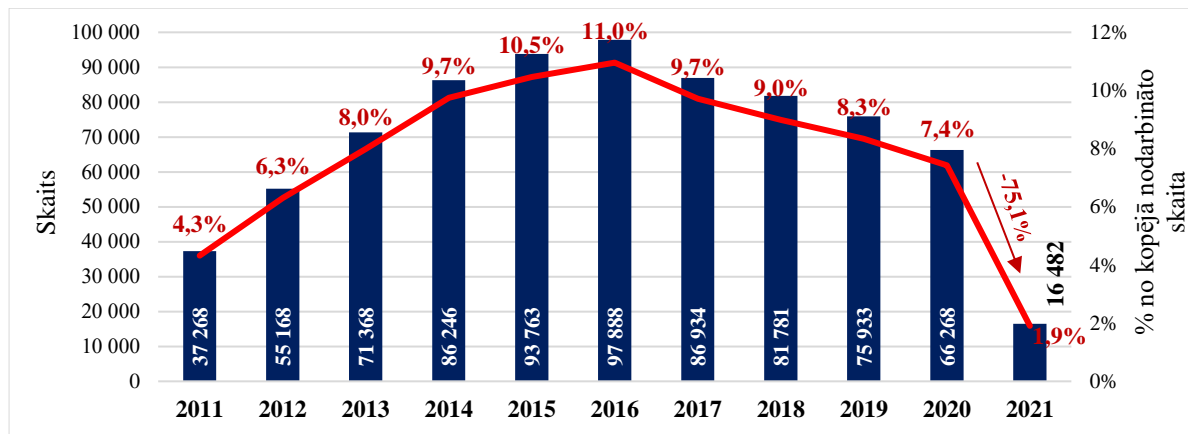
Nodokļa veids	Maksātāji, kas iepriekšējā taksācijas periodā bija:		
	UIN maksātāji ¹ (SIA, Z, ZvS, IU)	IIN maksātāji (saimnieciskās darbības veicēji)	IIN maksātāji (IK, ZS, ZvS, IU)
Sadalījums, kas bija spēkā no 01.01.2018. līdz 31.12.2020.			
VSAOI	80%		
IIN	18,8%	20%	19,9%
UIN	1,1%	-	-
Uzņēmējdarbības riska nodeva	0,1%	-	0,1%
Sadalījums, kas ir spēkā no 01.01.2021.²			
VSAOI	80%		
IIN	20%		

¹ No 2021. gada 1. janvāra par MUN maksātāju vairs nevar reģistrēties SIA. Jau reģistrēts MUN maksātājs SIA zaudē MUN maksātāja statusu ar 2022. gada 1. janvāri un kļūst par UIN maksātāju.

² MUN maksātājiem, kas bija reģistrēti līdz 01.01.2021., MUN maksājums tiek sadalīts pēc 2020. gadā spēkā esošā dalījuma.

Avots: Mikrouzņēmumu nodokļa likums

Zemākas darbaspēka un nodokļu izmaksas bija un ir viens no iemesliem, kāpēc MUN režīms bija tik pievilcīgs un kāpēc līdz 2017. gadam tik strauji pieauga MU nodarbināto skaits (*skat. 14. att.*). Savu maksimumu MU nodarbināto skaits sasniedza 2016. gadā, kad MU bija nodarbināti jau 11,0% no visiem valstī reģistrētajiem nodarbinātajiem un kas bija par 2,6 reizēm vairāk nekā MU nodarbināto skaits 2011. gadā.

14. att. Mikrouzņēmumos nodarbināto skaits 2011. – 2021. gadā

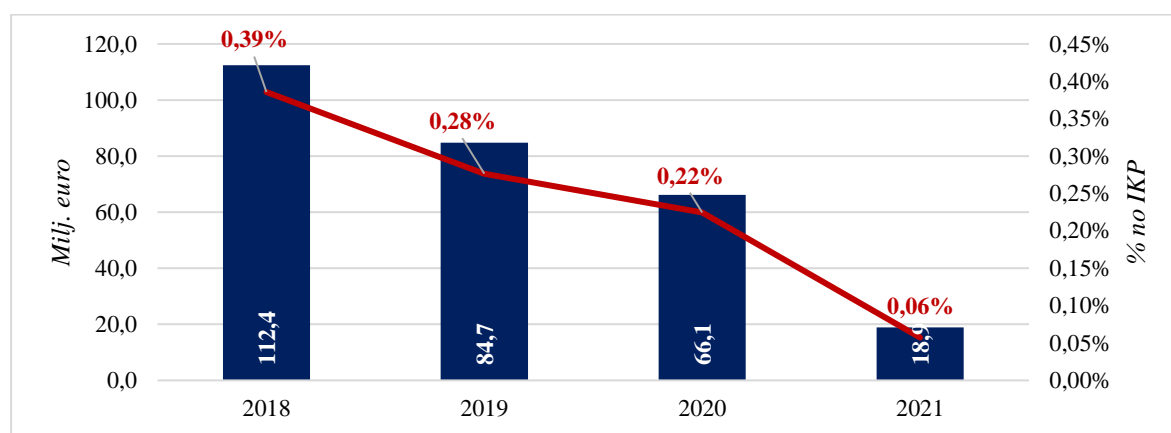
Avots: FM aprēķini, izmantojot MUN deklarāciju 4. ceturkšņa datus uz 2022. gada novembri

Kopš 2017. gada MU nodarbināto skaits katru gadu samazinās (2020. gadā, salīdzinot ar 2016. gadu, nodarbināto skaits samazinājies par 32,8%), pateicoties *likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli"* (17.² pants) iestrādātajām nodokļu pretizvairīšanās normām un *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* ieviestajiem ierobežojumiem attiecībā uz MU

apgrozījumu un likmēm. Tomēr šie pasākumi nerisināja vienu no galvenajām MUN režīma problēmām, ko radīja pārāk zema MUN likme un attiecīgi – MUN maksātāju nepietiekama sociālā aizsardzība. Līdz ar to 2020. gada 26. novembrī Saeima pieņēma virkni grozījumus *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, lai šīs problēmas risinātu. Rezultātā 2021. gadā MU nodarbināto skaits ir krasi samazinājies līdz 16 482 nodarbinātajiem, kas, salīdzinot ar 2020. gadu, ir par 75,1% mazāk.

4.3.2. Mikrouzņēmumu nodokļa atvieglotā režīma apmērs

2021. gadā teorētiski neiegūtie ieņēmumi, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājušies par 47,3 milj. euro jeb par 71,5%, kas skaidrojams ar to, ka Latvijas valdība veica pasākumus, lai ierobežotu šo režīmu, samazinot apgrozījuma sliekšni, paaugstinot nodokļu likmi un veicot citus pasākumus. Arī attiecībā pret IKP nodokļa atvieglojuma apmērs ir būtiski samazinājies (*skat. 15. att.*).

15. att. MUN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini, izmantojot MUN deklarāciju datus uz 2022. gada novembri

FM veikusi teorētisku novērtējumu, cik valsts budžets neiegūst ieņēmumus nodokļu veidā, ļaujot piemērot MUN režīmu. Kā var redzēt 10. tabulā, pieņemot, ja pastāvošie MUN īpašnieki 2021. gadā būtu piemērojuši IIN un VSAOI savam atalgojumam kā vispārējā režīmā, neiegūto nodokļu ieņēmumu apmērs veidotu ap **18,9** milj. euro, kas būtu **0,06%** no IKP un **33,8%** no kopējiem MUN ieņēmumiem.

10. tabula

MUN režīms – teorētiski negūtie nodokļu ieņēmumi 2019. – 2021. gadā

MUN režīma piemērošana	2021*				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret MUN ieņēm.	% pret iepr. Gadu	Milj. euro	
MUN kopējā ietekme, t.sk.:	18,9	0,06	33,8	-71,5	66,1	84,7
MUN ietekme uz VSAOI	9,8	0,03	17,5	-82,7	56,4	65,5
MUN ietekme uz IIN	9,1	0,03	16,3	-6,6	9,7	19,2

* Neiegūtie ieņēmumi 2021. gadā aprēķināti tikai no MU īpašniekiem, jo no 2021. gada MU nodarbinātajiem darbiniekiem atalgojumu apliek ar algas nodokli vispārējā kārtībā.

Avots: FM aprēķini, izmantojot MUN deklarāciju datus uz 2022. gada novembri

4.3.3. Kopsavilkums

1. MUN režīmu kā atviegloto nodokļu režīmu var uzskatīt par nodokļu atvieglojumu, jo tas paredz administratīvā un nodokļa sloga samazinājumu mikrouzņēmumiem, it īpaši saimnieciskās darbības uzsākšanas periodā.
2. Zemākas darbaspēka un nodokļu izmaksas bija viens no iemesliem, kāpēc MUN režīms bija tik pievilcīgs un kāpēc līdz 2017. gadam tik strauji pieauga MU nodarbināto skaits.
3. Kopš 2017. gada gan MU nodarbināto skaits, gan teorētiski neiegūtie ieņēmumi ir būtiski samazinājušies, kas skaidrojams ar to, ka Latvijas valdība veica pasākumus, lai ierobežotu šo režīmu, samazinot MU apgrozījuma sliekšni, paaugstinot nodokļu likmi, ieviešot nodokļu pretizvairīšanās normas un citus pasākumus. Tomēr šie pasākumi nerisināja galveno MUN problēmu, ko radīja pārāk zema MUN likme un attiecīgi – MUN maksātāju nepietiekama sociālā aizsardzība. Līdz ar to 2020. gada 26. novembrī Saeima pieņēma virkni grozījumus *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā*, lai šīs problēmas risinātu. Rezultātā MU nodarbināto skaits 2021. gadā samazinājās par 75,1%, salīdzinot ar 2020. gadu, jeb 2021. gadā MU bija nodarbināti tikai 1,9% no visiem valstī reģistrētajiem nodarbinātajiem (2020. gadā tie bija 7,4% no reģistrētajiem nodarbinātajiem).
4. FM veikusi teorētisku novērtējumu, cik valsts zaudē nodokļu veidā, ļaujot piemērot MUN režīmu. Pieņemot, ja pastāvošie MUN īpašnieki būtu par sevi maksājuši IIN un VSAOI kā vispārējā režīmā, 2021. gadā neiegūto nodokļu ieņēmumu apmērs veidotu ap **18,9** milj. *euro*, kas ir **0,06%** no IKP un **33,8%** no kopējiem MUN ieņēmumiem. MU režīma ierobežošanas rezultātā 2021. gadā teorētiski neiegūtie ieņēmumi, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājušies par 47,3 milj. *euro* jeb par 71,5%.

4.4. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi

NĪN atvieglojumi veido **0,7%** no kopējiem 2021. gada izmantotajiem atvieglojumiem (*skat. 5. att.*).

NĪN atvieglojumi, tāpat kā IIN atvieglojumi, ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai, sniedzot atbalstu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem (trūcīgām un maznodrošinātām personām) un sociāli mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem (ģimenēm ar bērniem, pensionāriem, personām ar invaliditāti). Atsevišķi NĪN atbrīvojumi ir paredzēti, lai atbalstītu dažādās nozares – piemēram, lauksaimniecību, sportu un kultūru. NĪN atbrīvojumi ir arī svarīgs instruments administratīvā sloga mazināšanai, piemēram, neapliekot valsts un pašvaldību īpašumā esošus īpašumus.

4.4.1. Aktuālie nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi

Likumā “Par nekustamā īpašuma nodokli” ir noteikti šādi **NĪN atvieglojumi** nodokļu maksātājiem:

- 1) **trūcīgām personām – 90%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas un **maznodrošinātām personām – līdz 90%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par dzīvošanai paredzētu nekustamo īpašumu un tam piekritīgo zemi (piešķir pašvaldība);
- 2) personai (pašai vai kopā ar laulāto) vai tās laulātajam, kura apgādībā ir trīs vai vairāk bērni līdz 18 gadu vecumam (arī aizbildnībā esoši vai audžuģimenē ievietoti bērni) vai bērni līdz 24 gadu vecumam, kuri iegūst vispārējo, profesionālo vai augstāko izglītību (turpmāk – **atvieglojums daudz bērnu ģimenēm un aizbildņu ģimenēm**) – **50%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par dzīvošanai paredzētu nekustamo īpašumu un tam piekritīgo zemi, **bet ne vairāk par 500 euro** par dzīvošanai paredzētām dzīvojamām mājām un tām piekritīgo zemi, ja personai vai tās laulātajam šajā objektā ir deklarētā dzīvesvieta kopā ar vismaz trim no minētajiem (minētos atvieglojumus piemēro arī gadījumā, ja nekustamā īpašuma īpašnieks ir kāds no minētajiem bērniem vai personas vai tās laulātā pirmās pakāpes augšupējais radnieks, kuram šajā objektā ir deklarētā dzīvesvieta);
- 3) **politiski represētām personām – 50%** apmērā no aprēķinātās nodokļa summas par zemi, kā arī par dzīvošanai paredzēto nekustamo īpašumu, ja nekustamais īpašums netiek izmantots saimnieciskajai darbībai;
- 4) **lauku zemēm**, kuru vismaz viens no noteiktajiem lietošanas mērķiem ir no lietošanas mērķu grupas "*Lauksaimniecības zeme*", "*Mežsaimniecības zeme un īpaši aizsargājamās dabas teritorijas, kurās saimnieciskā darbība ir aizliegta ar normatīvo aktu*" vai "*Ūdens objektu zeme*", ja to platība pārsniedz 3 ha, līdz 2025. gadam **NĪN aprēķina no speciālās vērtības**, ko nosaka īpaši nodokļa aprēķinam;
- 5) pēc nodokļa maksātāja sociālā stāvokļa un maksātspējas izvērtēšanas pašvaldībai (pieņemot savus saistošos noteikumus) ir tiesības pieņemt lēmumu par nodokļa maksājumu atlikšanu attiecībā uz dzīvojamām mājām, ja tās netiek izmantotas saimnieciskajai darbībai, kurā persona ir deklarējusi savu dzīvesvietu, un tam piekritīgo zemi līdz nekustamā īpašuma tiesību pārejai citai personai.

Papildus likumā noteiktajiem NĪN atvieglojumiem un atbrīvojumiem ir spēkā dažādi **pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie atvieglojumi**¹⁸ atsevišķām NĪN maksātāju kategorijām. 2021. gadā papildus likumā paredzētajiem atvieglojumiem 43 pašvaldības¹⁹ savos saistošajos noteikumos bija piešķirušas NĪN atvieglojumus:

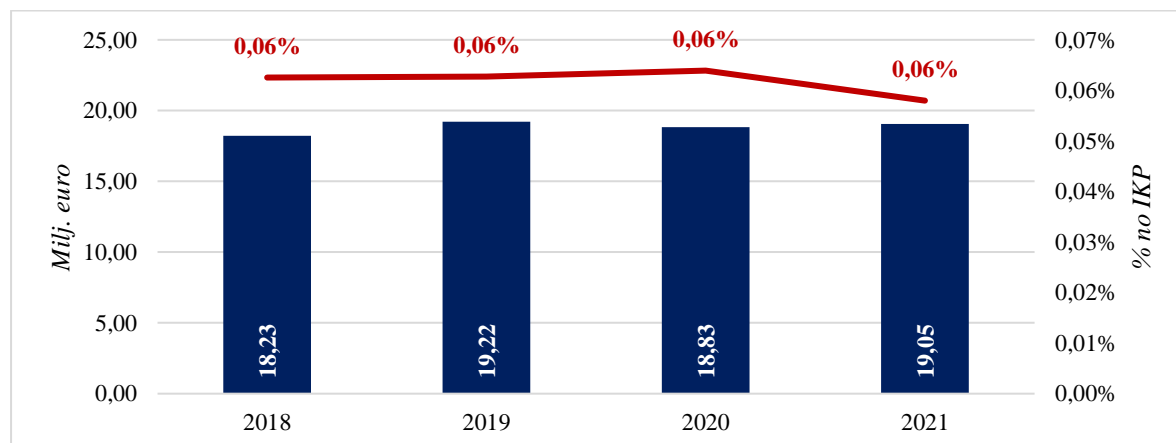
- par zemi – 176;
- par ēkām – 110;
- par mājokļiem – 124.

Lielākoties pašvaldības savos saistošajos noteikumos papildus nosaka NĪN atvieglojumus personām ar invaliditāti, pensionāriem, ģimenēm ar bērniem un dažādus NĪN atvieglojumus komersantiem, kas ieguldījuši savus līdzekļus pašvaldībā esošajā infrastruktūrā vai vēsturiskos objektos. Jāmin arī, ka daļa pašvaldību nosaka NĪN atvieglojumus uzņēmējdarbības veicināšanai, kur katram atvieglojumam pašvaldības ir noteikušas dažādus kritērijus. Piemēram, uzņēmumam jānodarbina novadā deklarētas personas vai NĪN atvieglojums piešķirams par dažādiem ieguldījumiem pašvaldībā – sporta, kultūras un veselības veicināšanā. Vairākas pašvaldības atbalsta viesmīlības nozares uzņēmumus, citas pašvaldības – ražošanas uzņēmumus.

Savukārt nodokļa **atbrīvojumu** saraksts ir daudz plašāks – 2021. gadā ir spēkā divdesmit septiņi NĪN atbrīvojumi, no kuriem desmit nekustamo īpašumu veidi **no 2020. gada 1. janvāra** tiek aplikti ar NĪN, ja tie ir vidi degradējoši, sagruvuši vai cilvēku drošību apdraudoši (*detalizētāk skat. pielikumā*).

4.4.2. Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu apmērs

Laika periodā no 2018. līdz 2021. gadam NĪN atvieglojumu apmērs gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP, daudz nav mainījies, veidojot apmēram **0,06%** no IKP.

16. att. NĪN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases datus uz 2022. gada novembri

¹⁸ Atvieglojumus atsevišķām NĪN maksātāju kategorijām pašvaldības var noteikt 90, 70, 50 vai 25% apmērā no NĪN summas.

¹⁹ No 2021. gada 1. jūlija stājās spēkā administratīvi teritoriālā reforma, līdzšinējo 119 vietējo pašvaldību vietā tika izveidotas 43 jaunas pašvaldības. To paredzēja Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, kas stājās spēkā 2020. gada 23. jūnijā. Atbilstoši tam Latvija turpmāk tiks iedalīta 7 valstspilsētu pašvaldību teritorijās un 36 novadu pašvaldību teritorijās.

Kopējais NĪN atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **19,1** milj. *euro*, kas veido **0,06%** no IKP un **8,4%** no NĪN ieņēmumiem.

No kopējiem piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem *likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"* noteiktie atvieglojumi veidoja vien **1,3** milj. *euro* jeb **6,9%** no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra, bet *pašvaldību saistošajos noteikumos* noteiktie NĪN atvieglojumi – **17,7** milj. *euro* jeb **93,1%** no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra.

11. tabula

NĪN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. <i>euro</i>	% pret IKP	% pret NĪN ieņēm.	% pret iep. gadu	Milj. <i>euro</i>	
KOPĀ, no tā:	19,1	0,06	8,4	1,2	18,8	19,2
Likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" noteiktie atvieglojumu veidi, tai skaitā:	1,3	0,004	0,6	-7,7	1,4	1,4
<i>Trūcīgām personām</i>	0,2	0,001	0,1	97,7	0,1	0,1
<i>Maznodrošinātām personām</i>	0,2	0,001	0,1	-34,1	0,3	0,4
<i>Daudz bērnu ģimenēm un aizbildņu ģimenēm</i>	0,3	0,001	0,1	-25,4	0,4	0,3
<i>Politiski represētajām personām</i>	0,6	0,002	0,2	-2,5	0,6	0,6
Pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie atvieglojumi, no tiem:	17,7	0,05	7,8	1,9	17,4	17,8
Rīgā, no tiem:	10,4	0,03	4,6	20,1	8,6	10,2
<i>Atvieglojumi ģimenēm ar bērniem</i>	3,6	0,01	1,6	2,5	3,5	3,3
<i>Par ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli un par ēkām, kas atrodas valsts pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā</i>	2,1	0,01	0,9	13,4	1,9	2,3
<i>Personām ar invaliditāti un pensionāriem</i>	1,4	0,004	0,6	0,9	1,4	1,2
<i>Par pašvaldības kapitālsabiedrības īpašumā esošajām dzīvojamām mājām</i>	0,4	0,001	0,2	-13,9	0,5	0,6
<i>Atvieglojums personām, kas pārņēmušas dzīvojamās mājas pārvaldīšanu no pašvaldības</i>	0,3	0,001	0,1	-48,8	0,6	2,0
Jūrmalā, no tiem:	3,8	0,01	1,7	3,8	3,7	3,6
<i>Par īpašumiem, ja fiziska persona deklarējusi dzīvesvietu Jūrmalā</i>	3,3	0,01	1,5	2,3	3,2	3,2
Speciālajām ekonomiskajām zonām	2,1	0,01	0,9	-8,8	2,3	2,2
NĪN atlaides, lai mazinātu Covid-19 sekas	0,2	0,001	0,1	-69,0	0,8	-

Avots: FM aprēķini, izmantojot Valsts kases datus uz 2022. gada novembri

2021. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu NĪN kopējais atvieglojumu apmērs palielinājies par 1,2% jeb 0,23 milj. *euro*.

Likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli" noteikto NĪN atvieglojumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, samazinājies par 7,7%, ko galvenokārt noteica atvieglojuma apmēra maznodrošinātām personām samazinājums (-34,1%). Arī citi likumā noteikto atvieglojumu apmēri ir samazinājušies – atvieglojuma apmērs daudz bērnu ģimenēm un aizbildņu ģimenēm par 25,4% un politiski represētām personām par 2,5%. Bet pieaugums novērojams trūcīgām personām piešķirto atvieglojumu apmērā, kas pieaudzis par **97,7%** jeb 0,12 milj. *euro*.

2021. gadā lielāko daļu – **17,7** milj. *euro* jeb 93,1% no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra – veido *pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi*. 2021. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu pašvaldību saistošajos noteikumos noteikto atvieglojumu apmērs palielinājies par 0,3 milj. *euro* jeb 1,9%.

2021. gadā vairāk kā pusi – **58,4%** no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra, kas noteikti pašvaldību saistošajos noteikumos, jeb **10,4** milj. *euro* – veido **Rīgas** domes piešķirtie NĪN atvieglojumi. Salīdzinot ar 2020. gadu, 2021. gadā Rīgas domes piešķirtie NĪN atvieglojumi ir pieauguši par 20,1%.

Būtiskākais no Rīgas domes papildu piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra ir nodokļa atvieglojumi ģimenēm ar bērniem – 2021. gadā 3,6 milj. *euro* jeb 34,6% no kopējiem Rīgas domes papildu piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra. Proti, Rīgas dome papildus jau likumā “*Par nekustamā īpašuma nodokli*” noteiktajiem atvieglojumiem daudz bērnu ģimenēm (**50%** no aprēķinātā NĪN *personām, kuru apgādībā ir trīs vai vairāk bērni līdz 18 gadu vecumam, bet ne vairāk kā 500 euro*) piešķir NĪN atvieglojumus personām, kuru apgādībā ir bērni vecumā līdz 19 gadiem (arī aizbildnībā esoši) vai bērni pēc pilngadības sasniegšanas, kamēr viņi turpina vispārējās, profesionālās, augstākās vai speciālās izglītības iegūšanu dienas nodaļā (pilna laika klātienes studijas), bet ne ilgāk kā līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai²⁰:

- **90%** apmērā *par trīs vai vairāk bērniem;*
- **70%** apmērā *par diviem bērniem;*
- **50%** apmērā *par vienu bērnu.*

Otrs būtiskākais no Rīgas domes papildu piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra ir par ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, un par ēkām, kas atrodas valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā – 2,1 milj. *euro* jeb 20,3% no kopējiem Rīgas domes papildus piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra.

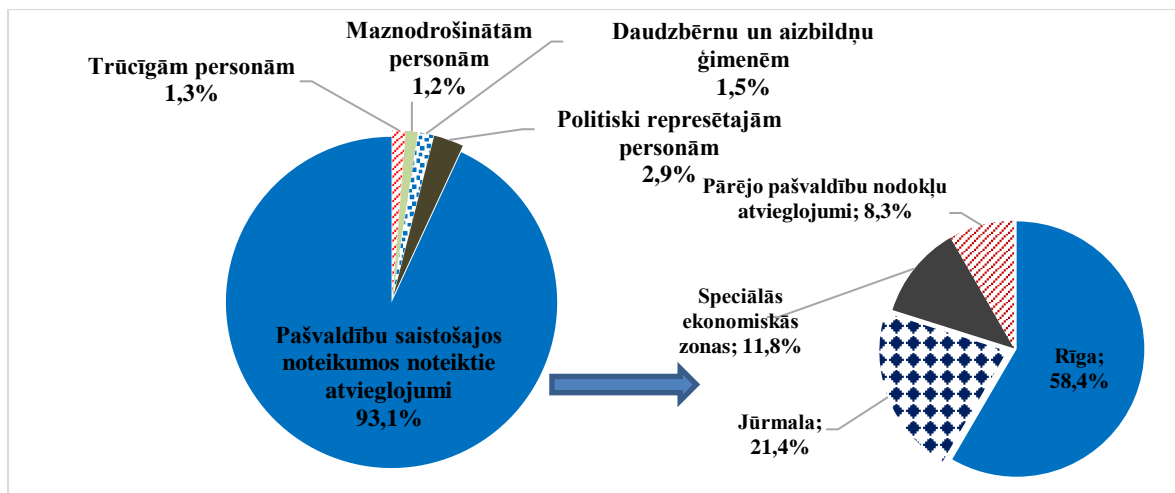
Trešais būtiskākais no Rīgas domes papildu piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra 2021. gadā bija dažādi atvieglojumi personām ar invaliditāti un pensionāriem – 1,4 milj. *euro* jeb 13,5% no kopējiem Rīgas domes papildus piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem pēc tā apmēra.

Jūrmalas domes piešķirtie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra 2021. gadā veidoja **3,8** milj. *euro* jeb **21,4%** no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra, kas noteikti pašvaldību saistošajos noteikumos. Galvenokārt tie ir atvieglojumi par zemes īpašumiem vai tā daļām, ja fiziska persona deklarējusi pamata dzīvesvietu Jūrmalas administratīvajā teritorijā līdz pirmstaksācijas gada 31. decembrim (3,3 milj. *euro* jeb 86,3% no Jūrmalas kopējā atvieglojumu apmēra).

Speciālajās ekonomiskajās zonās, kas atrodas Rēzeknē un tās novadā, Rīgas brīvdostā, Liepājā, Ventspils brīvdostā un Latgales SEZ teritorijā, piešķirtie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra 2021. gadā veidoja 2,1 milj. *euro* jeb 11,8% no kopējā pašvaldību saistošajos noteikto atvieglojumu apmēra. Latvijā kopumā 2020. gadā bija **126** brīvdostu un SEZ kapitālsabiedrību, kurām ir tiesības saņemt tiešo nodokļu atvieglojumus, tostarp arī NĪN atvieglojumus. 2021. gadā lielākie NĪN atvieglojumi piešķirti Rīgas Brīvdostai un Liepājas SEZ. Jāatzīmē, ka par 2021. gadu NĪN atvieglojumus sākuši piemērot Latgales SEZ iekļautie Krāslavas un Līvānu novadi.

Ņemot vērā situāciju valstī un pasaulē saistībā ar Covid-19 izplatību, arī 2021. gadā pašvaldības bija piešķirušas NĪN atvieglojumus, lai **mazinātu Covid-19 izraisītās sekas**. Piešķirto atvieglojumu kopējais apmērs veidoja **0,2** milj. *euro*, kas ir par 69,0% mazāk kā 2020. gadā, un tos piešķirušas Daugavpils pilsēta, Alūksnes, Siguldas un Valmieras novadi.

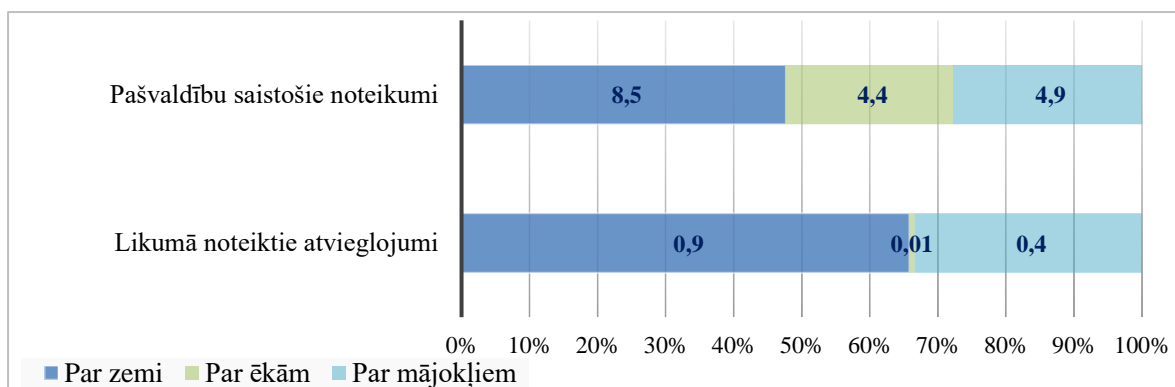
²⁰ *Rīgas Domes 2019. gada 18. decembra saistošie noteikumi Nr. 111 “Nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumu piešķiršanas kārtība Rīgā” (ar 2022. gada 15. janvāri zaudē spēku un spēkā ir Rīgas domes 2021. gada 15. decembra sasītošie noteikumi Nr. 109).*

17. att. NĪN atvieglojumu procentuālais sadalījums pēc to apmēra 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

2021. gadā no likumā noteiktajiem NĪN atvieglojumiem 0,9 milj. euro jeb 65,8% piešķirti par zemi, 0,4 milj. euro jeb 33,4% par mājokļiem un tikai 0,01 milj. euro jeb 0,7% par ēkām²¹. Bet no papildu piešķirtajiem pašvaldību atvieglojumiem 8,4 milj. euro jeb 47,7% piešķirti par zemi, 4,9 milj. euro jeb 27,8% par mājokļiem un 4,4 milj. euro jeb 24,5% par ēkām, no kuriem 38,6% veido atvieglojumi SEZ

18. att. NĪN atvieglojumu īpatsvars pēc to apmēra un piemērošanas veida 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

4.4.3. Kopsavilkums

1. NĪN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas mērķu īstenošanai, sniedzot atbalstu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem un sociāli mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem. Atsevišķi NĪN atbrīvojumi ir paredzēti, lai atbalstītu dažādās nozares – piemēram, lauksaimniecību, sportu un kultūru, kā arī ir svarīgs instruments administratīvā sloga mazināšanai.
2. NĪN atvieglojumi veido 0,7% no kopējiem 2021. gada piešķirtajiem atvieglojumiem.
3. Laika periodā no 2018. līdz 2021. gadam NĪN atvieglojumu apmērs gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP, daudz nav mainījies, veidojot apmēram 0,06% no IKP.

²¹ No 2019. gada pašvaldības sniedz Valsts kasei detalizētāku atskati par piešķirtajiem NĪN atvieglojumiem, arī sadalot tos pēc piemērošanas veida – zemei, ēkām, mājokļiem.

4. NĪN atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **19,1 milj. euro**, kas veido **0,06%** no IKP un **8,4%** no NĪN ieņēmumiem. No kopējā NĪN atvieglojumu apmēra 2021. gadā **93,1%** veido pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie nodokļu atvieglojumi (jeb 17,7 milj. euro).
5. Gandrīz pusi no kopējā pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktā atvieglojumu apmēra veido *Rīgas domes* piešķirtie nodokļa atvieglojumi (2021. gadā – 10,4 milj. euro), no kuriem būtiskākie pēc to apmēra ir atvieglojumi *ģimenēm ar bērniem* (3,6 milj. euro), atvieglojumi *par ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, un par ēkām, kas atrodas valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā* (2,1 milj. euro), kā arī dažādi atvieglojumi *personām ar invaliditāti un pensionāriem* (1,4 milj. euro).
6. Otri lielākie pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra ir *Jūrmalas domes* piešķirtie atvieglojumi (2021. gadā – 3,8 milj. euro). Galvenokārt tie ir atvieglojumi par zemes īpašumiem vai tā daļām, ja fiziska persona deklarējusi pamata dzīvesvietu Jūrmalas administratīvajā teritorijā līdz pirmstaksācijas gada 31. decembrim.
7. Trešie lielākie pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra ir atvieglojumi, kas piešķirti *Rēzeknē un tās novadā, Rīgā, Liepājā, Ventspilī un Latgalē esošajām SEZ un BO* (2,1 milj. euro). Lielākie NĪN atvieglojumi tika piešķirti Rīgas Brīvostā un Liepājas SEZ.
8. 2021. gadā papildus *likumā "Par nekustamā īpašuma nodokli"* paredzētajiem NĪN atvieglojumiem pašvaldības savos saistošajos noteikumos bija piešķirušas 176 atvieglojumus par zemi (47,7% no papildus piešķirto atvieglojumu apmēra), 110 par ēkām (24,5%) un 124 par mājokļiem (27,8%).
9. 2021. gadā pašvaldības ir piešķirušas NĪN atvieglojumus, lai mazinātu Covid-19 izraisītās sekas. Piešķirto atvieglojumu kopējais apmērs veidoja 0,2 milj. euro un to piešķirušas Daugavpils pilsēta, Alūksnes, Siguldas un Valmieras novadi.

4.5. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi

PVN atvieglojumi ir otri lielākie pēc to apmēra (2021. gadā tie veidoja **33,3%** no kopējā atvieglojumu apmēra (*skat. 5. att.*).

PVN atvieglojumi (t.sk. samazinātās likmes) ir svarīgs instruments nodokļu politikas *ekonomisko un sociālo mērķu sasniegšanai*, kā arī valsts ilgtspējīgas attīstības īstenošanai, sniedzot vērtīgu atbalstu iedzīvotājiem.

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka ekonomiskajā teorijā minēti arī vairāki PVN samazināto likmju piemērošanas negatīvie aspekti. Piemēram, piemērojot PVN samazinātās likmes, nav iespējams sniegt atbalstu kādai konkrētai iedzīvotāju grupai, jo attiecīgo precu vai pakalpojumu var patērēt visi iedzīvotāji. Turklāt turīgāko pirktspēja ir augstāka un līdz ar to gūtais labums no PVN samazinātajām likmēm ir proporcionāli lielāks nekā trūcīgākiem iedzīvotājiem, kuru pirktspēja ir ierobežota. Nodokļu politikas veidošanas pieredze arī liecina, ka, samazinot PVN likmes, parasti tam neseko līdzvērtīga attiecīgo preču vai pakalpojumu cenu samazināšanās. Pie tam preces vai pakalpojumi netiek patērēti vairāk, ja tiek piemērota samazinātā likme, jo to patēriņš ir atkarīgs no preces nepieciešamības un aizstāšanas iespējām. Jāmin arī, ka PVN samazināto likmju piemērošana apgrūtina PVN administrēšanu, tāpēc daudz efektīvāks ir tiešs valsts atbalsts subsīdiju vai pabalstu veidā mērķētai grupai.

4.5.1. Aktuālie pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi un samazinātās likmes

Saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa likumu* Latvijā tiek piemērota PVN **standartlikme 21%** apmērā un trīs PVN samazinātās likmes – 12%, 5% un 0% apmērā.

PVN samazinātās likmes

PVN samazināto likmi **12% apmērā** piemēro:

- 1) medikamentu piegādei;
- 2) medicīnisko ierīču piegādei;
- 3) zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādei;
- 4) pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumiem iekšzemē;
- 5) mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādei;
- 6) avīžu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādei;
- 7) izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs;
- 8) siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem;
- 9) koksnes kurināmā piegādēm iedzīvotājiem.

No 2018. gada 1. janvāra PVN samazināto likmi 5% apmērā piemēro svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem, arī tādiem, kas ir mazgāti, mizoti, lobīti, griezti un fasēti, bet kas nav termiski vai kā citādi apstrādāti, piemēram, saldēti, sālīti vai kaltēti, un kuri ir minēti *Pievienotās vērtības nodokļa likuma pielikumā* “*Augļi, ogas un dārzeņi, kuriem piemēro nodokļa samazināto likmi 5% apmērā*”. PVN samazinātās likmes 5% apmērā svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem ieviešanas **mērķis** ir samazināt ēnu ekonomiku, palielināt legālajā tirgū darbošos komersantu konkurētspēju, mazināt augļu, ogu un dārzeņu cenas, tādējādi padarot tos pieejamākus iedzīvotājiem un vienlaikus palielinot vietējo augļu, ogu un dārzeņu patēriņu. Prognozētā negatīvā fiskālā ietekme, izstrādājot 2017. gada 22. novembra likumprojektu “*Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā*”, bija 6,0 milj. euro gadā²².

²² 2017. gada 22. novembra (stājas spēkā no 01.01.2018.) likumprojekta “*Grozījumi Pievienotās vērtības nodokļa likumā*” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Fiskālās ietekme vērtēta no Latvijas ražotāja aspekta.
Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/820E69C33B166D25C22581B60027D0B0?OpenDocument>

Ņemot vērā, ka PVN samazinātās likmes ieviešana ir atkāpe no vispārējās PVN sistēmas, PVN samazinātās likmes 5% apmērā piemērošana svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem ir **terminēta**. Bija paredzēts, ka PVN samazināta likme 5% apmērā svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm būs spēkā līdz 2020. gada 31. decembrim, bet *likumprojekta "Par valsts budžetu 2021.gadam"* izstrādes gaitā MK atbalstīja tās saglabāšanu līdz **2023. gada 31. decembrim**, vienlaikus nosakot sasniedzamos rezultātīvos rādītājus.

No **2020. gada 25. decembra** PVN samazināto likmi **0% apmērā**²³ piemēro Covid - 19 vakcīnu piegādēm, kā arī ar šo vakcīnu cieši saistītu pakalpojumu sniegšanai, un Covid-19 *in vitro* diagnostikas medicīnisko ierīču piegādēm, kā arī ar šīm ierīcēm cieši saistītu pakalpojumu sniegšanai, lai Covid-19 pandēmijas laikā nodrošinātu šo vakcīnu un *in vitro* diagnostikas medicīnisko ierīču piegāžu samērīgākas izmaksas. Covid-19 vakcīnu piegādes un daļa no Covid-19 *in vitro* diagnostikas medicīnisko ierīču piegādēm tiek finansētas no valsts budžeta, fiskālā ietekmes par valsts apmaksāto piegāžu apjomiem netiek aprēķināta.

Tāpat PVN samazinātās likmes tiek piemērotas visu augstāk minēto preču importam un šo preču iegādēm ES teritorijā.

Ar PVN neapliekamās preces un pakalpojumi

Saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa* likuma 52. pantu un 52.¹ pantu²⁴ 2021. gadā 24 dažādu preču un pakalpojumu veidi *netiek aplikti ar PVN*, piemēram, pasta pakalpojumi un pasta apmaksas zīmes, atsevišķi medicīnas un ar medicīnu saistīti pakalpojumi, zobārstniecības un zobu tehniķu pakalpojumi, izglītības pakalpojumi, kultūras pakalpojumi, finanšu darījumi, iedzīvotājiem sniegtie telpu īres pakalpojumi un citi neapliekami darījumi. Likuma 53. pants nosaka ar PVN neapliekamo preču importu, savukārt šā likuma 54. pants nosaka ar PVN neapliekamo preču iegādi ES teritorijā (*pilnu sarakstu skat. pielikumā*).

Tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā

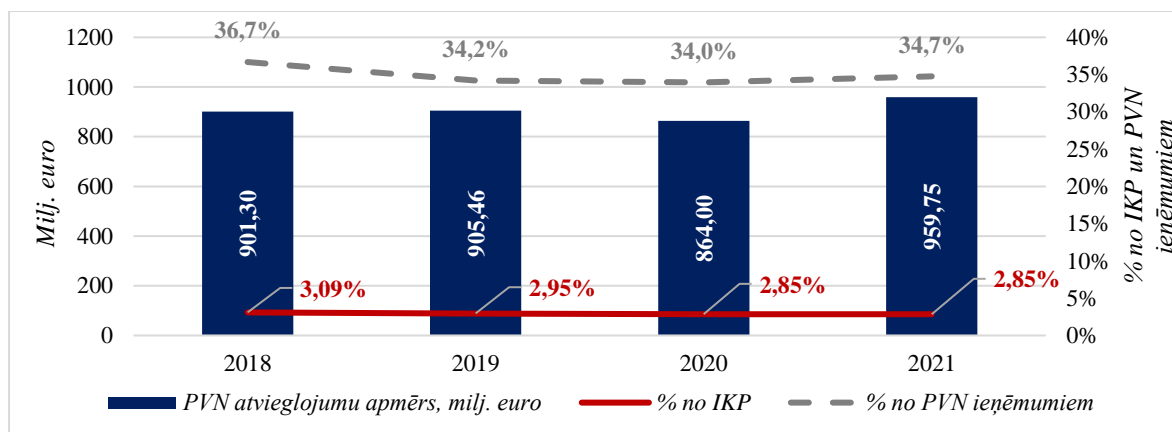
Kā atvieglots PVN piemērošanas režīms jāmin arī iekšzemes nodokļa maksātāja tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā un tādējādi nemaksāt PVN par veiktajiem ar PVN apliekamajiem darījumiem, ja tā veikto ar PVN apliekamo preču piegāžu un sniegto pakalpojumu kopējā vērtība iepriekšējo 12 mēnešu laikā nav pārsniegusi 40 000 *euro*. Tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā ir arī tad, ja pēc vienas preču iegādes ES teritorijā, ar kuru sasniegts vai pārsniegts reģistrācijas sliekšnis — 10 000 *euro*, nākamajā kalendāra gadā nav paredzēts veikt citas preču iegādes ES teritorijā, kuru kopējā vērtība bez PVN pārsniegtu 10 000 *euro*.

4.5.2. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmērs

Laika periodā no 2018. līdz 2021. gadam PVN atvieglojumu apmērs, lai gan absolūtā summā ir mainīgs, attiecībā pret IKP tas nedaudz samazinās, 2021. gadā saglabājoties nemainīgam.

²³ Saskaņā ar ES direktīvas prasībām PVN likmi 0% apmērā piemēro arī preču eksportam, importam u.c. pakalpojumu un preču piegādēm un iegādēm (*pilnu sarakstu skat. pielikumā*).

²⁴ Regulējums saskaņots ar Padomes 2006. gada 28. novembra direktīvu 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu, pārņemot obligātas normas un nodrošinot regulējuma harmonizāciju.

19.att. PVN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP un PVN ieņēmumiem
Avots: FM aprēķini uz 2022. gada oktobri

Kopējais PVN atvieglojumu apmērs 2021. gadā bija 959,8 milj. euro, kas ir 2,85% no IKP un 34,7% no kopējiem PVN ieņēmumiem (skat. 12.tab.). Jāatzīmē, ka PVN atvieglojumu aprēķinam ir pārskatīti un precizēti datu atlasē izmantotie NACE²⁵ kodī, tāpēc dati var atšķirties no iepriekšējos ziņojumos atspoguļotajiem datiem.

12. tabula

PVN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Preces un pakalpojumi	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret PVN ieņēm.	% pret iep. gadu	Milj. euro	
KOPĀ, no tā:	959,8	2,85	34,7	11,1	864,0	905,5
1. Ar samazināto PVN apliekamie darījumi, t. sk.:	112,9	0,34	4,1	7,7	104,9	121,3
1.1. Medikamentu piegādes	34,4	0,10	1,24	2,4	33,6	32,7
1.2. Medicīnisko ierīču piegādes	1,7	0,01	0,06	-11,0	2,0	2,0
1.3. Zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādes	1,1	0,003	0,04	-0,3	1,1	1,1
1.4. Pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumi iekšzemē	12,7	0,04	0,46	-14,7	14,9	23,5
1.5. Mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegādes	3,6	0,01	0,13	14,0	3,1	3,2
1.6. Avīžu, žurnālu, biļetenu un citu periodisko izdevumu piegādes	2,8	0,01	0,10	-3,5	2,9	3,0
1.7. Izmitināšanas pakalpojumi tūristu mītnēs	5,7	0,02	0,21	4,0	5,5	13,5
1.8. Siltumenerģijas piegādes iedzīvotājiem	19,6	0,06	0,71	26,8	15,4	16,6
1.9. Koksnes kurināmā piegādes iedzīvotājiem	1,3	0,004	0,05	24,3	1,0	1,0
1.10. Svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādes	29,3	0,09	1,06	15,5	25,4	24,6
1.11. Covid-19 in vitro diagnostikas ierīču piegādes ¹	0,7	0,002	0,02	-	0,0	-
2. Ar PVN neapliekamie darījumi²	846,9	2,51	30,7	11,6	759,1	784,2

¹ Dati sniegti par iedzīvotāju Covid-19 in vitro diagnostikas materiālu iegādēm, kur piemērots PVN 0%. Fiskālās ietekmes aprēķins netiek veikts par Covid-19 vakcīnu piegādēm un daļu no diagnostikas ierīču piegādēm, kuras ir finansētas no valsts budžeta līdzekļiem.

² Ar PVN neapliekamie darījumi saskaņā ar likuma 52. pantu. Aprēķins ir aptuvenš, jo PVN deklarāciju dati sniedz informāciju par visiem darījumiem, tai skaitā, par viena produkta vairākkārtējam piegādēm, nevis tikai par nodoto gala patēriņam.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID, Zāļu valsts aģentūras, Nacionālā veselības dienesta, Valsts aizsardzības loģistikas un iepirkuma centra un CSP datus uz 2022. gada oktobri

²⁵ NACE - saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais PVN atvieglojumu apmērs palielinājies par 11,1% jeb 95,8 milj. *euro*. PVN atvieglojumu apmēra pieaugums 2021. gadā daļēji skaidrojams ar to, ka 2020. gadā PVN atvieglojumu apmērs būtiski samazinājās Covid-19 pandēmijas laikā valstī noteikto ierobežojumu ietekmē.

Lielāko daļu no PVN atvieglojumu apmēra 2021. gadā veidoja ar PVN neapliekamie darījumi **846,9** milj. *euro* vērtībā, bet PVN samazināto likmju kopējais apmērs sastādīja **112,9** milj. *euro*, ko pamatā veidoja samazinātās likmes piemērošanas rezultātā neiekasētais PVN no medikamentu piegādēm gala patērētājiem (34,4 milj. *euro*), svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm (29,3 milj. *euro*) un siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem (19,6 milj. *euro*). Būtiskākais pieaugums, vērtējot pret iepriekšējo gadu, ir siltumenerģijas (par 26,8%) un koksnes kurināmā (par 24,3%) piegādēm.

2021. gada piemēroto atvieglojumu apmēra palielinājums varētu būt skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas seku mazināšanos, t.sk. ierobežojumu atcelšanu, kas ļāva iedzīvotājiem atjaunot patēriņu pandēmijas ierobežojumu skartajās jomās. Tāpat atvieglojumu apmēra palielinājumu ietekmēja Covid-19 *in vitro* diagnostikas ierīču piegādes, kas nebija iepriekšējos periodos, kā arī palielinājās medikamentu patēriņš.

2020. gada nogalē tika uzsākta vakcinācija un šajā gadā tika izlietas vakcīnas 77 460 *euro* vērtībā, ko apmaksāja valsts. Būtisku daļu (58%) no Covid-19 *in vitro* diagnostikas medicīniskajām ierīcēm jeb Covid-19 testiem iedzīvotāji iegādājās par personīgajiem līdzekļiem, kur iegādes darījumam tiek piemērota PVN 0% likme. 2021. gadā iedzīvotāji kopumā ir veikuši Covid-19 testu iegādes 3,2 milj. *euro* vērtībā, kas veido **0,7** milj. *euro* neiekasēto PVN valsts budžetā.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, palielinājies gan ar PVN neapliekamo darījumu apmērs (par 11,6% jeb 87,8 milj. *euro*), gan ar PVN samazinātajām likmēm apliekamo darījumu apmērs (par 7,7% jeb 8,0 milj. *euro*).

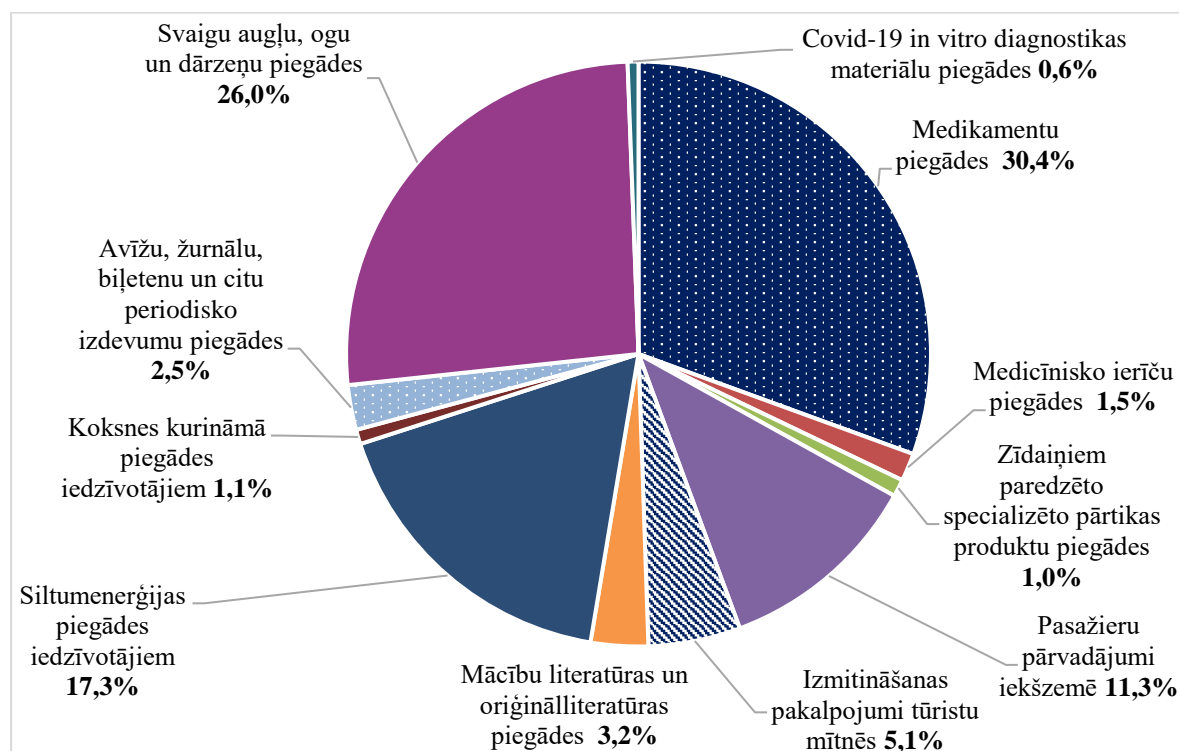
2021. gadā pozitīvi ir vērtējams ar PVN samazināto likmi apliekamo atvieglojumu apmēra pieaugums svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm (par 15,5%). Tāpat ir palielinājies mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegāžu apjoms (par 14,0%).

Tūrisms bija viena no visvairāk skartajām jomām Covid-19 pandēmijas laikā, kad brīva tūristu kustība bija stingri ierobežota. Taču, neskatoties uz pasliktināto situāciju nozarē 2020. gadā (atvieglojumu apjoms samazinājies vairāk kā divas reizes), 2021. gadā ir vērojams neliels pieaugums (par 0,2 milj. *euro*), kas ļauj izdarīt secinājumus par pozitīvām tendencēm un nozares pakāpenisku atkopšanos.

No pakalpojumiem, kuriem piemēro PVN samazināto likmi 12% apmērā, procentuāli visvairāk samazinājies pasažieru pārvadājumos piemēroto atvieglojumu apmērs (par 14,7%). Tas varētu būt skaidrojams ar Covid-19 pandēmijas laikā radušos iedzīvotāju paradumu maiņu – attālinātā darba iespējas, kad nav nepieciešams izmantot sabiedrisko transportu, kā arī tā vietā izmantot velosipēdus vai citus pārvietošanās līdzekļus, kas nodrošina minimālu kontaktu ar apkārtējiem. Tāpat 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, samazinājies medicīnisko ierīču piegāžu apjoms (par 11,0%), kas skaidrojams ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu SKA-123/2021, kurā tika precizēts normas skaidrojums par PVN samazinātās likmes piemērošanu medicīnisko ierīču piegādes darījumos, attiecīgi sašaurinot bāzi PVN samazinātās likmes piemērošanai.

Ar PVN samazināto likmi apliekamo preču un pakalpojumu procentuālajā sadalījumā pēc to apmēra vislielākais īpatsvars ir medikamentu piegādēm (30,4%), kā arī nozīmīgs īpatsvars ir svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm (26,0%) un siltumenerģijas piegādēm

iedzīvotājiem (17,3%). Tas norāda, ka ar PVN samazinātās likmes piemērošanu tiek sniegts būtisks atbalsts mājsaimniecībām, tiešā veidā samazinot to izdevumus.

20. att. Ar PVN samazināto likmi apliekamo preču un pakalpojumu procentuālais sadalījums pēc to apmēra 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada oktobri

4.5.3. Pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes

PVN atvieglojumu apmēru prognozes nākamajiem gadiem tiek aprēķinātas ņemot vērā iepriekšējo gadu tendences atvieglojumu izmantošanā, to kopējo apmēru un īpatsvaru IKP, kā arī prognozēto tautsaimniecības attīstību un Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes ietekmi uz sabiedriskajiem pakalpojumiem. Turklāt atvieglojumu prognožu apmērus ietekmē arī valdības pieņemtie lēmumi par PVN likmju izmaiņām nākamajiem gadiem. Būtisku ietekmi uz prognozēm siltumapgādes jomā rada Krievijas uzsāktais karš Ukrainā, kas, pastiprinoties Rietumvalstu sankcijām, ir radījis būtisku siltumenerģijas izejvielu cenu pieaugumu.

Kopējais PVN atvieglojumu prognozētais apmērs ik gadu mēreni pieaug, 2024. gadā sasniedzot 1 282,6 milj. euro, kas ir 2,9% no IKP (skat. 13. tab.).

Pievienotās vērtības nodokļa likuma 42. panta 5. un 7. daļa paredz, ka no 2022. gada 1. janvāra PVN samazinātā likme 5% apmērā tiks piemērota iespeidarbība vai elektroniska izdevuma formā, tostarp tiešsaistes režīmā vai lejupielādējot grāmatu, izdotas preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādei, kā arī to abonementmaksai. Tāpat likuma pārejas noteikumu 38.punkta regulējums paredz, ka PVN samazinātā likme 0% apmērā Covid-19 vakcīnu un Covid-19 in vitro diagnostikas medicīnisko ierīču piegādei un ar šo vakcīnu un ierīcēm cieši saistītu pakalpojumu sniegšanai, ir spēkā līdz 2022. gada 31. decembrim, līdz ar to prognoze 2023. un 2024. gadam netiek veikta.

PVN atvieglojumu prognozētais apmērs 2022. – 2024. gadā

Nodokļa atvieglojums	PVN samazināto likmju izmaiņas, %		Atvieglojuma prognozētais apmērs, milj. euro		
	2021 - 2022	2023 - 2024	2022	2023	2024
PVN atvieglojumi, % no IKP			3,0%	3,0%	2,9%
PVN atvieglojumi, no tā:			1 176,6	1 261,1	1 282,6
1. Ar PVN samazināto likmi apliekamie darījumi			180,7	185,0	148,6
1. Medikamentu piegādes	12%	12%	42,1	45,4	47,9
2. Medicīnisko ierīču piegādes	12%	12%	2,6	2,8	3,0
3. Zīdaiņiem paredzēto specializēto pārtikas produktu piegādes	12%	12%	1,1	1,0	1,0
4. Pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumi iekšzemē	12%	12%	30,2	32,7	34,4
5.1. Grāmatu, izdotas preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādes	12% / 5%	5%	13,7	14,3	14,7
5.2. Grāmatu, izdotas preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādes tiešsaistes režīmā vai lejupielādējot	21% / 5%				
6. Izmitināšanas pakalpojumi tūristu mītnēs	12%	12%	12,2	18,7	19,7
7. Siltumenerģijas piegādes iedzīvotājiem	12%	12%	45,8	37,1	26,1
8. Koksnes kurināmā piegādes iedzīvotājiem	12%	12%	3,0	2,5	1,7
9. Svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādes	5%	5% / 21%	29,7	30,4	-
10. Covid-19 <i>in vitro</i> diagnostikas ierīču piegādes	0%	21%	0,3	-	-
2. Ar PVN neapliekamie darījumi	-	-	995,9	1 076,1	1 134,1

Avots: FM aprēķini uz 2023. gada februāri

Ņemot vērā, ka Covid-19 ārkārtas situācijas ierobežojumi ir atcelti un netiek prognozēta to atjaunošana, tad atvieglojumu prognoze pasažieru un to bagāžas regulāro pārvadājumu pakalpojumiem iekšzemē un izmitināšanas pakalpojumiem tūristu mītnēs ir balstīta uz 2019. gada un 2020. gada vidējo patēriņa līmeni un prognozētā IKP tendencēm, pieņemot, ka nozares pakāpeniski atkopsies iepriekšējā līmenī.

Siltumenerģijas un koksnes kurināmā prognoze ietver pasaules ģeopolitiskās nestabilitātes ietekmi uz kurināmā izejvielu cenu straujo pieaugumu 2022. gadā, attiecīgi pieņemot, ka 2023. gadā negatīvā ietekme mazinās un izejvielu cenu ir iespējams nodrošināt 2021. gada un 2022. gada vidējā līmenī, savukārt 2024. gada prognoze paredz atgriezties 2021. gada kurināmā izejvielu cenu līmenī.

Ņemot vērā, ka grāmatu, izdotas preses un citu masu informācijas līdzekļu izdevumu vai publikāciju piegādēm, t.sk., iespieddarba vai elektroniskā formā, no 2022. gada uzsāk piemērot PVN samazināto likmi 5% līdzšinējo 12% un 21% vietā, tad prognozētais atvieglojuma apmērs ietver likmes izmaiņu papildus radīto ietekmi.

PVN samazinātās likmes piemērošana svaigiem augļiem, ogām un dārzeņiem, saskaņā ar *Pievienotās vērtības nodokļa likuma* 42. pantu un Pārejas noteikumu 30. punktu tiek plānota līdz 2023. gada 31. decembrim, līdz ar to prognoze 2024. gadam netiek veikta.

4.5.4. Kopsavilkums

1. PVN atvieglojumi ir otri lielākie pēc to apmēra (2021. gadā tie veidoja **33,3%** no kopējā atvieglojumu apmēra).
2. PVN atvieglojumi (t.sk. samazinātās likmes) ir svarīgs instruments nodokļu politikas *ekonomisko un sociālo mērķu sasniegšanai*, kā arī valsts ilgtspējīgas attīstības īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu atbalstu iedzīvotājiem.
3. Par PVN atvieglojumiem var uzskatīt gan PVN atbrīvojumus, gan PVN samazinātās likmes 12%, 5% un 0% apmērā (no 2020. gada decembra 0% likmi piemēro Covid-19 vakcīnu piegādēm un Covid-19 *in vitro* diagnostikas medicīnisko ierīču piegādēm, kā arī ar šo vakcīnu un ierīču cieši saistītu pakalpojumu sniegšanai), gan arī iekšzemes PVN maksātāja tiesības neregistrēties VID PVN maksātāju reģistrā.
4. Kopējais PVN atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **959,8 milj. euro**, kas ir **2,85%** no IKP un **34,7%** no kopējiem PVN ieņēmumiem, tai skaitā PVN samazināto likmju piemērošanas apmērs bija 112,9 milj. euro, bet ar PVN neapliekamo preču un pakalpojumu apmērs bija 846,9 milj. euro.
5. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais PVN atvieglojumu apmērs palielinājies par 11,1% jeb 95,8 milj. euro. 2021. gadā ir palielinājies gan ar PVN neapliekamo darījumu apmērs (par 11,6% jeb 87,8 milj. euro), gan ar PVN samazinātajām likmēm apliekamo darījumu apmērs (par 7,7% jeb 8,0 milj. euro).
6. 2021. gadā pieaudzis ar PVN samazināto likmi apliekamo atvieglojuma apmērs svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm (par 15,5%). Tāpat ir palielinājies mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegāžu apjoms (par 14,0%).
7. No pakalpojumiem, kuriem piemēro PVN samazināto likmi 12% apmērā, procentuāli visvairāk samazinājies pasažieru pārvadājumos piemēroto atvieglojumu apmērs (par 14,7%). Tāpat 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, samazinājies *medicīnisko ierīču piegāžu* apjoms (par 11,0%), kas skaidrojams ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu SKA-123/2021, kurā tika precizēts normas skaidrojums par PVN samazinātās likmes piemērošanu medicīnisko ierīču piegādes darījumos, attiecīgi sašaurinot bāzi PVN samazinātās likmes piemērošanai.
8. Ar PVN samazināto likmi apliekamo preču un pakalpojumu procentuālajā sadalījumā pēc to apmēra vislielākais īpatsvars ir *medikamentu piegādēm* (30,4%), kā arī nozīmīgs īpatsvars ir *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* (26,0%) un *siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem* (17,3%). Tas norāda, ka ar PVN samazinātās likmes piemērošanu tiek sniegts būtisks atbalsts mājsaimniecībām, tiešā veidā samazinot to izdevumus.

4.6. Akcīzes nodokļa atvieglojumi

4.6.1. Aktuālie akcīzes nodokļa atvieglojumi un samazinātās likmes

Saskaņā ar likumu “Par akcīzes nodokli” un likumu “Par nodokļu piemērošanu brīvostās un speciālajās ekonomiskajās zonās” akcīzes precēm 2021. gadā tiek piemērotas šādas AN samazinātās likmes (detalizētāk skat. pielikumā):

- 1) **alkoholiskajiem dzērieniem**, tajā skaitā:
 - 1.1) *alum, kas saražots mazajās alus darītavās* (par vienā kalendāra gadā saražotajiem pirmajiem 10 000 hektolitriem) – **50%** apmērā no AN likmes alum, bet ne mazāk kā minimālā AN likme alum;
 - 1.2) *pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem, kas saražoti mazajās alkoholisko dzērienu darītavās (spēkā no 2019. gada 1.marta;* par vienā kalendāra gadā saražotajiem 1 000 litriem absolūtā spirta) – **50%** apmērā no pārējo alkoholisko dzērienu likmes;
- 2) **naftas produktiem**, tajā skaitā:
 - 2.1) *iezīmētiem (marķētiem) naftas produktiem, tajā skaitā tādiem naftas produktiem, kuriem pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas²⁶, kurus izmanto kā kurināmo siltuma ieguvei apkurē, sadedzināšanas iekārtās vai siltuma enerģijas ieguvei produkcijas ražošanas (pārstrādes) tehnoloģiskajā procesā* – **60,0 euro** par 1 000 litriem (likme spēkā no **01.07.2021.**; līdz 31.06.2021.– 56,91 euro par 1 000 litriem);
 - 2.2) *iezīmētai (marķētai) biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, ja to izmanto par kurināmo* – **21,0 euro** par 1 000 litriem (likme spēkā no **01.07.2021.**; līdz 31.06.2021. likme – 21,34 euro par 1 000 litriem, ko piemēroja iezīmētai petrolejai, dīzeļdegvielai, degvieleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, ja minēto naftas produktu sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela);
 - 2.3) *iezīmētiem naftas produktiem, kurus licencēta kapitālsabiedrība, zonas kapitālsabiedrība, zonas pārvalde vai brīvostas pārvalde brīvās zonas teritorijā izmanto stacionārās iekārtās, celtnos un citos tamlīdzīgos objektos, iekārtās, kuras tiek izmantotas celtniecības darbos tikai brīvās zonas teritorijā un tehnikā, kas pēc savas konstrukcijas nav paredzēta satiksmei pa koplietošanas ceļiem* – **60,0 euro** par 1 000 litriem (likme spēkā no **01.07.2021.**; līdz 31.06.2021.– 56,91 euro par 1 000 litriem);
 - 2.4) *iezīmētai (marķētai) biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, kurus licencēta kapitālsabiedrība, zonas kapitālsabiedrība, zonas pārvalde vai brīvostas pārvalde brīvās zonas teritorijā izmanto stacionārās iekārtās, celtnos un citos tamlīdzīgos objektos, iekārtās, kuras tiek izmantotas celtniecības darbos tikai brīvās zonas teritorijā un tehnikā, kas pēc savas konstrukcijas nav paredzēta satiksmei pa koplietošanas ceļiem* – **21,0 euro** par 1 000 litriem (likme spēkā no **01.07.2021.**; līdz 31.06.2021. likme – 21,34 euro

²⁶ *Iezīmēta (marķēta) dīzeļdegviela, petroleja vai degvieleļļa (kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50°C ir mazāka par 25 mm²/s), tā aizstājējprodukti un komponenti, arī tādi naftas produkti, kuriem pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas (pirms 01.07.2021. - tajā skaitā tādiem naftas produktiem, kuriem vismaz 5% no kopējā produkti daudzuma veido rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegvielas).*

- par 1 000 litriem, ko piemēroja iezīmētai petrolejai, dīzeļdegvielai, degvielleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, ja minēto naftas produktu sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela);
- 2.5) iezīmētai (marķētai) dīzeļdegvielai, arī tādai dīzeļdegvielai (gāzeļļai), kurai ir pievienota biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas, vai parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, *kuru izmanto lauksaimniecībā*²⁷ – **15%** apmērā no dīzeļdegvielas nodokļa likmes (62,1 euro par 1 000 litriem);
- 2.6) naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem, *ja tos piegādā personām, kuras tos izmanto par kurināmo vai gāzes krāsnīs un citās iekārtās, nevis par degvielu* – **0 euro** par 1 000 kilogramiem;
- 3) dabasgāzei, kuru izmanto par kurināmo AN likme - 0,55 euro** par vienu megavatstundu (MWh) pēc augstākās siltumspējas:
- 3.1) rūpnieciskās ražošanas un citos ar ražošanu saistītos procesos, lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes tehnoloģisko iekārtu darbināšanai un tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu pirmapstrādes telpās;
- 3.2) lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) siltumapgādei (*spēkā no 2020. gada 1. maija, pirms tam bija piemērots atbrīvojums*);
- 3.3) rūpniecisko māļputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei (*likuma 15.¹ panta pirmās daļas 3. punkts spēkā no 2020. gada 1. maija, pirms tam bija piemērots atbrīvojums*).

AN atbrīvojumi

Saskaņā ar likumu “Par akcīzes nodokli” 2021. gadā tiek piemēroti AN atbrīvojumi šādām akcīzes precēm (*detalizētāk skat. pielikumā*):

- 1) naftas produktiem (*9 atbrīvojuma veidi*);
- 2) alkoholiskajiem dzērieniem (*11 atbrīvojuma veidi*);
- 3) tabakas izstrādājumiem (*4 atbrīvojuma veidi*);
- 4) bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai (*5 atbrīvojuma veidi*);
- 5) dabasgāzei (*3 atbrīvojuma veidi*).

Papildus AN atbrīvojumi tiek piemēroti akcīzes precēm, kas tiek piegādātas diplomātiem un starptautiskām organizācijām, kā arī tiek piemēroti citi atvieglojumi (*detalizētāk skat. pielikumā*).

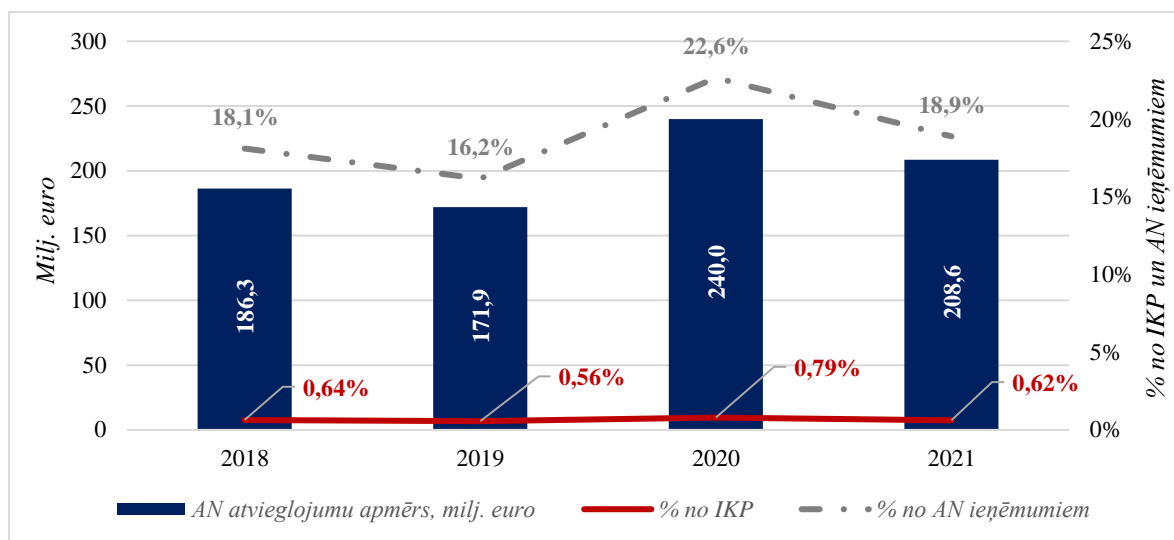
Pie atbrīvojumiem pieskaitāmas MK 2005. gada 30. augusta noteikumos Nr. 662 “Akcīzes preču aprites kārtība” noteiktās pieļaujamās zuduma normas akcīzes precēm, kas zudušas ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas, pārvietošanas vai naftas produktu sajaukšanas laikā, kad piemērota atliktā nodokļa maksāšana.

²⁷ Dīzeļdegvielas daudzums tiek noteikts uz 1 hektāru atkarībā no audzējamās kultūras:

- augkopībai – 100 litri;
- augļkopībai, ogulājiem un dārzeņkopībai – 130 litri;
- zālāju platībai, ja tiek nodrošināts minimālais lauksaimniecības dzīvnieku blīvums vismaz 0,5 nosacītās liellopu vienības uz 1 hektāru (bioloģiskajās saimniecībās blīvums vismaz 0,4 nosacītās liellopu vienības uz 1 hektāru), – 130 litri;
- zālāju platībai dzīvnieku barības ražošanai – 60 litri;
- zemei zem zivju dīķiem – 60 litri;
- citām kultūrām un platībām – 60 litri.

4.6.2. Akcīzes nodokļa atvieglojumu apmērs

Laika periodā no 2018. līdz 2021. gadam AN atvieglojumu apmērs, gan absolūtā summā, gan attiecībā pret IKP, ir mainīgs.

21. att. AN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada novembri

Aprēķinātais AN atvieglojumu apmērs 2021. gadā bija 208,6 milj. euro, kas ir 0,62% no IKP un 18,9% no kopējiem AN ieņēmumiem (skat. 14. tab.).

14. tabula

AN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret AN ieņēm.	% pret iep. gadu	Milj. euro	
KOPĀ, no tā:	208,6	0,62	18,9	-13,1	240,0	171,9
1. Samazinātās AN likmes	72,1	0,21	6,5	-3,5	74,7	65,3
1.1. Alkoholiskiem dzērieniem	2,4	0,007	0,22	2,8	2,3	2,2
1.2. Naftas produktiem	68,7	0,20	6,2	-3,9	71,5	62,2
1.3. Dabasgāzei	1,0	0,003	0,1	11,6	0,9	0,9
2. Atbrīvojumi	136,4	0,40	12,4	-17,4	165,2	106,6
2.1. Alkoholiskiem dzērieniem	91,7	0,27	8,3	-29,3	129,6	36,7
2.2. Tabakas izstrādājumiem	2,6	0,01	0,2	-1,4	2,6	2,9
2.3. Naftas produktiem	40,1	0,12	3,6	29,7	30,9	64,7
2.4. Dabasgāzei	1,4	0,004	0,1	1,7	1,4	1,5
2.5. Bezalkoholiskiem dzērieniem un kafijai	0,6	0,002	0,1	-6,6	0,7	0,7

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2022. gada novembri

Kopējais AN atvieglojumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 31,4 milj. euro jeb 13,1%. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies gan AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm (par 3,5%), gan atbrīvojumu apmērs (17,4%).

2021. gadā AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm bija 72,1 milj. euro, salīdzinot ar 2020. gadu, tas ir samazinājies par 2,6 milj. euro jeb 3,6% (skat. 15. tab.).

AN atvieglojumu apmērs, piemērojot samazinātās likmes 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret AN ieņēm.	% pret iepr. gadu	Milj. euro	
KOPĀ samazinātās AN likmes, no tā:	72,1	0,21	6,5	-3,5	74,7	65,3
1. Alkoholiskajiem dzērieniem	2,4	0,007	0,2	2,8	2,3	2,2
1.1. Mazo alus darītavu alus realizācija	2,3	0,007	0,2	2,1	2,3	2,2
1.2. Mazo alkoholisko dzērienu darītavu pārējo alkoholisko dzērienu realizācija	0,1	0,0002	0,01	32,8	0,06	0,04
2. Naftas produktiem	68,7	0,20	6,2	-3,9	71,5	62,2
2.1. Iezīmēta dīzeļdegviela, petroleja vai degvielleļļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo	9,7	0,03	0,9	23,6	7,8	6,5
2.2. Iezīmētā (marķētā) biodīzeļdegviela, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētā dīzeļdegviela, kas iegūta no biomasas, ja to realizē vai izmanto par kurināmo ¹	0,9	0,003	0,1	-68,3	2,9	3,8
2.3. Iezīmēta dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem	47,2	0,14	4,3	-7,1	50,8	43,3
2.4. Svinu nesaturošs benzīns, ja tas satur no 70 līdz 85 tilpum% etilspirta (spēkā līdz 31.01.2021.)	0,004	0,00001	0,0003	-85,6	0,03	0,02
2.5. Biodīzeļdegviela / rapšu sēklu eļļa (spēkā līdz 31.01.2021.)	0,002	0,00001	0,0002	-96,9	0,08	0,06
2.6. Naftas gāzes un pārējie gāzveida ogļūdeņraži, ko izmanto par kurināmo (izņemot dabasgāzi)	10,9	0,03	1,0	10,7	9,8	8,5
3. Dabasgāzei izmantošanai par kurināmo	1,0	0,003	0,1	11,6	0,9	0,9
3.1. Rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu apstrādes procesos	0,8	0,002	0,1	1,3	0,8	0,9
3.2. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) siltumapgādei un rūpniecisko māļputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei (no 01.05.2020.)	0,2	0,001	0,02	84,7	0,1	Tiek piemērots atbrīvojums

¹ Jaunā redakcija, kas ir spēkā no 01.07.2021. Pirms tam samazināto AN likmi piemēroja iezīmētai petrolejai, dīzeļdegvielai, degvielleļļai, tās aizstājējprodukti un komponentiem, ja minēto naftas produktu sastāvā vismaz 5% no kopējā produktu daudzuma veidoja rapšu sēklu eļļa vai no rapšu sēklu eļļas iegūta biodīzeļdegviela un kuru izmantoja par kurināmo. Laika periodā no 01.07.2021. – 31.12.2021. deklarētais iezīmētas biodīzeļdegvielas apjoms ir 0 litri.

Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2022. gada novembri

Lielāko atvieglojuma apmēru, piemērojot AN samazinātās likmes, veido naftas produkti – 2021. gadā 68,7 milj. euro (95,3% no visa apmēra par samazinātām likmēm). Savukārt no AN atvieglojumu apmēra par samazinātām likmēm naftas produktiem lielāko daļu veido iezīmētā dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem – 2021. gadā 47,2 milj. euro, naftas gāzes un pārējie gāzveida ogļūdeņraži, ko izmanto par kurināmo – 2021. gadā 10,9 milj. euro un iezīmētā dīzeļdegviela, petroleja vai degvielleļļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo – 2021. gadā 9,7 milj. euro.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm naftas produktiem ir samazinājies par 2,8 milj. euro jeb 3,9%. Procentuāli visbūtiskāk ir samazinājies AN atvieglojumu apmērs par biodīzeļdegvielu jeb rapšu sēklu

eļļu, kam piemērota samazinātā likme (par 96,9%) un svinu nesaturošu benzīnu, ja tas satur no 70 līdz 85 tilpum% etilspirta, kam piemērota samazinātā likme (par 85,6%), jo samazinātās likmes šiem produktiem ir spēkā līdz 2021. gada 31.janvārim. Tāpat būtiski ir samazinājies AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm iezīmētai dīzeļdegvielai, petrolejai vai degvieleļļai, kuru izmanto kā kurināmo, ja 5% veido rapšu sēklu eļļa vai no tās iegūta biodegviela (par 68,3%). No 2021. gada 1. jūlija samazināto AN likmi 21 *euro* apmērā piemēro biodīzeļdegvielai, kas pilnībā iegūta no biomasas, un parafinizētai dīzeļdegvielai, kas iegūta no biomasas, ja tās realizē vai izmanto par kurināmo. Pēc šiem grozījumiem 2021. gada AN deklarācijā (periodā no 2021. gada 1. februāra līdz 31. decembrim) uzrādītais (realizētais) iezīmētas biodīzeļdegvielas, kuru izmanto par kurināmo, apjoms uzrādīts – 0 litri.

Savukārt naftas produktu, kurus izmanto par kurināmo, AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm ir palielinājies: iezīmētai dīzeļdegvielai, petrolejai vai degvieleļļai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem par 1,9 milj. *euro* jeb 23,6%, bet naftas gāzēm un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem par 1,1 milj. *euro* jeb 10,7%.

AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm dabasgāzei, kuru izmanto par kurināmo, 2021. gadā bija 1,0 milj. *euro*, no kā lielāko daļu veido dabasgāze, kuru izmanto par kurināmo rūpnieciskās ražošanas un lauksaimniecības izejvielu apstrādes procesos (0,8 milj. *euro*). 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm dabasgāzei, kuru izmanto par kurināmo, nedaudz palielinājies – par 0,1 milj. *euro* jeb 11,6%.

AN atvieglojumu apmērs par samazinātām likmēm, ko piemēro mazo alus darītavu alus realizācijai – 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu saglabājies nemainīgs, taču pārējo alkoholisko dzērienu atvieglojumu apmērs ir neaudz palielinājies (par 0,04 milj. *euro* jeb 32,8%).

2021. gadā AN atbrīvojumu apmērs bija **136,4** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 28,8 milj. *euro* jeb 17,4% (*skat. 16. tab.*).

Lielāko daļu no AN atbrīvojumu apmēra veido atbrīvojumu apmērs, ko piemēro alkoholiskiem dzērieniem – 2021. gadā 91,7 milj. *euro*, no kura savukārt lielāko daļu veido AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro denaturētam spirtam – 2021. gadā 81,1 milj. *euro*.

Denaturētā spirta atbrīvojuma apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 1,0 milj. *euro* jeb 1,2%, saglabājot būtiski augtāku patēriņu nekā tas bija 2019. gadā. Augstais patēriņš varētu būt skaidrojams ar pastāvīgi paaugstinātiem dezinfekcijas līdzekļu ražošanas apjomiem, par izejvielu izmantojot denaturētu spirtu.

No pārējā atbrīvojumu apmēra, ko piemēro alkoholiskajiem dzērieniem, būtiskākais samazinājums ir spirtam (ja nevar izmantot denaturētu spirtu) – 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, par 29,6 milj. *euro* jeb 95,2%, kas varētu būt skaidrojams ar 2020. gadā pieļauto izņēmumu Covid – 19 pandēmijas dēļ, kad uz ārkārtējās situācijas izsludināšanas laiku tika atļauts ražot dezinfekcijas līdzekļus no nedenaturēta etilspirta. Savukārt atbrīvojumu apmērs pieļaujamiem alkoholisko dzērienu zudumiem ir palielinājies par 0,7 milj. *euro* jeb 42%.

AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro naftas produktiem, 2021. gadā veidoja 40,1 milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2020. gadu, ir palielinājies par 9,2 milj. *euro* jeb 29,7%.

AN atbrīvojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret IKP	% pret AN ieņēm.	% pret iepr. Gadu	Milj. euro	
KOPĀ atbrīvojumu apmērs, no tā:	136,4	0,40	12,4	-17,4	165,2	106,6
1. Naftas produktiem	40,1	0,12	3,6	29,7	30,9	64,7
1.1. Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo	6,3	0,02	0,6	79,5	3,5	3,5
1.2. Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai un izklaidei ¹	29,0	0,09	2,6	27,5	22,7	54,7
1.3. Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto kuģi, kuri netiek izmantoti privātai atpūtai un izklaidei ¹	3,9	0,01	0,4	0,04	3,9	5,8
1.4. Naftas produkti, kurus piegādā un izmanto elektroenerģijas ražošanai vai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju	0,6	0,002	0,1	12,4	0,5	0,5
1.5. Pieļaujамie naftas produktu zudumi ²	0,2	0,001	0,02	1,6	0,2	0,1
2. Alkoholiskajiem dzērieniem	91,7	0,27	8,3	-29,3	129,6	36,7
2.1. Denaturēts spirts ³	81,1	0,24	7,3	-1,2	82,1	34,3
2.2. Medicīnas un veterinārmedicīnas vajadzībām paredzētais spirts	0,2	0,001	0,02	-25,2	0,3	0,2
2.3. Uztura bagātinātāji, kuri satur spirtu	0,03	0,0001	0,002	-68,6	0,08	0,04
2.4. Spirts (ja nevar izmantot denaturētu spirtu)	1,5	0,004	0,1	-95,2	31,1	1,3
2.5. Pārējie alkoholiskie dzērieni, kas nodoti patēriņam diplomātiem, starptautiskām organizācijām, gaisa kuģiem un kuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus)	0,2	0,001	0,02	-25,9	0,3	0,4
2.6. Pieļaujамie alkoholisko dzērienu zudumi ⁴	2,4	0,007	0,2	42,0	1,7	2,3
3. Tabakas izstrādājumiem, no tā:	2,6	0,01	0,2	-1,4	2,6	2,9
3.1. Tabakas izstrādājumi, kas piegādāti kuģiem un gaisakuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus ⁵	2,5	0,01	0,2	-0,02	2,5	2,7
3.2. Tabakas izstrādājumi, kas piegādāti diplomātiem un starptautiskām organizācijām	0,1	0,0003	0,01	-25,2	0,14	0,3
4. Dabaszāzei, no tā:	1,4	0,004	0,1	1,7	1,4	1,5
4.1. Dabaszāze, kuru izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo	0,5	0,001	0,04	17,9	0,4	0,5
4.2. Dabaszāze, kuru izmanto divējādi, ja to izmanto gan par kurināmo, gan citiem mērķiem, kas nav izmantošana par degvielu vai kurināmo ⁶	0,004	0,00001	0,0003	56,3	0,002	0,002
4.3. Dabaszāze, kuru izmanto mineraloģiskiem procesiem	1,0	0,003	0,1	9,2	0,9	0,7
4.4. Dabaszāze, kuru izmanto lauksaimniecībā izmantojamās zemes segto platību (siltumnīcu) siltumapgādei	Tiek piemērota samazinātā likme				0,1	0,2
4.5. Dabaszāze, kuru izmanto rūpniecisko mājputnu novietņu (kūts) un inkubatoru siltumapgādei					0,1	0,1
5. Bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai	0,6	0,002	0,1	-6,6	0,7	0,7

¹ Par privāto atpūtu un izklaidi uzskatāmi gadījumi, kad gaisakuģa vai kuģa īpašnieks vai arī cita fiziskā vai juridiskā persona, kas gaisakuģi vai kuģi irē vai lieto ar citu pamatojumu, neizmanto gaisakuģi vai kuģi komerciāliem mērķiem, it īpaši pasažieru vai preču pārvadāšanai vai pakalpojumu sniegšanai par maksu, vai valsts iestāžu vajadzībām.

² Naftas produkti, kas zuduši ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas vai pārvietošanas laikā atliktā nodokļa maksāšanas režīmā.

³ Uzskaitīts denaturēts spirts saistībā ar darbībām gan akcīzes preču noliktavās, gan lietotājiem, kuri saņēmuši atbilstošas VID izsniegtas atļaujas. Par denaturēto spirtu ir uzskatāms spirts, kas denaturēts ar denaturēšanas vielām atbilstoši MK noteikumiem Nr.211 "Spirta denaturēšanas un denaturētā spirta aprites kārtība". Denaturēto spirtu izmanto nepārtikas preču ražošanā – iepilda,

pievieno vai iestrādā denaturēto spirtu nepārtikas precēs – vai izmanto tehniskām vajadzībām (izņemot denaturētā spirta izmantošanu par degvielu vai kurināmo) atbilstoši lietotāja atļaujā norādītajam mērķim.

⁴ Alkoholiskie dzērieni, kas zuduši ražošanas, apstrādes, pārstrādes, uzglabāšanas, fasēšanas vai pārvietošanas laikā atliktā nodokļa maksāšanas režīmā.

⁵ Tabakas izstrādājumi, kurus piegādā kuģiem un gaisakuģiem, kas veic starptautiskus pārvadājumus (arī starp dalībvalstīm), ar nosacījumu, ka šīs preces tiek realizētas (arī gadījumos, kad preču vērtība tiek iekļauta biļetes cenā) uz attiecīgā kuģa vai gaisakuģa mazumtirdzniecībā patērēšanai uz vietas (izņemot realizēšanu mazumtirdzniecībā promnešanai) vai tiek izmantotas kuģa apkāpes apgādei.

⁶ Produktu izmantošanu ķīmiskai reducēšanai, elektrolītiskos vai metalurģijas procesos uzskata par divējādu izmantošanu.

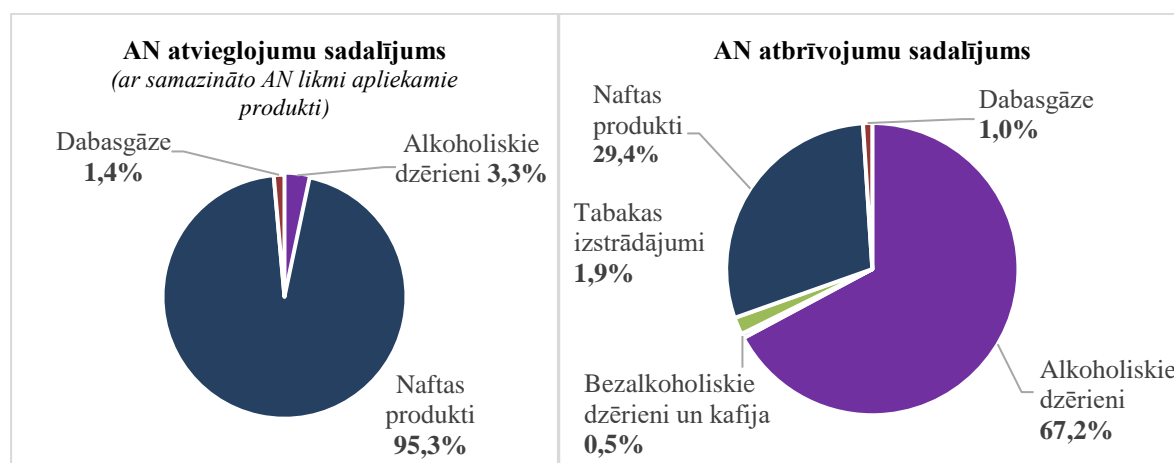
Avots: FM aprēķini, izmantojot VID datus un AN deklarācijas uz 2022. gada novembri

No atbrīvojumu apmēra naftas produktiem būtiskāko daļu veido naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi – 2021. gadā 29,0 milj. *euro*. Salīdzinot ar 2020. gadu, šī atbrīvojuma apmērs palielinājies par 6,3 milj. *euro* jeb 27,5%, kas varētu būt skaidrojams ar avio nozares pakāpenisku atkopšanos no Covid-19 krīzes. Taču šī atbrīvojuma apmērs joprojām atpaliek par 25,7 milj. *euro* no 2019. gada jeb pirmskrīzes rādītāja (54,7 milj. *euro*).

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, palielinājies arī atbrīvojumu apmērs naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo (par 2,8 milj. *euro* jeb 79,5%) un naftas produktiem, kurus piegādā un izmanto elektroenerģijas ražošanai vai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju (12,4%).

Pārējo AN atbrīvojumu apmērs 2021. gadā bija nebūtiskāks un daudz nav mainījies salīdzinājumā ar 2020. gadu: tabakas izstrādājumiem 2,6 milj. *euro*, dabasgāzei 1,4 milj. *euro* un bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai 0,6 milj. *euro*.

Lielākais AN atvieglojumu apmērs par samazinātajām likmēm 2021. gadā tika piemērots naftas produktiem – 95,3% no kopējā apmēra par samazinātajām likmēm. Savukārt atbrīvojumiem lielākais apmērs 2021. gadā tika piemērots alkoholiskajiem dzērieniem – 67,2% un naftas produktiem – 29,4% no kopējā atbrīvojumu apmēra (*skat. 22. att.*).

22. att. AN atvieglojumu un atbrīvojumu apmēra procentuālais sadalījums 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada novembri

4.6.3. Kopsavilkums

1. AN atvieglojumus veido gan samazinātās likmes, gan atbrīvojumi alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem, naftas produktiem, dabasgāzei, bezalkoholiskajiem dzērieniem un kafijai.

2. Kopējais AN atvieglojumu un atbrīvojumu apmērs 2021. gadā bija **208,6** milj. *euro*, kas ir **0,62%** no IKP un **18,9%** no kopējiem AN ieņēmumiem. Kopējais AN atvieglojumu un atbrīvojumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 13,1%.
3. 2021. gadā AN atvieglojuma apmērs par samazinātajām likmēm veidoja **72,1** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 3,5%.
4. AN apmēru par samazinātajām likmēm lielākoties veido naftas produkti – 68,7 milj. *euro* jeb 95,3% no kopējā AN apmēra par samazinātajām likmēm. AN atvieglojuma apmēra par samazinātām likmēm naftas produktiem lielāko daļu veido *iezīmētā dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem* – 2021. gadā 47,2 milj. *euro*, *naftas gāzes un pārējie gāzveida ogļūdeņraži, ko izmanto par kurināmo* – 2021. gadā 10,9 milj. *euro* un *iezīmētā dīzeļdegviela, petroleja vai degvieleļļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo* – 2021. gadā 9,7 milj. *euro*.
5. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, AN atvieglojuma apmērs par samazinātām likmēm *naftas produktiem* ir samazinājies par 2,8 milj. *euro* jeb 3,9%. Procentuāli visbūtiskāk ir samazinājies atvieglojuma apmērs par *biodīzeļdegvielu jeb rapšu sēklu eļļu*, kam piemērota samazinātā likme (par 96,9%) un *svinu nesaturošu benzīnu*, ja tas satur no 70 līdz 85 tilp.% etilspirta, atvieglojuma apmērs par samazinātām likmēm (par 85,6%), jo samazinātās likmes šiem produktiem ir spēkā līdz 2021. gada 31. janvārim. Tāpat būtiski ir samazinājies atvieglojuma apmērs par samazinātām likmēm *iezīmētai dīzeļdegvielai, petrolejai vai degvieleļļai, kuru izmanto kā kurināmo*, ja 5% veido rapšu sēklu eļļa vai no tās iegūta biodegviela (par 68,3%), jo no 2021. gada 1. jūlija samazināto AN likmi 21 *euro* apmērā piemēro *biodīzeļdegvielai*, kas pilnībā iegūta no biomasas, un *parafinizētai dīzeļdegvielai*, kas iegūta no biomasas.
6. 2021. gadā AN atbrīvojumu apmērs bija **136,4** milj. *euro*, kas, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 17,4%.
7. Lielākais atbrīvojums pēc tā apmēra 2021. gadā tika piemērots *alkoholiskajiem dzērieniem* – 91,7 milj. *euro* jeb 67,2% no kopējā atbrīvojumu apmēra. Savukārt lielāko daļu no atbrīvojumu apmēra alkoholiskajiem dzērieniem veidoja atbrīvojums *denaturētam spirtam* – 2021. gadā 81,1 milj. *euro*. Denaturētā spirta atbrīvojuma apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, ir samazinājies par 1,0 milj. *euro* jeb 1,2%, saglabājot būtiski augtāku patēriņu nekā tas bija 2019. gadā. Augstais patēriņš varētu būt skaidrojams ar pastāvīgi paaugstinātiem dezinfekcijas līdzekļu ražošanas apjomiem, par izejvielu izmantojot denaturētu spirtu. No pārējā atbrīvojumu apmēra, ko piemēro alkoholiskajiem dzērieniem, būtiskākais samazinājums ir *spirtam (ja nevar izmantot denaturētu spirtu)* – 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, par 29,6 milj. *euro* jeb 95,2%, kas varētu būt skaidrojams ar 2020. gadā pieļauto izņēmumu Covid - 19 pandēmijas dēļ, kad uz ārkārtējās situācijas izsludināšanas laiku tika atļauts ražot dezinfekcijas līdzekļus no nedenaturēta etilspirta.
8. AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro *naftas produktiem*, 2021. gadā veidoja 40,1 milj. *euro* jeb 29,4% no kopējā atbrīvojumu apmēra. 2021. gadā AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro naftas produktiem, salīdzinot ar 2020. gadu, ir palielinājies par 9,2 milj. *euro* jeb 29,7%. No atbrīvojumu apmēra naftas produktiem būtiskāko daļu veido *naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi* – 2021. gadā 29,0 milj. *euro*. Salīdzinot ar 2020. gadu, šī atbrīvojuma apmērs palielinājies par 6,3 milj. *euro* jeb 27,5%, kas varētu būt skaidrojams ar avio nozares pakāpenisku atkopšanos no Covid-19 krīzes. Taču šī atbrīvojuma apmērs joprojām atpaliek par 25,7 milj. *euro* no 2019. gada jeb pirmskrīzes rādītāja (54,7 milj. *euro*).

4.7. Dabas resursu nodokļa atvieglojumi

DRN atvieglojumi veido 9,2% no kopējiem 2021. gada atvieglojumiem (*skat. 5. att.*).

DRN atvieglojumi jeb atbrīvojumi ir svarīgs instruments vides politikas attīstības un mērķu īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu stimulu videi kaitīgu preču atkritumu un iepakojuma apsaimniekošanas sistēmas īstenošanai, tādējādi saglabājot tīrāku vidi ilgtermiņā.

DRN atvieglojumu sistēma ir veidota ar konkrētu mērķi – nodrošināt Latvijas saistības attiecībā uz ES direktīvu prasību izpildi atkritumu, tajā skaitā specifisku atkritumu, apsaimniekošanas jomā un īstenot paplašinātās ražotāju atbildības principa īstenošanu.

Valsts ir noteikusi no ES Direktīvām izrietošas prasības atkritumu apsaimniekošanas jomā, kuru izpildei tiek piesaistīti atbilstošo preču ražotāju un tirgotāju līdzekļi, nodrošinot principa “*piesārņotājs maksā*” īstenošanu. *Tādējādi, ja komersants nodrošina šo prasību īstenošanu un sedz ar to saistītos izdevumus, viņš nodokli nemaksā. Nodoklis ir jāmaksā tajā gadījumā, ja netiek īstenotas atbilstošās atkritumu pārstrādes un reģenerācijas prasības.* Jāatzīmē, ka ES Direktīvas atkritumu sektorā paredz ekonomisko instrumentu izmantošanu, jo tiem ir pozitīvs efekts izvirzīto mērķu sasniegšanā.

Jāņem vērā, ka nodokļa likmju apmērs veidots 2-3 reizes augstāks, nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas, lai panāktu ražotāju un tirgotāju aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu atbilstošos apmēros, īstenojot ražotāju atbildības principu, kas izriet arī no ES prasībām.

Nodokļa atvieglojums ir efektīvs, jo pēdējos piecos gados ražotāja paplašinātās atbildības sistēmās apsaimnieko vairāk kā 90% no radītā iepakojuma vai videi kaitīgu preču atkritumu apjoma, kā arī normatīvajos aktos noteiktie izlietotā iepakojuma vai videi kaitīgu preču atkritumu pārstrādes un reģenerācijas mērķi, kas izriet no ES direktīvas²⁸, tiek regulāri sasniegti.

4.7.1. Aktuālie dabas resursu nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi

Saskaņā ar *Dabas resursu nodokļa likumu* DRN nemaksā par:

- 1) fona piesārņojumu, ja nodokļa maksātājs attiecīgo piesārņojuma līmeni ir pierādījis ar monitoringa datiem, kurš veikts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām;
- 2) ūdeņu lietošanu (caurplūdi) zivsaimniecības objektos, zivju audzētavās un dīķsaimniecībās;
- 3) termālo un tehnisko ūdeņu izmantošanu, kas pēc izmantošanas iesūknēti atpakaļ ūdeņu ieguves horizontā, nemainot ūdeņu ķīmisko sastāvu (izņemot atsāļošanu);
- 4) balasta smilšu novietošanu vietējās pašvaldības noteiktajās vietās;
- 5) piesārņojuma ievadīšanu augsnes vai grunts filtrācijas slānī (absorbentā), ja attīrīšanas iekārtas projektā tā paredzēta kā piesārņojuma attīrīšanas metode;
- 6) avārijas noplūdes dēļ nelikumīgi vidē nonākušā tā piesārņojuma apjomu, kuru atbildīgā persona savākusi vai neitralizējusi saskaņā ar Valsts vides dienesta noteiktajiem termiņiem un prasībām;
- 7) gruntsūdeņu līmeņa pazemināšanas procesā atsūknētajiem ūdeņiem, ja to atsūknēšana saistīta ar derīgo izrakteņu ieguvī;

²⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 4. jūlija Direktīvas 2012/19/ES par elektrisko un elektronisko iekārtu atkritumiem (EEIA); Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 6. septembra Direktīvas 2006/66/EK par baterijām un akumulatoriem, un bateriju un akumulatoru atkritumiem un ar ko atceļ Direktīvu 91/157/EEK

- 8) ražošanas vajadzībām izlietotajiem ūdeņiem, ja tie pēc attīrīšanas izmantoti atkārtoti;
- 9) radioaktīvo vielu izmantošanu, kuras izmanto:
 - valsts iestādes, kuras atbilstoši savām funkcijām nodrošina:
 - radiācijas drošības un kodoldrošības uzraudzību un kontroli;
 - metroloģiju;
 - gatavību radiācijas avārijām;
 - radiometrisko kontroli uz valsts robežas;
 - kriminālprocesuālo darbību veikšanu;
 - ārstniecības iestādes, kurām šīs vielas nepieciešamas onkoloģisko, kardioloģisko un kardiokirurģisko slimību ārstēšanā un diagnostikā, mātes un bērna veselības aprūpes nodrošināšanā, nieru transplantācijā un ar HIV inficēto pacientu aprūpes nodrošināšanā atbilstoši valsts programmām, kā arī citu slimību ārstēšanā un diagnostikā;
 - radioaktīvo atkritumu apglabāšanas un pārvaldības komercsabiedrības;
 - persona, ja pirkuma līgumā ir ietvertas garantijas izlietoto jonizējošā starojuma avotu nosūtīšanai atpakaļ ražotājvalstij;
 - persona, ja šīs radioaktīvās vielas izmanto demonstrēšanai izstādēs, gadatirgos vai līdzīgos pasākumos un tās ievestas Latvijā uz laikposmu, kas nepārsniedz 30 dienas.
- 10) oglekļa dioksīda (CO₂) emisijām no stacionārajām tehnoloģiskajām iekārtām un gaisa kuģiem, kuru operatori ir iekļauti ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā un par oglekļa dioksīda (CO₂) emisiju, kas rodas, izmantojot atjaunojamus energoresursus un kūdru;
- 11) ozona slāni noārdošu vielu izmantošanu, ja komersants atbilstoši vides aizsardzības normatīvajos aktos noteiktajām tehnoloģiskajām un vides aizsardzības prasībām ozona slāni noārdošu vielu izmanto citu ķīmisku vielu ražošanai, un ķīmiskajā pārveides procesā ozona slāni noārdoša viela pilnībā maina savu ķīmisko sastāvu.

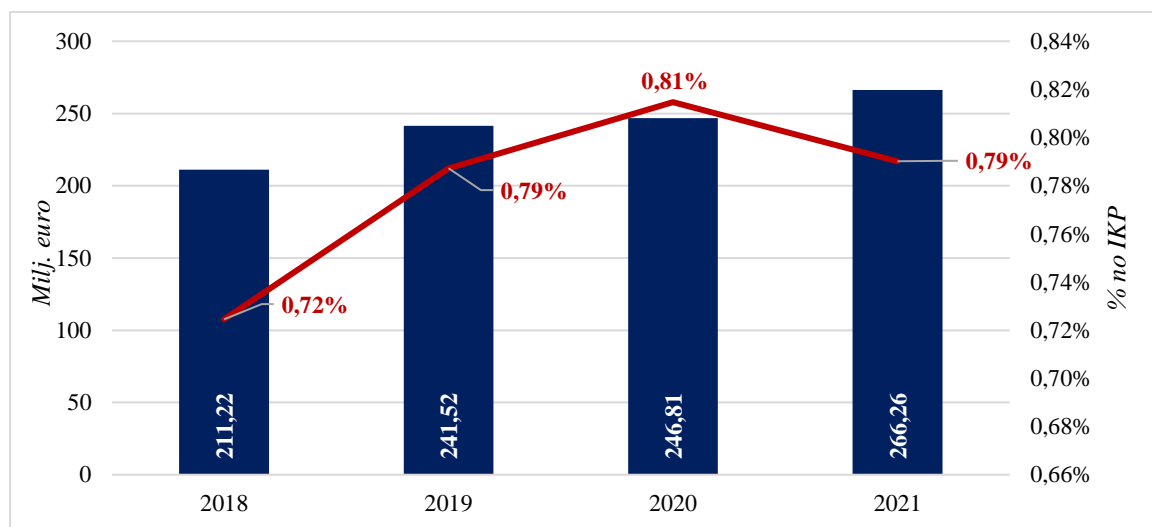
Vēl tiek piemēroti nodokļa atbrīvojumi, ievērojot specifiskus nosacījumus²⁹, šādiem nodokļa objektiem (*sīkāk skat. pielikumā*):

- 1) par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR,
- 2) par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem;
- 3) par depozīta iepakojumu;
- 4) par videi kaitīgām precēm.

²⁹ Šie nodokļa atbrīvojumi ir noteikti ar mērķi motivēt komersantus nodrošināt ražotāju atbildības principa īstenošanu. Proti, komersanti, kas nodrošina apsaimniekošanas sistēmas īstenošanu, saņem atbrīvojumu no DRN samaksas, bet vienlaikus ir atbildīgi par šo produktu savākšanu, šķīrošanu, pārstrādi vai reģenerāciju.

4.7.2. Dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmērs

DRN atvieglojumu apmērs laikā no 2018. gada līdz 2021. gadam absolūtos skaitļos nav būtiski mainījies, bet attiecībā pret IKP tas 2021. gadā ir nedaudz samazinājies.

23. att. DRN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021. gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

DRN atvieglojumu apmērs **2021. gadā** bija **266,3** milj. *euro*, kas ir **0,79%** no IKP un **6 reizes** lielāks nekā kopējie DRN ieņēmumi. Tomēr, kā jau minēts, nevar runāt par šādu summu kā potenciālo ieņēmumu daļu, jo, lai motivētu ražotājus un tirgotājus īstenot atbildības principu un panāktu to aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu, nodokļa likmes ir 2-3 reizes augstākas nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas.

Salīdzinājumā ar 2020. gadu kopējais piemērotais DRN atvieglojumu apmērs ir palielinājies par 19,5 milj. *euro* jeb 7,9%.

DRN atvieglojumu apmērs *par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem* 2021. gadā bija **146,3** milj. *euro* jeb **55,0%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra (skat. 24.att.). Lai gan no 2018. gada 1. jūlija paaugstināta DRN likme iepakojumam no oksonoārdāmas plastmasas izejmateriāla no 0,70 *euro* uz 1,22 *euro* par kilogramu, bet no 2019. gada 1. jūlija vairs nepiemēro DRN atvieglojumu vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas un to kompozītmateriāliem³⁰, DRN atvieglojumu apmērs joprojām pieaug. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, atvieglojumu apmērs par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem ir palielinājies par 10,2 milj. *euro* jeb 7,5%. Arī salīdzinot 2020. gada atvieglojumu apmēru ar 2019. gada datiem, piemērotais atvieglojumu apmērs palielinājies par 3,4 milj. *euro* jeb 2,6%. Pie tam palielinājums noticis tieši par iepakojumu un traukiem no plastmasas izejmateriāliem attiecīgi 2021. gadā par 3,8 milj. *euro* jeb 7,5% un iepriekšējā periodā par 3,2 milj. *euro* jeb 6,9%.

DRN atvieglojumu apmērs *par videi kaitīgām precēm* 2021. gadā veidoja **119,5** milj. *euro* jeb **44,9%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra (skat. 24.att.). 2021. gadā,

³⁰ Minētais normatīvais regulējums ir attiecināms uz LR teritorijā mazumtirdzniecībā realizējamiem un sabiedriskajā ēdināšanā izmantojamiem vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem (tai skaitā šķīvji, bļodas, krūzes, tasītes, glāzes, kokteiļu salmiņi, naži, dakšiņas, karotes, spraudņi).

salīdzinot ar 2020. gadu, DRN atvieglojumu apmērs par videi kaitīgām precēm ir palielinājies par 9,5 milj. euro jeb 8,7%.

17. tabula

DRN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā¹

Nodokļa atbrīvojumi	2021				2020	2019
	Milj. euro	% no IKP	% pret DRN ieņēm.	% pret iep. gadu	Milj. euro	
KOPĀ, no tā:	266,3	0,79	610,1	7,9	246,8	241,4
1. Par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR	0,4	0,001	1,0	-42,6	0,7	1,0
2. Par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, t.sk.:	146,3	0,43	335,3	7,5	136,1	132,7
2.1. No stikla izejmateriāliem	30,2	0,09	69,2	4,2	29,0	28,8
2.2. No plastmasas izejmateriāliem, t.sk., oksī-sadalāmās plastmasas	53,7	0,16	123,1	7,5	49,9	46,7
2.3. No metāla izejmateriāliem	13,5	0,04	31,0	6,3	12,7	12,9
2.4. No koksnes, papīra un kartona vai citu dabisko šķiedru un bioplastmasas izejmateriāliem	38,0	0,11	87,0	8,5	35,0	33,8
2.5. Plastmasas maisiņi	8,0	0,02	18,4	11,2	7,2	8,3
2.6. No polistirola izejmateriāliem	2,9	0,01	6,6	31,2	2,2	2,3
3. Par videi kaitīgām precēm, t.sk.:	119,5	0,35	273,8	8,7	110,0	107,8
3.1. Smērēļas un eļļas filtri	2,9	0,01	6,7	1,8	2,9	3,1
3.2. Svinu saturoši elektriskie akumulatori	4,2	0,01	9,6	28,4	3,3	3,3
3.3. Galvaniskie elementi un galvaniskās baterijas	4,7	0,01	10,8	2,9	4,6	4,4
3.4. Elektriskie akumulatori (Ni-Cd, Fe-Ni) un citi elektriskie akumulatori	4,4	0,01	10,1	28,7	3,4	3,2
3.5. Visu veidu riepas	13,4	0,04	30,6	26,6	10,6	10,2
3.6. Elektriskās un elektroniskās iekārtas, t.sk.:	89,9	0,27	206,0	5,4	85,3	83,6
1. kategorija. Temperatūras maiņas iekārtas	13,6	0,04	31,2	-0,3	13,6	12,6
2. kategorija. Ekrāni, monitori un iekārtas ²	9,8	0,03	22,5	-7,7	10,6	10,3
3. kategorija. Spuldzes	2,6	0,01	5,9	11,6	2,3	2,7
4. kategorija. Liela izmēra iekārtas ³	42,6	0,13	97,5	13,1	37,6	38,9
5. kategorija. Maza izmēra iekārtas ⁴	18,5	0,05	42,4	1,3	18,3	15,8
6. kategorija. Mazas informācijas tehnoloģiju un telekomunikāciju iekārtas ⁵	2,8	0,01	6,5	1,1	2,8	3,3

¹ DRN atbrīvojuma piemērošanas apmērs aprēķināts atbilstoši Dabas resursu nodokļa likuma 7., 8. un 9.panta nosacījumiem, t.i., par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē Latvijas Republikā, par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem un videi kaitīgām precēm. Šavukārt atbrīvojuma apjoms no DRN samaksas par Dabas resursu nodokļa likuma 5., 6., 10. un 11.panta pozīcijām netiek rēķināts, kas ietver – dabas resursu lietošanu un radioaktīvo vielu un ozona slāni noārdošu vielu izmantošanu, un oglekļa dioksīda emisijas, jo tām netiek piemērots atbrīvojums no DRN samaksas, bet gan norādīts, kādos gadījumos DRN nav piemērojams.

² Iekārta, kuras ekrāna virsmas laukums ir lielāks par 100 cm².

³ Liela izmēra iekārtas (vismaz viens ārējais izmērs pārsniedz 50 cm), tai skaitā mājāsaimniecības preces, IT un telesakaru iekārtas, patērētāju iekārtas, gaismekļi, skaņas vai attēlus demonstrējošas iekārtas, mūzikas ierīces, elektriski un elektroniski instrumenti, rotaļlietas, izklaides un sporta aprīkojums, medicīnas ierīces, monitoringa un kontroles instrumenti, tirdzniecības automāti, ierīces elektriskās strāvas ražošanai un citas iekārtas (izņemot likuma 6.pielikuma 1., 2. un 3.kategorijā ietilpstošās iekārtas).

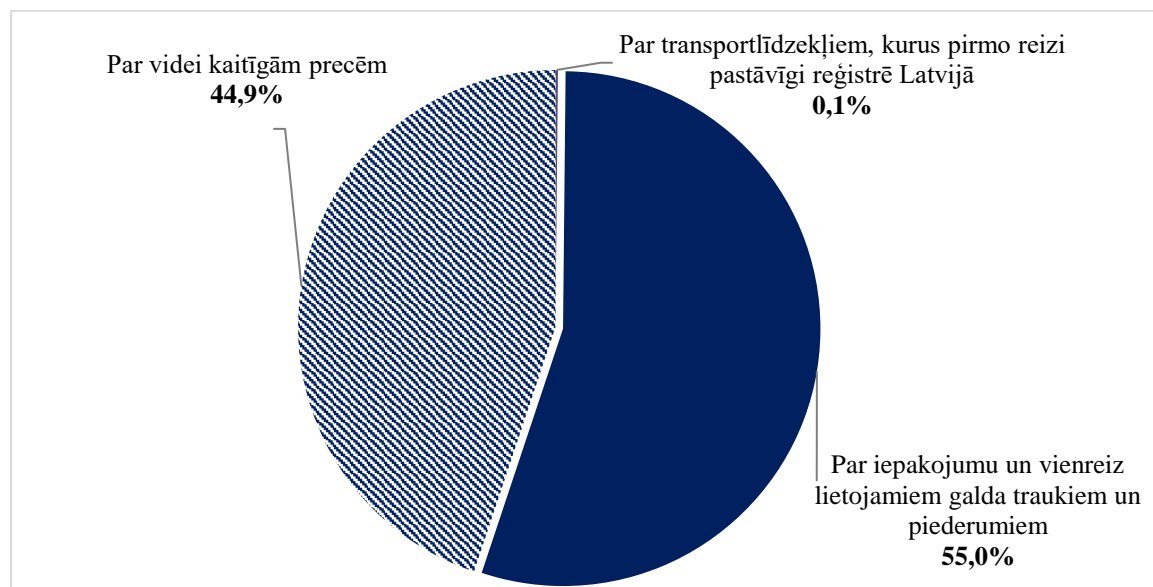
⁴ Maza izmēra iekārtas (neviens ārējais izmērs nepārsniedz 50 cm), tai skaitā mājāsaimniecības preces, plaša patēriņa audiovizuālas iekārtas, gaismekļi, skaņas vai attēlus demonstrējošas iekārtas, mūzikas ierīces, elektriski un elektroniski instrumenti, rotaļlietas, izklaides un sporta aprīkojums, medicīnas ierīces, monitoringa un kontroles instrumenti, automātiskie sadalītāji, ierīces elektriskās strāvas ražošanai un citas iekārtas (izņemot likuma 6.pielikuma 1., 2., 3. un 6.kategorijā ietilpstošās iekārtas).

⁵ Iekārtai nevienam ārējais izmērs nepārsniedz 50 cm.

Avots: VARAM dati uz 2022. gada decembri

DRN atvieglojumu apmērs par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR, 2021. gadā bija **0,4 milj. euro** jeb **0,1%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra

(skat. 24. att.). Salīdzinot ar 2020. gadu, 2021. gadā DRN atvieglojumu apmērs par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR, ir samazinājies par 42,6%.

24. att. DRN atvieglojumu procentuālais sadalījums pēc to apmēra 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

4.7.3. Dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmēru prognozes

DRN atvieglojumu apmērs nākamajiem gadiem tiek aprēķinātas, ņemot vērā iepriekšējo trīs gadu atvieglojumu īpatsvara IKP tendences un IKP prognozes vidējam termiņam. Uz šo brīdi attiecībā uz DRN likmēm nav pieņemti grozījumi, kas ietekmētu prognozējamo atvieglojuma apmēru.

18. tabula

DRN atvieglojumu prognozētais apmērs 2022. – 2024. gadā

Nodokļa atvieglojums	Atvieglojuma prognozētais apmērs, milj. euro		
	2022	2023	2024
DRN atvieglojumi, % no IKP	0,80%	0,80%	0,80%
DRN atvieglojumi, no tā:	314,5	341,3	357,5
1. Par transportlīdzekļiem, kurus pirmo reizi pastāvīgi reģistrē LR	0,9	0,8	0,8
2. Par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem	173,1	187,8	196,7
3. Par videi kaitīgām precēm	140,5	152,6	160,0

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada decembri

4.7.4. Kopsavilkums

1. DRN atvieglojumi veido 9,2% no kopējiem 2021. gada atvieglojumiem.
2. DRN atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu vides politikas attīstības un mērķu īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu stimulu videi kaitīgu preču atkritumu un iepakojuma apsaimniekošanas sistēmas īstenošanai, tādējādi saglabājot tīrāku vidi ilgtermiņā.
3. DRN atvieglojumu kopējais apmērs 2021. gadā bija **266,3 milj. euro**, kas ir **0,79%** no IKP un **6 reizes** lielāks nekā kopējie DRN ieņēmumi.
4. Tomēr nevar runāt par šādu summu kā potenciālo ieņēmumu daļu, jo, lai motivētu ražotājus un tirgotājus īstenot atbildības principu un panākot to aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu, nodokļa likmes ir 2-3 reizes augstākas nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas.
5. DRN atvieglojumu apmērs *par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem* 2021. gadā bija **146,3 milj. euro** jeb **55,0%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra. Lai gan no 2018. gada 1. jūlija paaugstināta DRN likme iepakojumam no oksonoārdāmas plastmasas izejmateriāla, bet no 2019. gada 1. jūlija vairs nepiemēro DRN atvieglojumu vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas un to kompozītmateriāliem, DRN atvieglojumu apmērs joprojām pieaug.
6. DRN atvieglojumu apmērs *par videi kaitīgām precēm* 2021. gadā veidoja **119,5 milj. euro** jeb **44,9%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, DRN atvieglojumu apmērs par videi kaitīgām precēm ir palielinājies par 9,5 milj. euro jeb 8,7%.

4.8. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi

4.8.1. Aktuālie transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumi un atbrīvojumi

Saskaņā ar *Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likumu* Latvijā noteikti šādi TEN atvieglojumi :

- 1) **50%** apmērā IeM padotībā esošu iestāžu transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 2) **50%** apmērā AM padotībā esošu institūciju vai NBS transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 3) **50%** apmērā pašvaldības policijas iestāžu transportlīdzekļiem (izņemot operatīvos transportlīdzekļus);
- 4) **75%** apmērā (*TEN maksā 25% apmērā*) lauksaimniecības produktu ražotāju, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un atzītu akvakultūras (dīķsaimniecības tipa) saimniecību kravas automobiļiem, ievērojot specifiskus nosacījumus;
- 5) **75%** apmērā (*TEN maksā 25% apmērā*) transportlīdzekļiem, ar kuriem fiziskā vai juridiskā persona, kas iekļauta Lauku atbalsta dienesta maksājumu saņēmēju datubāzē, veic kravas pašpārvaldījumus, ievērojot specifiskus nosacījumus;
- 6) **50%** apmērā daudz bērnu ģimenei par vienu no tās locekļa īpašumā, turējumā vai valdījumā reģistrētu transportlīdzekli, ievērojot transportlīdzekļa veida nosacījumus;
- 7) **10%** apmērā (*TEN maksā 90% apmērā*) vieglajam automobilim, kurš reģistrēts pēc 2008. gada 31. decembra vai kravas automobilim ar pilnu masu līdz 3 500 kg, kurš reģistrēts pēc 2011. gada 31. decembra, ja automobilis papildus ir aprīkots ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu (*spēkā no 2021. gada 1. janvāra*).

TEN nemaksā par (*detalizētāk skat. pielikumā*):

- 1) vienu personas ar invaliditāti īpašumā, turējumā vai valdījumā esošu vieglo automobili, motociklu, triciklu vai kvadriciklu;
- 2) diplomātiskās, konsulārās vai starptautiskās organizācijas pārstāvniecības vai tādas personas, kurai ir diplomātiskās vai konsulārās privilēģijas un imunitātes, īpašumā, turējumā vai valdījumā esošu transportlīdzekli;
- 3) transportlīdzekli, kuru noraksta vai arī noraksta vienlaikus ar citu reģistrācijas darbību;
- 4) operatīvajiem transportlīdzekļiem;
- 5) laiku, kad transportlīdzeklis normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos bijis apķīlāts un tā izmantošana ceļu satiksmē bijusi liegta;
- 6) iepriekšējo periodu, ja transportlīdzeklis normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā bijis atzīts par bezīpašnieka mantu;
- 7) laiku, kad transportlīdzeklis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ko apliecina procesa virzītāja vai ārvalsts kompetentās iestādes izsniegti dokumenti vai informācija reģistrā par transportlīdzekli, nav bijis nodokļa maksātāja rīcībā;
- 8) laiku, kad Latvijā reģistrēts transportlīdzeklis bijis izvests no Latvijas un bijis reģistrēts ārzemēs;

- 9) transportlīdzekli, kas reģistrēti fiziskajai personai īpašumā, par laiku no šīs fiziskās personas nāves brīža līdz īpašnieka maiņas vai valdītāja reģistrācijas brīdim;
- 10) vēsturiskā spēkrata statusa transportlīdzekli;
- 11) sporta transportlīdzekli;
- 12) laiku, kad transportlīdzeklis noņemts no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas vai transportlīdzekļa reģistrācija pārtraukta uz laiku, nododot numura zīmes, vai arī transportlīdzeklis izslēgts no reģistra;
- 13) tādu transportlīdzekli, kas pēc savas konstrukcijas kā vienīgo mehānisko dzinējspēku izmanto enerģiju no transportlīdzeklī glabātās elektroenerģijas vai dzinējspēka glabāšanas iekārtas (piemēram, akumulators, kondensators, spārars vai ģenerators);
- 14) vieglo transportlīdzekli, kura īpašniekam, turētājam vai valdītājam vai šādas personas laulātajam apgādībā ir bērns ar invaliditāti;
- 15) transportlīdzekli, kuru transportlīdzekļa īpašnieka maksātnespējas administrators noņem no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas, vai transportlīdzekli, kura reģistrāciju pārtrauc uz laiku, nododot numura zīmes;
- 16) vienu transportlīdzekli, kurš ir vai tiek reģistrēts īpašumā, turējumā vai valdījumā Sabiedroto spēku štāba loceklim vai viņa apgādājamam, ja šī persona nav Latvijas pilsonis vai pastāvīgais iedzīvotājs.

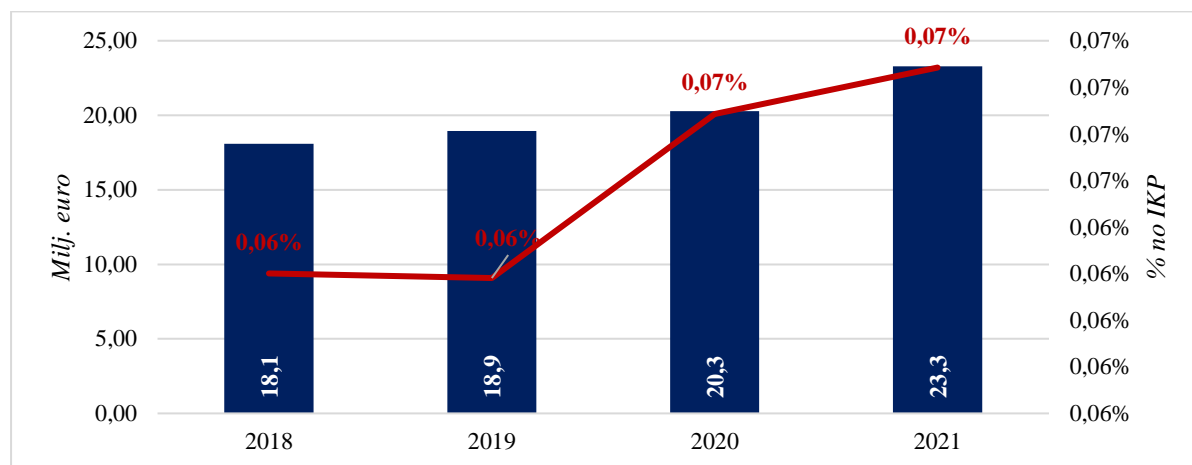
Savukārt saskaņā ar likumu *UVTN nemaksā* par (*detalizētāk skatīt pielikumā*):

- 1) operatīvajiem transportlīdzekļiem;
- 2) demonstrācijas transportlīdzekļiem;
- 3) iznomāšanai paredzētiem transportlīdzekļiem, ja transportlīdzekļu iznomāšanas pakalpojumi kopā ar transportlīdzekļu tirdzniecību veido ne mazāk kā 90% no kopējā apgrozījuma;
- 4) transportlīdzekļiem, kuri tiek izmantoti tikai saimnieciskās darbības vajadzībām;
- 5) lauksaimniecības zemes apstrādātāju transportlīdzekļiem, ievērojot likumā paredzētos noteikumus;
- 6) laiku, kad transportlīdzeklis noziedzīga nodarījuma rezultātā, ko apliecina procesa virzītāja vai ārvalsts kompetentās iestādes izsniegti dokumenti vai informācija reģistrā par transportlīdzekli, nav bijis nodokļa maksātāja rīcībā;
- 7) laiku, kad transportlīdzeklis normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos bijis apķīlāts un tā izmantošana ceļu satiksmē bijusi liegta;
- 8) laiku, kad transportlīdzeklis noņemts no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas vai transportlīdzekļa reģistrācija pārtraukta uz laiku, nododot numura zīmes;
- 9) vēsturiskā spēkrata statusa transportlīdzekli;
- 10) sporta transportlīdzekli;
- 11) laiku, kad Latvijā reģistrēts transportlīdzeklis bijis izvests no Latvijas un bijis reģistrēts ārzemēs;
- 12) transportlīdzekli, kuru transportlīdzekļa īpašnieka maksātnespējas administrators noņem no uzskaites atsavināšanai Latvijā vai izvešanai no Latvijas, vai transportlīdzekli, kura reģistrāciju pārtrauc uz laiku, nododot numura zīmes;
- 13) fiziskās personas transportlīdzekli, kuru komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, vai zemnieku saimniecība lieto uz nomas līguma pamata un par kuru šai personai, izmaksājot nomas maksu par transportlīdzekli, ietur IIN;
- 14) tādu transportlīdzekli, ko komersants vai ārvalsts komersanta filiāle, vai zemnieku saimniecība lieto, pamatojoties uz nomas līgumu, kurš noslēgts ar fizisko personu, kas reģistrēta VID kā saimnieciskās darbības veicēja, kas

patstāvīgi rezumējošā kārtībā aprēķina un iemaksā IIN no nomas maksas par transportlīdzekli.

4.8.2. Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa atvieglojumu apmērs

TEN un UVTN atvieglojumu apmērs laikā periodā no 2018. gada līdz 2021. gadam absolūtos skaitļos nav būtiski mainījies. Attiecībā pret IKP tas veido ap 0,07%, kas, salīdzinot ar citiem nodokļu atvieglojumu apmēriem, vērtējams kā nebūtisks.

25. att. TEN un UVTN atvieglojumu un atbrīvojumu apmērs 2018. – 2021.gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada oktobri

TEN un UVTN atvieglojumu kopējais apmērs **2021. gadā** bija **23,3** milj. euro, kas ir **19,0%** no visiem TEN un UVTN ieņēmumiem un **0,07%** no IKP.

2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, TEN un UVTN atvieglojumu un atbrīvojumu apmērs pieaudzis par 3,0 milj. euro jeb par 14,8%.

Katru gadu vairāk kā 40% no kopējā transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumu un atbrīvojumu apmēra veido TEN atbrīvojums transportlīdzekļiem, kuri ir īpašumā, turējumā vai valdījumā personām ar invaliditāti. 2021. gadā šis atbrīvojums veidoja 10,0 milj. euro, kas ir 42,8% no kopējā transportlīdzekļu nodokļu atvieglojumu un atbrīvojumu apmēra un 77,9% no kopējiem piemērotajiem TEN atbrīvojumiem. Kopumā 2021. gadā TEN atbrīvojumi piemēroti 93 863 transportlīdzekļiem, savukārt TEN atvieglojumi - 112 922 transportlīdzekļiem. 2021. gadā TEN atvieglojumi piemēroti par 67 960 transportlīdzekļiem vairāk nekā 2020. gadā, kas saistīts ar 10% TEN atvieglojuma ieviešanu no 2021. gada vieglajiem automobiļiem un kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 3 500 kg, ja tie papildus aprīkoti ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu.

UVTN atbrīvojumi 2021. gadā veidoja 24,8% no kopējiem UVTN ieņēmumiem, kas tika piemēroti 12 817 transportlīdzekļiem.

TEN un UVTN atvieglojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atbrīvojumi un atvieglojumi	2021				2020	2019
	Milj. euro	% pret iepr. gadu	% pret TEN vai UVTN ieņēm.	% pret IKP	Milj. euro	
KOPĀ, no tā:	23,3	14,8	19,0	0,07	20,3	18,9
1. Piemērotie TEN atbrīvojumi, t.sk.:	12,8	8,2	12,8	0,04	11,8	10,8
1.1. Personu ar invaliditāti transportlīdzekļiem	10,0	13,4	10,0	0,03	8,8	7,8
1.2. Personu, kurām ir apgādībā bērns ar invaliditāti, vieglajiem transportlīdzekļiem	0,6	6,1	0,6	0,002	0,6	0,5
1.3. Transportlīdzekļiem par laiku no personas nāves brīža līdz īpašnieka maiņas brīdim	0,6	18,7	0,6	0,002	0,5	0,5
1.4. Transportlīdzekļiem ar vēsturiskā spēkrata statusu	0,3	5,9	0,3	0,001	0,3	0,2
2. Piemērotie TEN atvieglojumi:	4,9	25,3	4,9	0,01	3,9	3,6
1.1. 50% apmērā IeM padotības iestāžu, AM padotības iestāžu, NBS, pašvaldības policijas iestāžu transportlīdzekļiem	0,4	44,1	0,4	0,00	0,3	0,2
1.2. 75% apmērā lauksaimniecības produktu ražotāju, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību un atzītu akvakultūras saimniecību transportlīdzekļiem	2,0	15,1	2,0	0,01	1,7	1,6
1.3. 75% transportlīdzekļiem, ar kuriem fiziska vai juridiska persona, kas iekļauta Lauku atbalsta dienesta maksājumu saņēmēju datubāzē, veic kravas pašpārvadājumus						
1.4. 50% apmērā personu, kuru apgādībā ir trīs vai vairāk nepilngadīgi bērni, transportlīdzekļiem	2,0	5,3	2,0	0,01	1,9	1,7
1.5. 10% vieglajiem un kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 3 500 kg, kuri papildus aprīkoti ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu	0,5	-	0,5	0,002	-	-
3. Transportlīdzekļi, kas atbrīvoti no UVTN	5,6	23,0	24,8	0,02	4,5	4,5

Avots: FM aprēķini, izmantojot CSDD datus uz 2022. gada oktobri

4.8.3. Kopsavilkums

1. *Transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa likums* paredz piemērot gan TEN atvieglojumus, samazinot nodokļa apmēru par konkrētiem procentiem, gan TEN un UVTN atbrīvojumus.
2. Kopā TEN un UVTN atvieglojumu apmērs 2021. gadā bija **23,3** milj. euro, kas ir **19,0%** no kopējiem TEN un UVTN ieņēmumiem un **0,07%** no IKP, kas, salīdzinot ar citu nodokļu atvieglojumu apmēriem, vērtējams kā nebūtisks.
3. 2021. gadā **77,9%** jeb **10,0** milj. euro no kopējiem piemērotajiem TEN atbrīvojumiem veidoja atbrīvojumi *personu ar invaliditāti īpašumā, valdījumā vai turējumā esošajiem transportlīdzekļiem*, kas ir 42,8% no visiem transportlīdzekļu nodokļu piemērotajiem atvieglojumiem un atbrīvojumiem.
4. 2021. gadā būtiski pieaudzis transportlīdzekļu skaits, kam piemēroti TEN atvieglojumi. Tas saistīts ar jauna TEN atvieglojuma ieviešanu 10% apmērā vieglajiem automobiļiem un kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 3 500 kilogramiem, ja minētie automobiļi papildus aprīkoti ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu.

4.9. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi

4.9.1. Aktuālie elektroenerģijas nodokļa atvieglojumi

Saskaņā ar *Elektroenerģijas nodokļa likumu* no EN tiek atbrīvota elektroenerģija, ko izmanto:

- 1) preču pārvadājumiem un sabiedriskajiem pasažieru pārvadājumiem, tajā skaitā dzelzceļa transportā un pilsētu sabiedriskajos pasažieru pārvadājumos;
- 2) mājsaimniecību lietotāji.

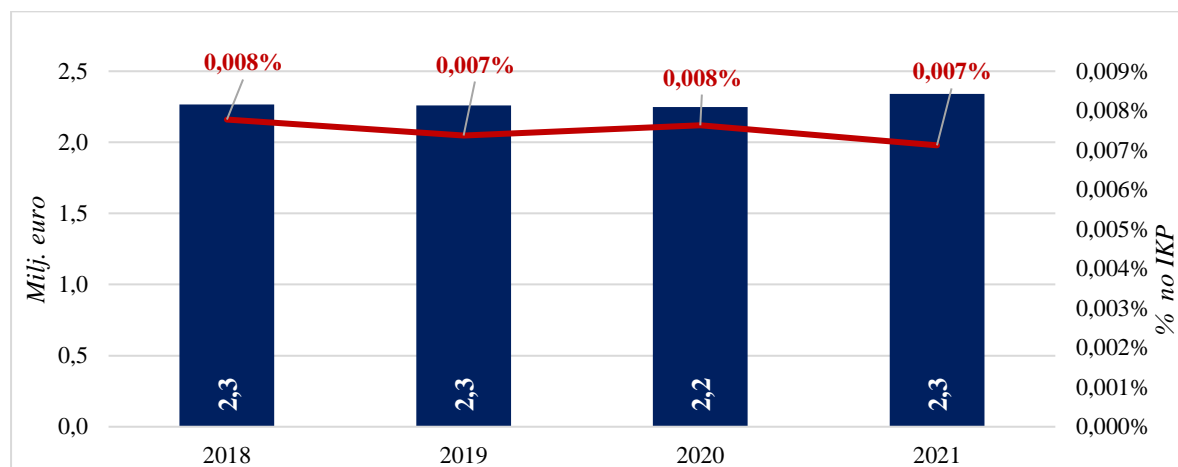
No EN tiek atbrīvota arī elektroenerģija, kas piegādāta citu ES vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām (*detalizētāk skatīt pielikumā*):

- 1) saistībā ar diplomātiskajām vai konsulārajām attiecībām;
- 2) starptautiskajām organizācijām, kas par tādām atzītas to valstu iestādēs, kurās šīs organizācijas atrodas, kā arī šo organizāciju biedriem saskaņā ar starptautiskajām šo organizāciju dibināšanas konvencijām vai to mītnes zemes nolīgumiem;
- 3) jebkuras Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts bruņotajiem spēkiem, izņemot dalībvalsti, kurā iekasē elektroenerģijas nodokli, kā arī bruņotajiem spēkiem, kas minēti Eiropas Padomes 1990. gada 3. decembra lēmuma 90/640/EEK 1. pantā, šo bruņoto spēku patēriņam un civilpersonālam, kas tos pavada, vai šo bruņoto spēku virtuves vai ēdnīcu vajadzībām;
- 4) patēriņam saskaņā ar līgumiem, kas noslēgti ar ārvalstīm, kuras nav ES dalībvalstis, vai starptautiskajām organizācijām, ja vien attiecībā uz atbrīvojumu no pievienotās vērtības nodokļa šāds līgums ir atļauts vai apstiprināts.

Elektroenerģijai, ko piegādā personām ielu apgaismošanas pakalpojumu sniegšanai, nodokli aprēķina pēc likmes 0 euro par megavatstundu (*turpmāk – MWh*).

4.9.2. Elektroenerģijas nodokļa atvieglojumu apmērs

Kopš 2017. gada, kad tika atcelti atsevišķi EN atbrīvojumi, EN atbrīvojumu apmērs saglabājas gandrīz nemainīgā apmērā. Attiecībā pret IKP tas sastāda ap 0,007%, kas, salīdzinot ar citiem nodokļu atvieglojumu apmēriem, vērtējams kā nebūtisks.

26. att. EN atvieglojumu apmērs 2018. – 2021.gadā, milj. EUR un % no IKP

Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no EN deklarācijām uz 2022. gada septembri

EN likme ir 1,01 *euro* par MWh un 2021. gadā tika deklarētas 2,3 milj. MWh, kas ir atbrīvotas no EN. Tas ir par 80,8 tūkst. MWh vairāk kā 2020. gadā.

EN atbrīvojumu kopējais apmērs **2021. gadā** bija **2,3** milj. *euro*, kas ir **0,007%** no IKP un **46,4%** no faktiskajiem EN ieņēmumiem (5,0 milj. *euro*). Salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu 2021. gadā kopējais atbrīvojumu apmērs ir pieaudzis par 0,1 milj. *euro* jeb 4,2%.

20. tabula

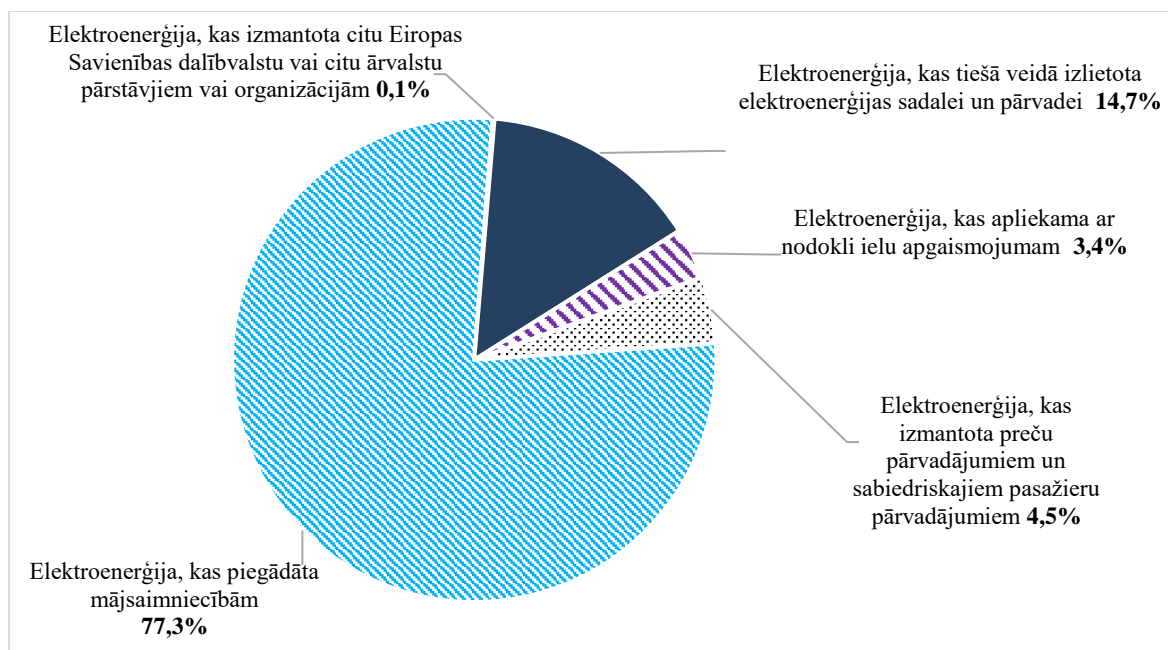
EN atbrīvojumu apmērs 2019. – 2021. gadā

Nodokļa atvieglojums	2021				2020	2019
	Milj. <i>euro</i>	% no IKP	% pret nodokļa ieņēm.	% pret iepr. gadu	Milj. <i>euro</i>	
KOPĀ, no tā:	2,3	0,007	46,4	4,2	2,2	2,3
1. Elektroenerģija, kas atbrīvota no nodokļa saskaņā ar likuma 6.panta otro un trešo daļu, t.sk.:	2,3	0,007	44,9	4,5	2,2	2,2
1.1. Elektroenerģija, kas izmantota preču pārvadājumiem un sabiedriskajiem pasažieru pārvadājumiem	0,1	0,0004	2,4	0,0	0,1	0,1
1.2. Elektroenerģija, kas piegādāta mājsaimniecībām	1,8	0,005	35,7	5,0	1,7	1,6
1.3. Elektroenerģija, kas izmantota citu Eiropas Savienības dalībvalstu vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām	0,003	0,00001	0,1	0,5	0,003	0,003
1.4. Elektroenerģija, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei ¹	0,3	0,001	6,8	3,6	0,3	0,4
2. Apliedzamais elektroenerģijas daudzums, kas piegādāts personām ielu apgaismošanas pakalpojumu sniegšanai, un kas atbrīvots no nodokļa saskaņā ar likuma 6.panta piekto daļu	0,1	0,0002	1,6	-3,4	0,1	0,1

¹ Atbrīvojums nav detalizētāk atšifrējams. Tas ietvert elektroenerģiju, kas izmantota pārvadājumiem, ES dalībvalstu vai citu ārvalstu pārstāvjiem vai organizācijām, vai piegādāta mājsaimniecībām.

Avots: FM aprēķini, izmantojot datus no EN deklarācijām uz 2022. gada septembri

2021. gadā līdzīgi kā iepriekšējos gados lielākie EN atvieglojumi pēc to apmēra tika piemēroti elektroenerģijai, kas piegādāta mājsaimniecībām (76,8%) un elektroenerģijai, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei (14,6%).

27. att. EN atvieglojumu procentuālais sadalījums pēc to apmēra 2021. gadā

Avots: FM aprēķini uz 2022. gada septembri

4.9.3. Kopsavilkums

1. *Elektroenerģijas nodokļa likums* paredz vairākus EN atbrīvojumu veidus, kā arī atvieglojumu, kas tiek piemērots ielu apgaismošanas pakalpojumu sniegšanai.
2. Kopš 2017. gada, kad tika atcelti atsevišķi EN atbrīvojumi, EN atbrīvojumu apmērs saglabājas gandrīz nemainīgā apmērā.
3. EN atbrīvojumu kopējais apmērs 2021.gadā bija **2,3** milj. *euro* jeb **0,007%** no IKP un **46,4%** no faktiskajiem EN ieņēmumiem.
4. 2021. gadā lielākie EN atvieglojumi pēc to apmēra tika piemēroti *elektroenerģijai, kas piegādāta mājāsaimniecībām* (76,8%) un *elektroenerģijai, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei* (14,6%).

4.10. Izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi

4.10.1. Aktuālie izložu un azartspēļu nodokļa atvieglojumi

Latvijā ir spēkā **divi** izložu un azartspēļu nodokļa atbrīvojumi:

- 1) no valsts nodevas par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu ir atbrīvotas un ar izložu nodokli netiek apliktas sabiedriskās organizācijas un to apvienības un reliģiskās organizācijas, ja tās organizē likumā noteiktās vietēja mēroga vienreizēja rakstura izlozes;
- 2) ar azartspēļu nodokli netiek apliktas azartspēles, kas tiek organizētas transportlīdzekļos, kuri veic starptautiskus reisus, ja spēļu zāli var izmantot tikai reģistrēti pasažieri.

Saskaņā ar Izložu un azartspēļu uzraudzības inspekcijas informāciju 2021. gadā, tāpat kā 2020. gadā, netika organizētas ne sabiedrisko organizāciju, to apvienību vai reliģisko organizāciju vietēja mēroga vienreizēja rakstura izlozes, ne azartspēles starptautisko reisu transportlīdzekļos, tādējādi neviens no spēkā esošajiem atbrīvojumiem netika izmantots. 2019. gadā atbrīvojums no valsts nodevas par speciālās atļaujas (licences) izsniegšanu tika izmantots vienu reizi, sabiedriskajai organizācijai organizējot vietēja mēroga vienreizēja rakstura izlozi.

Nobeiguma secinājumi

1. **Nodokļu atvieglojumu ziņojums izstrādāts, lai veidotu sabiedrības labāku izpratni par nodokļu atvieglojumiem, to apmēru, mērķi un ietekmi uz budžeta ieņēmumiem.** FM kopējos valsts negūtos ieņēmumus nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā jeb fiskālo ietekmi aprēķina jau no 2013. gada.
2. **Regulāra nodokļu atvieglojumu efektivitātes izvērtēšana ir nepieciešama, jo jāpārliciecinās, vai tie sasniedz izvirzīto mērķi, nerada konkurences kropļojumus, būtiskas papildizmaksas un administratīvo slogu.**
3. **Nodokļu izdevumi (atvieglojumi) ir valsts nesāņemtie ienākumi nodokļa atvieglojumu pastāvēšanas dēļ.** Par nodokļu atvieglojumu var uzskatīt jebkuras novirzes no attiecīgās valsts likumos noteiktā vispārējā nodokļu režīma, kas kādam nodokļu maksātājam vai maksātāju grupai paredz nodokļa sloga samazinājumu vai izdevīgāku nodokļa nomaksas kārtību, vadoties pēc kritērija, ka nodokļu maksātājs vai to grupa atbilst nodokļu likumā noteiktai pazīmei (ienākumu apmērs, ģimenes stāvoklis, saimnieciskās darbības veids, reģions u.tml.).
4. **Nodokļu atvieglojumi ir svarīgs instruments nodokļu politikas, kā arī valsts ilgtspējīgas attīstības un vides politikas mērķu īstenošanai, sniedzot vērā ņemamu atbalstu iedzīvotājiem, īpaši sociāli mazāk aizsargātiem iedzīvotājiem (piemēram, zemu ienākumu saņēmējiem, pensionāriem un personām, kurām apgādībā ir bērni).**
5. **Ziņojumā nodokļu atvieglojumu ietekme vērtēta pēc zaudēto ieņēmumu metodes, kuri nemonē budžetā šo nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā.** Pie tam ziņojumā detalizētāk tiek aplūkoti būtiskākie nodokļu atvieglojumi, kuru īpatsvars no iekšzemes kopprodukta ir vismaz 0,05%, kā arī tie, kuru apmēri ir nosakāmi.
6. **2021. gadā kopējais būtiskāko nodokļu atvieglojumu apmērs bija 2 885,7 milj. euro, kas ir 8,56% no IKP un vairāk kā ¼ daļa jeb 28,1% no analizēto nodokļu kopējiem ieņēmumiem.**
7. **2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais nodokļu atvieglojumu apmērs ir palielinājies par 478,8 milj. euro jeb par 19,9%.** 2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, visvairāk pieaudzis ir uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs (par 398,1 milj. euro jeb 1957,7%), pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumu apmērs (par 95,8 milj. euro jeb 11,1%), iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojumu apmērs (par 40,9 milj. euro jeb 4,4%) un dabas resursu nodokļa atvieglojumu apmērs (par 19,5 milj. euro jeb 7,9%). Savukārt mikrouzņēmumu nodokļa atvieglojumu apmērs 2021. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, samazinājies par 47,3 milj. euro jeb 71,5%, kā arī samazinājies ir akcīzes nodokļa atvieglojumu apmērs – par 31,4 milj. euro jeb 13,1%. Nodokļu atvieglojumu apmēra (izņemot uzņēmumu ienākuma nodokli) izmaiņas kopumā korelē ar nodokļu ieņēmumu pieaugumu un ekonomisko attīstību.
8. **Lielākie nodokļu atvieglojumi pēc to apmēra 2021. gadā ir bijuši iedzīvotāju ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 33,6% un 33,3% no visiem identificējamiem nodokļu atvieglojumiem pēc to apmēra.** Tiem seko uzņēmumu ienākuma nodokļa, dabas resursu nodokļa un akcīzes nodokļa atvieglojumi – attiecīgi 14,5%, 9,2% un 7,2%. Pārējo nodokļu atvieglojumu apmērs nav tik būtisks.
9. **2021. gadā aprēķinātais iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) atvieglojumu apmērs bija 969,2 milj. euro, kas veido 2,88% no IKP, pusi no kopējiem IIN ieņēmumiem un vairāk kā 1/3 daļu no kopējā nodokļu atvieglojumu apmēra.**

10. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais aprēķinātais IIN atvieglojumu apmērs pieaudzis par 40,9 milj. *euro* jeb 4,4%. Aprēķinātā apmēra pieaugums saistāms gan ar dažādu atvieglojumu palielināšanu, gan arī ar likumdošanas izmaiņām.
11. Visbūtiskākie IIN atvieglojumi gan pēc apmēra, gan pēc būtības ir *pensionāra neapliekamais minimums* (37,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā), *diferencētais neapliekamais minimums* (14,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā) un *atvieglojums par apgādībā esošu personu* (15,6% no kopējā IIN atvieglojumu apmēra 2021. gadā).
12. *Neapliekamo ienākumu* apmērs samazinājies par 7,7% jeb 20,3 milj. *euro*. Tā piemēram, būtiski samazinājies atvieglojuma apjoms ienākumiem, kas gūti aizdevuma (kredīta) saistību samazināšanas vai dzēšanas rezultātā. Lai gan 2020. gadā šī atvieglojuma apjoms krasi pieauga par 1268,1%, tomēr 2021. gadā parādsaistības ir dzēstas mazākā apjomā (salīdzinot ar 2020. gadu par 87,1% samazinājies dzēsto parādsaistību apjoms un par 69,0% samazinājies personu skaits, kam dzēstas parādsaistības).
13. No 2019. gada vērojams gan IIN atmaksu, gan piemaksu pieaugums. Par 2021. gadu nodoklis tika atmaksāts 226,2 milj. *euro* apmērā, savukārt IIN piemaksāts – 77,1 milj. *euro* apmērā. 2021. gadā nodoklis tika atmaksāts par 11,3% vairāk kā 2020. gadā, bet piemaksāts par 26,5% vairāk kā 2020. gadā. Nodokļu piemaksas un atmaksas galvenokārt veidojas diferencētā neapliekamā minimuma un IIN progresīvo likmju piemērošanas rezultātā, kā arī veidojas no iedzīvotāju iesniegtajiem attaisnotajiem izdevumiem. Jāatzīmē, ka, sākot ar 2021. gadu, tiek piemērota norma, kas paredz VID tiesības akceptēt nodokļa maksātāja GID pamatojoties uz VID rīcībā esošajiem datiem, ja pats maksātājs GID nav iesniedzis, bet bija pienākums GID iesniegt. Līdz ar to arī šī norma radīja ietekmi piemaksu pieaugumu 2021. gadā.
14. **Pievienotās vērtības nodokļa (PVN) atvieglojumu kopējais apmērs 2021. gadā veidoja 959,8 milj. *euro*, kas ir 2,85% no IKP, kā arī vairāk kā 1/3 daļa no kopējiem PVN ieņēmumiem un no kopējā nodokļu atvieglojumu apmēra.**
15. Šajā summā ietilpst ar *PVN neapliekamo preču un pakalpojumu apmērs* (2021. gadā – 846,9 milj. *euro*) un ar *PVN samazinātām likmēm* (12%, 5% un 0%) apliekamo preču un pakalpojumu apmērs (2021. gadā – 112,9 milj. *euro*).
16. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais PVN atvieglojumu apmērs palielinājies par 11,1% jeb 95,8 milj. *euro*. 2021. gadā ir palielinājies gan ar PVN neapliekamo darījumu apmērs (par 11,6% jeb 87,8 milj. *euro*), gan ar PVN samazinātajām likmēm apliekamo darījumu apmērs (par 7,7% jeb 8,0 milj. *euro*).
17. 2021. gadā pieaudzis atvieglojuma apmērs ar PVN samazināto likmi apliekamo *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* (par 15,5%). Tāpat ir palielinājies *mācību literatūras un oriģinālliteratūras piegāžu* apjoms (par 14,0%).
18. No pakalpojumiem, kuriem piemēro PVN samazināto likmi 12% apmērā, procentuāli visvairāk samazinājies *pasażieru pārvadājumos* piemēroto atvieglojumu apmērs (par 14,7%). Tāpat 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, samazinājies *medicīnisko ierīču piegāžu* apjoms (par 11,0%), kas skaidrojams ar Latvijas Republikas Senāta 2021. gada 22. marta spriedumu SKA-123/2021, kurā tika precizēts normas skaidrojums par PVN samazinātās likmes piemērošanu medicīnisko ierīču piegādes darījumos, attiecīgi sašaurinot bāzi PVN samazinātās likmes piemērošanai.
19. Ar PVN samazināto likmi apliekamo preču un pakalpojumu procentuālajā sadalījumā pēc to apmēra vislielākais īpatsvars ir *medikamentu piegādēm* (30,4%), kā arī nozīmīgs īpatsvars ir *svaigu augļu, ogu un dārzeņu piegādēm* (26,0%) un *siltumenerģijas piegādēm iedzīvotājiem* (17,3%).

20. **Uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) atvieglojumu kopējais apmērs 2021. gadā bija 418,4 milj. euro, kas ir 1,24% no IKP, kā arī 148,8% no kopējiem UIN ieņēmumiem un 14,5% no kopējā identificēto nodokļu atvieglojumu apmēra.**
21. UIN sistēma, kas stājās spēkā no 2018. gada 1. janvāra, paredz, ka nodoklis 20% apmērā tiek maksāts peļņas sadales brīdī, nevis par gūto peļņu. Tā kā UIN sistēma pēc būtības paredz jau atvieglotu UIN maksāšanas režīmu un UIN veidojas tikai tad, kad peļņa tiek sadalīta, ir saglabāti vien atsevišķi no iepriekšējā likumā “*Par uzņēmumu ienākuma nodokli*” noteiktajiem nodokļa atvieglojumiem, bet atsevišķiem nodokļa atvieglojumiem noteikts pārejas periods. UIN atvieglojumu apmērs pirmajā ieviešanas gadā, jeb 2018. gadā, salīdzinot ar 2017. gadu, samazinājās būtiski – par 97,4%.
22. 2021. gadā UIN atvieglojumu apmērs, salīdzinot ar 2020. gadu, ir **palielinājies 20 reizes** jeb par 398,1 milj. euro. Straujo UIN atvieglojuma apmēra pieaugumu galvenokārt ietekmēja *nodokļa atvieglojuma ienākumam no tiešās līdzdalības akciju atsavināšanas, ja akciju turēšanas periods pārsniedz 36 mēnešus* apmēra pieaugums no 1,8 milj. euro 2020. gadā uz **392,0** milj. euro 2021. gadā, kas galvenokārt saistīts ar ārvalstu uzņēmumu daļu atsavināšanu un pārrobežu reorganizāciju, kur Latvijā reģistrēti uzņēmumi ir bijuši neliela daļa no starptautiskas uzņēmumu grupas. No 20 uzņēmumiem, kas 2021. gadā izmantojuši šo atvieglojumu, izceļas 3 uzņēmumi, kas izmantojušas 99,7% jeb 379,4 milj. euro no šī atvieglojuma apmēra.
23. Sākot ar 2020. gadu, būtiski ir palielinājušies arī *nodokļa atvieglojumi par veiktajiem ziedojumiem*, ko veicinājušas likuma izmaiņas, kas paredz no 2020. gada palielināt nodokļa atlaides apmēru, kādu var piemērot ziedotajām summām – 85% (pirms tam 75%) no ziedotās summas, bet ne vairāk kā 30% (pirms tam 20%) no aprēķinātā nodokļa no dividendēm. Kopējais nodokļa atvieglojuma par veiktajiem ziedojumiem apmērs palielinājies no 9,0 milj. euro 2020. gadā līdz 11,4 milj. euro 2021. gadā jeb par **26,4%**. Arī šī atvieglojuma izmantojušo komersantu skaits turpina pieaugt.
24. Būtiski pieauguši arī atvieglojumu apmēri, kuriem noteikts pārejas periods no 6,7 milj. euro 2020. gadā līdz 11,6 milj. euro 2021. gadā jeb 72,6%. No tiem visbūtiskāk palielinājies atvieglojuma apmērs *nodokļa atlaidei investīciju veikšanai BO un SEZ*, kas pieaudzis no 2,0 milj. euro 2020. gadā līdz 3,9 milj. euro 2021. gadā jeb par 95,9%. Palielinājušies arī atvieglojumu apmēri *nodokļa atlaidei, realizējot atbalstāmo investīciju projektus, kas apstiprināti MK līdz 2017. gada 31. decembrim un nodokļa atlaidei iespējai segt pirmstaksācijas perioda zaudējumus, kuri radušies līdz 2017. gada 31. decembrim* – attiecīgi par 65,1% (no 0,8 milj. euro 2020. gadā līdz 1,4 milj. euro 2021. gadā) un 62,2% (no 3,9 milj. euro 2020. gadā līdz 6,3 milj. euro 2021. gadā).
25. **Dabas resursu nodokļa (DRN) atvieglojumu kopējais apmērs 2021. gadā bija 266,3 milj. euro, kas ir 0,79% no IKP un 6 reizes lielāks nekā kopējie DRN ieņēmumi.**
26. Tomēr nevar runāt par šādu summu kā potenciālo ieņēmumu daļu, jo, lai motivētu ražotājus un tirgotājus īstenot atbildības principu un panākt to aktīvu iesaisti un atbildību par viņu darbības rezultātā radīto atkritumu apsaimniekošanas nodrošināšanu, nodokļa likmes ir 2-3 reizes augstākas nekā atbilstošo atkritumu apsaimniekošanas izmaksas.
27. 2021. gadā salīdzinājumā ar 2020. gadu DRN atvieglojumu apmērs ir palielinājies par 19,5 milj. euro jeb 7,9%). Taču attiecībā pret IKP DRN nodokļu atvieglojumu apmērs ir nedaudz samazinājies.
28. DRN atvieglojumu apmērs *par iepakojumu un vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem* 2021. gadā bija **146,3** milj. euro jeb **55,0%** no kopējā DRN atvieglojumu apmēra. Lai gan no 2018. gada 1. jūlija paaugstināta DRN likme iepakojumam no oksonoārdāmas plastmasas izejmateriāla, bet no 2019. gada 1. jūlija vairs nepiemēro

- DRN atvieglājumu vienreiz lietojamiem galda traukiem un piederumiem, kas izgatavoti no plastmasas un to kompozītmateriāliem, DRN atvieglājumu apmērs joprojām pieaug.
29. DRN atvieglājumu apmērs *par videi kaitīgām precēm* 2021. gadā veidoja **119,5 milj. euro** jeb **44,9%** no kopējā DRN atvieglājumu apmēra. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, DRN atvieglājumu apmērs par videi kaitīgām precēm ir palielinājies par 9,5 milj. euro jeb 8,7%.
 30. **Akcīzes nodokļa (AN) atvieglājumu kopējais apmērs 2021. gadā bija 208,6 milj. euro, kas ir 0,62% no IKP un 18,9% no kopējiem AN ieņēmumiem.** No kopējā AN atvieglājuma apmēra **72,1 milj. euro** veidoja apmērs par samazinātajām likmēm, bet **136,4 milj. euro** veidoja AN atbrīvojumu apmērs.
 31. 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, kopējais AN atvieglājumu apmērs samazinājies par 13,1%, tostarp, piemērojot samazinātās likmes – par 3,5%, bet par atbrīvojumiem – par 17,4%.
 32. AN atvieglājumu apmēru par samazinātajām likmēm lielākoties veido naftas produkti – 68,7 milj. euro jeb 95,3% no kopējā AN atvieglājumu apmēra par samazinātajām likmēm. AN atvieglājuma apmēra par samazinātām likmēm naftas produktiem lielāko daļu veido *iezīmētā dīzeļdegviela, kuru izmanto lauksaimniecības mērķiem* – 2021. gadā 47,2 milj. euro, *naftas gāzes un pārējie gāzveida ogļūdeņraži, ko izmanto par kurināmo* – 2021. gadā 10,9 milj. euro un *iezīmētā dīzeļdegviela, petroleja vai degviellejļa, tās aizstājējprodukti un komponenti, kuru izmanto kā kurināmo* – 2021. gadā 9,7 milj. euro.
 33. Lielākais AN atbrīvojums pēc tā apmēra 2021. gadā tika piemērots alkoholiskajiem dzērieniem – 91,7 milj. euro jeb 67,2% no kopējā AN atbrīvojumu apmēra. Savukārt lielāko daļu no AN atbrīvojumu apmēra alkoholiskajiem dzērieniem veidoja *denaturētais spirts* – 2021. gadā 81,1 milj. euro. Augstais patēriņš varētu būt skaidrojams ar pastāvīgi paaugstinātiem dezinfekcijas līdzekļu ražošanas apjomiem, par izejvielu izmantojot denaturētu spirtu. No pārējā atbrīvojumu apmēra, ko piemēro alkoholiskajiem dzērieniem, būtiskākais samazinājums ir *spirtam (ja nevar izmantot denaturētu spirtu)* – 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, par 29,6 milj. euro jeb 95,2%, kas varētu būt skaidrojams ar 2020. gadā pieļauto izņēmumu Covid - 19 pandēmijas dēļ, kad uz ārkārtējās situācijas izsludināšanas laiku tika atļauts ražot dezinfekcijas līdzekļus no etilspirta.
 34. AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro naftas produktiem, 2021. gadā veidoja 40,1 milj. euro jeb 29,4% no kopējā AN atbrīvojumu apmēra. 2021. gadā AN atbrīvojumu apmērs, ko piemēro naftas produktiem, salīdzinot ar 2020. gadu, ir palielinājies par 9,2 milj. euro jeb 29,7%. No AN atbrīvojumu apmēra naftas produktiem būtiskāko daļu veido *naftas produkti, kurus piegādā un izmanto gaisakuģi* – 2021. gadā 29,0 milj. euro. Salīdzinot ar 2020. gadu, šī atbrīvojuma apmērs palielinājies par 6,3 milj. jeb 27,5%, kas varētu būt skaidrojams ar avio nozares pakāpenisku atkopšanos no Covid-19 krīzes.
 35. **Transportlīdzekļu nodokļu (transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa (TEN) un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa (UVTN)) kopējais atvieglājumu apmērs 2021. gadā bija 23,3 milj. euro, kas ir 19,0% no kopējiem TEN un UVTN ieņēmumiem un 0,07% no IKP.**
 36. 2021. gadā **77,9%** jeb **10,0 milj. euro** no kopējiem piemērotajiem TEN atbrīvojumiem veidoja atbrīvojumi personu ar invaliditāti īpašumā, valdījumā vai turējumā esošajiem transportlīdzekļiem, kas ir 42,8% no visiem transportlīdzekļu nodokļu piemērotajiem atvieglājumiem un atbrīvojumiem.

37. 2021. gadā būtiski pieaudzis transportlīdzekļu skaits, kam piemēroti TEN atvieglojumi. Tas saistīts ar jauna TEN atvieglojuma ieviešanu 10% apmērā vieglajiem automobiļiem un kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 3 500 kilogramiem, ja minētie automobiļi papildus aprīkoti ar gāzes kā degvielas barošanas iekārtu.
38. **Mikrouzņēmumu nodokļa (MUN) teorētiski neiegūto nodokļu ieņēmumu kopējais apmērs veidoja 18,9 milj. euro, kas ir 0,06% no IKP un 33,8% no kopējiem MUN ieņēmumiem.**
39. Neiegūtie MUN ieņēmumi tika aprēķināti pieņemot, ka pastāvošie MUN maksātāji būtu maksājuši darbaspēka nodokļus (IIN un VSAOI) kā vispārējā režīmā.
40. Jāatzīmē, ka 2021. gadā, salīdzinot ar 2020. gadu, teorētiski neiegūtie ieņēmumi ir būtiski samazinājušies – par 47,3 milj. euro jeb par 71,5%, kas skaidrojams ar Latvijas valdības veiktajiem pasākumiem šī režīma ierobežošanai.
41. **Nekustāmā īpašuma nodokļa (NĪN) atvieglojumu apmērs 2021. gadā bija 19,1 milj. euro, kas ir 0,06% no IKP un 8,4% no NĪN ieņēmumiem.**
42. Tā kā pašvaldībām ir piešķirtas plašas tiesības dažādu NĪN atvieglojumu noteikšanā, 2021. gadā **93,1%** no kopējā NĪN atvieglojumu apmēra veido pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie nodokļu atvieglojumi (jeb 17,7 milj. euro).
43. Pie tam gandrīz pusi no pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktā kopējā atvieglojumu apmēra veido *Rīgas domes* piešķirtie NĪN atvieglojumi (2021. gadā – 10,4 milj. euro), no kuriem būtiskākie pēc to apmēra ir atvieglojumi ģimenēm ar bērniem (3,6 milj. euro), atvieglojumi par ēkām, kas atzītas par valsts aizsargājamo kultūras pieminekli, un par ēkām, kas atrodas valsts nozīmes pilsētībūvniecības pieminekļu teritorijā (2,1 milj. euro), kā arī dažādi atvieglojumi personām ar invaliditāti un pensionāriem (1,4 milj. euro).
44. Otri lielākie pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra ir *Jūrmalas domes* piešķirtie atvieglojumi (2021. gadā – 3,8 milj. euro). Galvenokārt tie ir atvieglojumi par zemes īpašumiem vai tā daļām, ja fiziska persona deklarējusi pamata dzīvesvietu Jūrmalas administratīvajā teritorijā līdz pirmstaksācijas gada 31. decembrim.
45. Trešie lielākie pašvaldību saistošajos noteikumos noteiktie NĪN atvieglojumi pēc to apmēra ir atvieglojumi, kas piešķirti *Rēzeknē un tās novadā, Rīgā, Liepājā, Ventspilī un Latgalē esošajām SEZ) un BO* (2,1 milj. euro). Lielākie NĪN atvieglojumi tika piešķirti Rīgas Brīvostā un Liepājas SEZ.
46. 2021. gadā pašvaldības ir piešķirušas NĪN atvieglojumus, lai mazinātu Covid-19 izraisītās sekas. Piešķirto atvieglojumu kopējais apmērs bija 0,2 milj. euro un to piešķirušas Daugavpils pilsēta, Alūksnes, Siguldas un Valmieras novadi.
47. **Elektroenerģijas nodokļa (EN) atbrīvojumu kopējais apmērs 2021. gadā bija 2,3 milj. euro jeb 0,01% no IKP un 46,4% no faktiskajiem EN ieņēmumiem.**
48. 2021. gadā lielākie EN atvieglojumi pēc to apmēra tika piemēroti elektroenerģijai, kas piegādāta māsasaimniecībām (76,8%) un elektroenerģijai, kas tiešā veidā izlietota elektroenerģijas sadalei un pārvadei (14,6%).
49. Nobeigumā jāatzīmē, ka 2021. gada 8. aprīlī, lai nodrošinātu, ka nodokļu atvieglojumu piemērošanas rezultātā iedzīvotāju un komersantu rīcībā palikušie līdzekļi palīdz sasniegt valsts mērķus un prioritātes, MK tika izskatīts un atbalstīts **FM izstrādātais informatīvais ziņojums “Par spēkā esošo nodokļu atvieglojumu izvērtēšanu” (VSS-440, TA-1359) un tam pievienotais plāns “Plāns spēkā esošo nodokļu atvieglojumu mērķu un sasnieguma rādītāju definēšanai”**. Šis informatīvais ziņojums tika izstrādāts atbilstoši 2018. gada 31. maijā publicētajam Valsts kontroles ziņojumam “*Nodokļu*

*atlaides – neredzami budžeta izdevumi” un tam pievienotajam “Finanšu ministrijas ziņošanas par ieteikumu ieviešanu laika grafiks”. Saskaņā ar MK 2021. gada 8. aprīļa sēdes protokola Nr. 32 37.§ 4. punktu FM līdz **2023. gada 31. maijam** jāiesniedz MK apstiprināšanai informatīvais ziņojums ar definētiem spēkā esošo nodokļu atvieglojumu mērķiem un sasnieguma rādītājiem.*

23.12.2022.

Finanšu ministrijas

Nodokļu analīzes departaments

I. Kodoliņa-Miglāne 29 458 068

Ieva.Kodolina-Miglane@fm.gov.lv

B. Zvirbule 29 337 052

Baiba.Zvirbule@fm.gov.lv

M. Jaunzeme 27 333 865

Madara.Jaunzeme@fm.gov.lv

L. Gudēvica-Liepīņa 28 346 190

Liga.Gudevica-Liepina@fm.gov.lv